

MADAGASKAR 2005 : NATUUR-HERPETOLOGISCHE EXCURSIE

1.	INLEIDING	2
2.	HERPETOLOGISCHE EVALUATIE	2
2.1.	Literatuurvoorbereiding.....	2
2.2.	Resultaat.....	2
3.	REISERVARINGEN	3
3.1.	Reisomstandigheden.....	3
3.2.	Dagactiviteit.....	3
3.3.	Klimaat.....	4
3.4.	Logies en voedsel.....	4
3.5.	Huurwagen.....	4
3.6.	Autowegen.....	4
3.7.	Budget.....	5
3.8.	Gidsen.....	5
4.	RESULTATEN VAN DE WAARNEMINGEN	6
4.1.	Herpetologische checklist.....	6
4.2.	Amfibieën & reptielen.....	6
4.3.	Vogels.....	6
4.4.	Zoogdieren.....	6
4.5.	Insecten en ongewervelden.....	6
5.	REISWEG	6
5.1.	Algemeen overzicht.....	6
5.2.	Kaart Madagaskar.....	7
5.3.	Dagjournaal van de reis.....	7
6.	BIOMETRISCHE GEGEVENS	21
6.1.	Amphibia.....	21
6.1.1.	Rhacophoridae.....	21
6.1.2.	Hyperoliidae.....	28
6.1.3.	Ranidae.....	28
6.1.4.	Manteliidae.....	29
6.1.5.	Microhylidae.....	30
6.2.	Reptilia.....	32
6.2.1.	Chamaeleonidae.....	32
6.2.2.	Iguanidae.....	38
6.2.3.	Cordylidae.....	39
6.2.4.	Gekkonidae.....	41
6.2.5.	Scincidae.....	51
6.2.6.	Boidae.....	52
6.2.7.	Colubridae.....	53
7.	LITERATUUR	56
8.	GEBRUIKTE AFKORTINGEN	60

1. **INLEIDING.**

Deze natuurexcursie werd opgezet door Hubert Lehaen. Hij heeft al meerdere reizen in Madagaskar georganiseerd en begeleid als gids. Hij beschikte dan ook over een unieke ervaring om deze natuurreis uit te tekenen en te organiseren. Zijn basisgroep (met een eerdere voorkeur voor ornithologie en natuur in het algemeen) bestond uit Anne-Mie De Schrijver en Werner Németh, Chris Janssens en Johan Paulussen en Cathy Proost en Harry Lesseliers.

Een herpetologisch bezoek aan Madagaskar stond al jaren op het programma van Freddy Hordies en André Van Hecke. Na een desbetreffend contact met Hubert Lehaen, kregen we de kans om ons bij deze groep aan te sluiten. Door onvoorziene omstandigheden kon Hubert echter de reis niet begeleiden en vertrokken wij als zelfstandig groepje van 8 deelnemers, met bijzondere interesse voor de vogels en de amfibieën & reptielen. Het ontbreken van een reisleader werd deels ingenomen door Johan. Aangezien Freddy van thuis uit ook Franssprekend is, was hij een praktische "homme de liaison" met de plaatselijke Franstalige Madagaskar-contacten.

Zoals gebruikelijk bij vorige excursies, hebben Freddy en André, ook nu "totaal verslag" gemaakt. De dagbespreking gebeurt wel met nadruk op het herpetologische aspect van de reis. Wel worden ook de notities en de waarnemingen van de medereizigers, m.b.t. vogels, zoog- en kruipdieren, in overzichtelijke tabellen weergegeven.

2. **HERPETOLOGISCHE EVALUATIE.**

2.1. *Literatuurvoorbereiding*

Wij hebben als voorbereiding en voor de herkenning/determinatie ter plaatse, vooral gebruik gemaakt van de volgende herpetologische basiswerken:

Angel, F. 1942.

Les Lézards de Madagascar. Mem. Acad. Malgache XXXVI:7-193.

Henkel, F. and W. Schmidt. 1995.

Amphibien und Reptilien Madagaskars. pp. 311. Stuttgart: Eugen Ulmer.

Glaw, F. and M. Vences. 1992.

A Fieldguide to the Amphibians and Reptiles of Madagascar. pp.331. Germany: Vences & Glaw.

Guibé, J. 1958.

Les Serpents de Madagascar. Mem. Instit. Sci. Madagascar XII(Série A):189-260.

In dit verslag wordt bij de opgave van de biometrische diergegevens, een korte bespreking gemaakt: (1) deels op de eigen observaties van deze excursie van de desbetreffende soort en (2) deels volgens Glaw & Vences (1992) en Henkel & Schmidt (1995). Naar de opgegeven literatuur in punt 7, kon door tijdgebrek, niet gerefereerd worden. Wel werd ze vooraf geraadpleegd ter voorbereiding van de reis.

2.2. *Resultaat.*

Hoewel het hier - in vergelijking met de vroegere excursies van Freddy Hordies en André Van Hecke - geen exclusieve herpetologische excursie betrof, kan het bekomen eindresultaat - mede dank zij de inspanning van de reisgenoten - als werkelijk uniek worden geëvalueerd.

Met een soortenrijkdom in 1995, van 430 amfibieën en reptielen, lag dit nu wel enigszins in de lijn van de verwachtingen. Ons streefdoel was 65 soorten waarnemen en hierin bij voorkeur 10 soorten kameleons. Het werden er uiteindelijk 91, waarin o.m. 14 verschillende kameleonsoorten. In totaal werden er 377 amfibieën en reptielen gevangen of waargenomen (zie tabel 2).

Bij dit rapport worden - in het desbetreffende hoofdstuk - kleurfoto's toegevoegd van de amfibieën, reptielen, zoogdieren en insecten. Door de volledige groep, werden er in totaal ong. 1900 foto's genomen en hieruit de allerbeste toegevoegd aan dit verslag. De selectie werd gemaakt op basis van foto's van de volledige groep. Een volledige dia-show van de vogels, zoogdieren, insecten, planten en (uiteeraard) herpetologische soorten van deze Madagaskar-reis, kan ook bekeken worden op de website www.freanonherping.be.

We willen hier wel benadrukken dat er (1) geen dieren werden gedood als museumexemplaar en (2) alle dieren terug vrij werden gezet in hun passende biotoop!

We moeten uiteindelijk hier nog oprecht en erkentelijk Frank Glaw danken voor zijn zeer bereidwillige medewerking voor de determinaties van onze foto's. Ook gaat onze dank naar Emmanuel Van Heygen, want hij controleerde onze Phelsuma-determinaties op juistheid. En ook een speciaal woord van dank aan Danny van de Anaconda-winkel in Kontich, voor zijn gewaardeerde hulp.

3. REISERVARINGEN.

3.1. Reisomstandigheden.

Waar we absoluut geen voorafgaande ervaring mee hadden, was de wijze van het herpetologisch natuurbeleven met en tussen een groep van 6 medereizigers (met eerder voorkeur voor vogels en natuur in het algemeen). Dit heeft wel op sommige momenten tot spanningen geleid. Wij (Freddy en André) hadden in het begin "aanpassingsproblemen". Onze behoefte, concentratie en eerste kennis-making met het bewuste amfibie of reptiel, werd niet altijd ingevuld zoals wij dat gewoon waren van onze vroegere "persoonlijke" reizen. Maar we losten dit probleem op door het uit te praten. Nadien kregen we van de groep dikwijls een voorkeursbehandeling. We hebben overigens enkele belangrijke soorten te danken aan onze 6 reisgezellen!

3.2. Dagactiviteit.

Sommige dagen dienden volledig besteed te worden aan de verplaatsingen van het ene naar het andere reisdoel, hetzij per autobusje, hetzij per binnenlandse vlucht. Een normaal dagschema, voor dit rapport met nadruk op het herpetologische aspect en vanuit het oogpunt van Freddy en André, kon algemeen en in grote lijnen, als volgt worden beschreven:

- (1) zeer vroeg opstaan (meestal tussen 4:30u en 5:30u) om verslag te maken van de diervangsten van de vorige avond, dieren biometrisch af te werken en "rustig" te kunnen fotograferen en te filmen;*
- (2) ontbijt;*
- (3) bezoek aan natuurpark of verplaatsing naar volgend reisdoel;*
- (4) lunch meestal via zelf aangekocht brood, kaas, tomaat en augurken (soms werd uit noodzaak een snack of kleine schotel gegeten in een restaurant);*
- (5) occasioneel een korte siësta en dan een wandeling in een natuurpark; soms gaven de amateur-herpetologen hier forfait, wanneer de dieren van de voormiddag biometrisch moesten afgewerkt en gefotografeerd worden;*
- (6) in de late namiddag toilet maken (cfr. douchen en scheren);*
- (7) eventueel de nocturne-wandeling van ong. 17:00u tot 19:00u;*
- (8) diner in restaurant;*
- (9) indien mogelijk een korte autorit met chauffeur Faly om in de directe omgeving nachttactieve amfibieën of reptielen te observeren;*

(10) het definitieve dag- en dierverslag maken (tot meestal middernacht) van deze dagwaarnemingen.

3.3. Klimaat.

Tijdens ons verblijf van 17 oktober tot 3 november 2005 in Madagaskar, waren wij in de lente en op het einde van het droge seizoen. In het centrale deel (Parc Nat. Andasibe Mantadia), was het met een dagtemperatuur van 15°C eerder fris en met veel regen. Het zuiden (Parc Nat. de l'Isalo) was warm en heet, maar de riviertjes hadden nog water. Het zuidwesten (Tuléar) was snikheet en kurkdroog. In het noorden, Ankarana was het eveneens snikheet en kurkdroog; hier zijn de maanden januari, februari en maart volgens gids Eugène Goulam zeker niet aan te bevelen; voor Montagne d'Ambre in Noord-Madagaskar, is april de beste maand voor het observeren van amfibieën en reptielen.

3.4. Logies en voedsel.

Deze reis werd geboekt via Anders Reizen. Alle hotels en verblijven waren vooraf gereserveerd. Wij hebben hierover (op 1 aspect na) geen gefundeerde klachten. Het hotel Kikoo in Diego Suarez is niet aan te bevelen. Wel te betreuren was het feit, dat een wijziging in het programma bij Eugène Goulam, niet door Anders Reizen was doorgestuurd naar hem. Hierdoor ontstond wel tumult bij aankomst in Diego Suarez tussen onze groep en Goulam en moest het dagschema onmiddellijk aangepast worden, zonder nadeel voor latere waarnemingen.

Tijdens ons verblijf van 3 weken, hebben wij nergens honger moeten lijden. In alle dorpjes kan je brood en fruit à volonté kopen en men bedriegt je niet door je als "vazaha" (=blanke) meer te laten betalen. In de steden, vind je wel een grote moderne supermarkt, met de gekende Europese producten. Voor het ontbijt in de hotels moet je wel wat tijd uittrekken, want hier is het dikwijls wachten geblazen; iets supplementair (als bijv. kaas) bijbestellen, doe je best niet. Het avondeten was in alle - door ons bezochte restaurants – smakelijk tot exclusief lekker. Bijzondere vermelding gaat naar de kookkunst van Patricia (de echtgenote van Eugène Goulam) in Ankarana. Zij weet ongelooflijk lekkere lunches en diners te bereiden.

3.5. Huurwagen.

De huur van een autobusje met chauffeur, was geregeld door Anders Reizen. Het autobusje had wel zijn beste tijd gekend, de zetels waren versleten, de schuifdeur kon enkel met geweld gesloten worden en qua comfort was het eerder een "rammelbusje". Eenmaal zijn we maar in panne gevallen nabij het Parc Nat. de l'Isalo. De herstelling gebeurde door de kennis/medewerking van de gids Roland en chauffeur Faly. We zijn wel vol lof over onze Faly. Hij is een zeer bekwame chauffeur, vriendelijk, zeer sociaal en altijd bereid om te helpen, wat meermaals gebeurde voor de proviand-aankopen.

Adres: Tina Rafaly (roepnaam Faly), Lot G IV 118, Soamanandrarinny, Tananarive 103 Madagascar. Wij hebben in totaal 2010km afgelegd met het autobusje.

3.6. Autowegen.

We willen hier benadrukken dat het wegennet van Madagaskar niet te vergelijken is met dat van Europa. We hebben o.m. gereden op de hoofdweg N7 van Antananarivo (hoofdstad verder Tana genoemd), die wel geasfalteerd is tot in het zuidwesten Tuléar. Op meerdere plaatsen en zeker aan de bruggen, is deze weg volledig stuk gereden. Verlaat je de hoofdweg, kom je op pistes terecht, waarbij een gemiddelde van 20km per uur amper haalbaar is! Door deze reden werden er ook 2 binnenlandse vluchten in ons schema ingelast, nl. van het zuiden Tuléar naar het noorden Diego Suarez en nadien van Diego Suarez naar Tana.

3.7. Budget.

Voor deze excursie hebben wij (Freddy en André) per persoon in totaal elk 2.830 EUR uitgegeven, gedetailleerd als volgt: reiskost aan Anders Reizen: 2.430 EUR en persoonlijke uitgaven 400 EUR (voor lunch, diner, inkom parken, fooien en enkele geschenkjes).

3.8. Gidsen.

Voor een bezoek aan een nationaal park in Madagaskar, geldt de verplichting dat er per 4 toeristen één gids dient ingehuurd te worden. Gelet op de gesplitste ornithologische en herpetologische belangstelling van deze reisgroep, probeerden wij voor elk parkbezoek een respectievelijke gids met kennis van zaken in te huren. Voor de volledigheid van dit rapport, vermelden wij hierna de namen van de gidsen, die wij kunnen aanbevelen. Voor deze reis waren deze ofwel vooraf gekend uit andere reisverslagen ofwel aangebracht door chauffeur Faly:

Parc Nat. de Ranomafana   Emile & Mamifeno

Parc Nat. de l'Isalo   Roland

Réserve spéciale de l'Ankarana   Goulam & Jean-Noël

Parc Nat. Andasibe Mantadia   Dona Marcel

Contact/adressen:

Emile Rajeriarison

via receptie Parc Nat. de Ranomafana of in woonplaats Vohiparara

Saminirina Mamifeno

Guide ecotouristique Parc National Ramanofana, 312 Ifanadiana

Justin Jeab Roland

Randrianarimalala: Guide ecotouristique Parc Nat. Isalo, Ranohira (313).

Eugène Goulam

Cité Grand Pavois nr 330, Diego Suarez 201 Madagascar, tel 0331145905, e-mail: ets@wanadoo.mg.

Jean-Noël

via Eugène Goulam

Dona Marcel Rakotomanina: Guide ecotouristique Andasibe-Périnet, B.P. 17/C-P 514, Gare (T.C.E.) Madagascar, tel 261 2056832 09

Onze herpetologische gidsen waren experts in het zoeken naar amfibieën en reptielen. Wij kunnen deze allemaal zeker aanbevelen. Je hebt ze zeker nodig om de soorten in de regenwouden waar te nemen. Overigens zal je zonder hen amper een kameleon te zien krijgen. Zij zijn bijzonder hulpvaardig, constant op zoek en wisten van geen ophouden. Zij kenden ook de Latijnse namen van de soorten. Na contact met Dr. Frank Glaw (Zoologische Staatssammlung, München, Germany) na de reis, bleken er verschillende soortbepalingen verkeerd of achterhaald of gewijzigd te zijn door de wetenschap. Hiervan konden de gidsen weinig of geen kennis hebben. Ter plaatse zijn er geen boeken en bovendien te duur voor hen in aankoop via het buitenland. Internet is voor hen evenmin haalbaar en betaalbaar.

Wij durven in het bijzonder Eugène Goulam aan te bevelen voor natuurexcursies en -verblijven in het Ankarana Special Reserve in Noord-Madagaskar. Hij is expert voor wat kameleons, reptielen, planten en plaatselijke legendes betreft en heeft meerdere keren deel uitgemaakt van wetenschappelijke expedities. Hij heeft in Ankarana een huttenkamp "uitgebouwd". Het is er wel zeer primitief, maar aangenaam om te verblijven. Je kan gebruik maken van een gemeenschappelijke proper toilet. Douchen doe je in open lucht tussen 4 wanden en door je eerst in te zepen en dan af te spoelen, via bekertjes uit een emmer. Dit (grond)water komt uit een diepe betonnen put. Eugène Goulam is een heel

grappige man, die je met een kwinkslag diets maakt dat er iets interessant te beleven valt (wordt verder in het dagjournaal meermaals gedetailleerd).

4. RESULTATEN VAN DE WAARNEMINGEN.

4.1. Herpetologische checklist Madagaskar.

Wanneer we in "Henkel en Schmidt, 1995" voor Madagaskar het aantal amfibieën en reptielen optellen, komen we op 431 soorten. Door dit grote aantal, moeten we hier afzien van ons gebruikelijk concept om een totaal overzicht van checklist toe te voegen aan dit verslag. Overigens is na recent e-mail contact met Frank Glaw gebleken, dat deze lijst verre van up to date zou zijn.

4.2. Amfibieën & reptielen.

Met tabel 1 geven we een totaal overzicht per vindplaats van de waargenomen herpetologische soorten tijdens deze natuurexcursie. Hieruit blijkt dat we 91 soorten amfibieën en reptielen hebben kunnen observeren en bestuderen. Aangezien de herpetologische gidsen blijkbaar hun kruipdieren onmiddellijk wisten te determineren, hebben we ons dikwijls hierop gebaseerd, zonder enige verdere controle uit te voeren via onze determinatietabellen. Voor deze excursie hadden wij wel de bijkomende handicap, dat er geen determinatietabel bestaat voor het bepalen van de amfibiesoorten. Daarenboven waren deze voor de hagedissen (Angel, 1942) en voor de slangen (Guibé, 1958) amper bruikbaar door het ontbreken van recent beschreven soorten.

Vermeldenswaard is de ongelooflijk enthousiaste reactie van Frank Glaw, die via 226 e-mails overleg pleegde met Freddy. Dit contact steeg naar een extase-hoogtepunt, toen bleek dat we een voor hem en dus waarschijnlijk voor de wetenschap, nieuwe amfibiesoort hadden waargenomen.

4.3. Vogels.

Harry Lesseliers heeft de checklist voor het observeren van de vogels voorbereid. Hij noteerde ook de observaties ter plaatse. Er werden 107 vogelsoorten waargenomen.

In tabel 3 wordt hiervan een overzicht gebleven.

4.4. Zoogdieren.

*Madagaskar telt een groot aantal endemen voor deze diergroep. We hebben speciaal gekeken naar de lemuren. Als topper mogen we de handvangst vermelden van de Lesser Hedgehog Tenrec (*Echinops telfari*) in Ranohira tijdens een herpetologische avondrit. Ook de bijzonder mooie Indri-lemuren (*Indri indri*), met hun doordringende en kenmerkende territoriumroep in het Parc Nat. Andasibe Mantadia, zullen we niet vlug vergeten!*

Met tabel 4 geven we een overzicht van de 20 zoogdierwaarnemingen.

4.5. Insecten en ongewervelden.

*Op meerdere ogenblikken hebben we ook stilgestaan bij het observeren van sommige prachtige soorten van deze diergroepen. Hiervan werd geen overzichtstabel samengesteld. Wel herinneren we ons de prachtige groen gecamoufleerde wandelende tak en de witte larfjes van de Flatid Leaf Bug (*Phromnia rosea*). Voor een volledige dia-show van deze waarnemingen, verwijzen we naar de website www.freanonherping.be*

5. REISWEG.

5.1. Algemeen overzicht.

Met tabel 5 geven we een dagelijks overzicht van onze reisroute in Madagaskar.

5.2. Kaart Madagaskar.

Voor een uniforme opgave en vermelding in dit rapport van vindplaatsen, steden, dorpen, nationale parken en natuurreservaten, hebben we zo veel als mogelijk, de wegenkaart gebruikt: "International Travel Maps Madagascar, scale 1:1.640.000, uitgegeven door ITMB Publishing, 530 West Broadway, Vancouver, B.C. Canada V5Z 1E9.

Op de laatste bladzijde vind je een kaart van Madagaskar, met o.a. vermelding van de nationale parken.

5.3. Dagjournaal van de reis met soortvermelding.

Zondag 16 oktober 2005.

Uiteindelijk de lang verwachte dag. Een beetje zenuwachtig is André pas "laat" opgestaan om 6:45u, want we vliegen immers met de lijnvlucht van 17:15 vanuit Parijs naar Madagaskar. Onze chauffeur van dienst (Sven) is te 7:30u al in Zoersel aangekomen. Hij zal André en Freddy naar Brussel-Zuid brengen. We vertrekken in Zoersel om 08:00u en 40min later zit ook Freddy in de auto en arriveren we in Brussel om 9:20u. We hebben nog rustig de tijd voor een koffie en fruitsap tot de aankomst van de andere reisgezellen. Johan en Chris om 10:45u, Werner en Anne-Mie rond 11:00u en onmiddellijk hierna Harry en Cathy. Om 11:15u gaan we naar het TGV-perron en stappen op de TGV naar Parijs. De treinreis verloopt vlot en na aankomst in het station van de luchthaven Charles De Gaulle, gaan we lunchen van 13:30u tot 14:25u. Het Shuttle-busje vervoert ons naar de juiste "gate", we checken in om 16:15u en om 17:14u gaan we de lucht in voor een 10u20min durende vlucht naar Madagaskar. De service aan boord is uitstekend, eerst een drankje met nootjes, een voorgerechtje van roze zalm, het hoofdgerecht is een smakelijke visfilet met spinazie en daarna een lekker dessertgebakje. We bekijken nog een leuke speelfilm en dan worden de lichten om 01:35u gedoofd; het is dan

Maandag 17 oktober

Om 02:00u worden we al "gewekt" met een warm verfrissingdoekje, gevolgd door het ontbijt (toch wat vroeg voor pistolet, koffiekoek met rozijnen, fruit en platte kaas). We verzetten onze Belgische klok een uur terug naar Malagassy-tijd. Stipt op de voorziene tijd van 4:40u landen we nabij de hoofdstad Tana van Madagaskar. We staan verkeerd voor de douane-controle te wachten, als we te horen krijgen dat we eerst voor 14 EUR visumzegels dienen te kopen. Hierdoor zijn we dan ook als laatste in de rij voor de douanecontrole. Hierna moeten we nog onze euro's omwisselen voor MGA (=Ariary). Voor 400 EUR ontvang je de ludieke som van 1.915.400 MGA. Bij de uitgang worden we opgewacht door Faly, die onze chauffeur en gids van dienst zal zijn tijdens deze excursie. Na het inladen van de koffers (niet op het dak, maar binnen op de achterste zitbank), vertrekken we om 6:30u naar het HQ van Anders Reizen. Hier een korte briefing over het verloop van de reis. We krijgen koffie en we telefoneren met de (Belgische) GSM zonder problemen naar huis dat we goed zijn aangekomen. We maken een "pot" (voor gemeenschappelijke aankopen en betalingen) van 100.000 MGA per persoon. Dan stappen we in het busje voor een rit van amper 250km, die 5u zal duren. Het is echter een valse start, want we stellen vlug vast dat we onze tickets niet hebben teruggekregen (op het HQ waren ze gekopieerd tijdens de briefing voor de herbevestiging van de vlucht). Uiteindelijk zijn we om 7:15u definitief op weg. In Ambatolampy doen we bij lichte motregen, onze eerste inkopen (brood, kaas, augurkjes, water, enz...) voor de picknick. Alles blijkt hier spotgoedkoop te zijn. In Antsirabe gaan we tanken en stellen vast dat diesel hier duur is (1985 MGA of omgerekend 0.83 EUR per liter). Rond 13:00u vinden we in de omgeving van Ambositra een aangenaam schaduwplekje om te lunchen. Maar rust is er niet voor Freddy, die al onmiddellijk gaat "dritsen" (=zoeken naar amfibieën en reptielen). En met succes, want hij komt terug met een juveniel

kikkertje van de soort **Ptychadena mascareniensis**. Om 16:00u bereiken we - in motregen en bij een temperatuur van 17.6°C - ons doel van deze rit, nl. Motel Violetta in Ambositra. We hebben geen reservatie voor een twin-bed, wat nochtans vooraf aan Anders Reizen expliciet gevraagd werd; er ontbreekt een muskietennet (gelukkig hebben we die zelf bij) en er is alleen koud water. Na douche en scheren voelen we ons toch "gelukkig". We maken ons eerste dagverslag en gaan om 19:00u toch lekker dineren met een kaassoepje en een steak met groentjes. Om 21:40 liggen we dan onder de dekens.

Dinsdag 18 oktober 2005

We staan op om 5:50u na een toch zalige nachtrust zonder dromen of wroeten in het gezamenlijke bed! We trekken naar buiten en maken een kleine wandeling in het dorpje. In een afwateringskanaaltje staan meerdere jongeren en ouderen zich in het openbaar (maar wel zedig) te wassen. Om 7:25u zitten we aan de ontbijttafel, maar het duurt nog een hele tijd voor we ons brood, jam en kaas geserveerd krijgen. We kunnen uiteindelijk pas om 8:50u vertrekken. Tijdens een stop voor inkopen in Ambositra, observeren we 3 dagactieve gekko's **Lygodactylus pictus**. De tweede zoekstop op aanraden van Faly aan drie meertjes, is goed voor een observatie van de spin Zwarte weduwe, met het kenmerkend rood stipje op het abdomen! Terwijl we in Ambohimahasoa fruit kopen op een plaatselijke markt, kunnen we een **Lygodactylus pictus** op een tuinmuurtje vangen en biometrisch afwerken (=gegevens noteren geslacht, leeftijdsklasse, lengte van lichaam en staart, gewicht, altitude, foto, enz...). Iets voorbij dit dorpje organiseren we onze eerste picknick van brood met kaas en tomaat. In de directe omgeving zijn er meerdere kikkertjes **Ptychadena marcariensis** volop dagactief. Rond 13:00u zijn we aan de afslag voor Ranomafana en begint een barslechte weg/piste van 32km naar het gelijknamige park. Uiteindelijk doen we hier meer dan 2u over en bereiken we om 15:30u ons hotel Ihary. Het logement lijkt op een Afrikaanse lodge met puntdak en is zeer comfortabel met twin-bed. Hier is het al onmiddellijk bingo met de vangst van de daggekko **Phelsuma quadriocellata quadriocellata**. Veel tijd om de reiskoffers uit te pakken hebben we niet, want we worden al verwacht voor de nocturne-wandeling van 16:30u. Per persoon moet de som van 37.000 MGA betaald worden, als entree voor het Parc Nat. de Ranomafana. Het is hier ook gebruikelijk één gids in te huren per 4 toeristen. Wij regelen het zo (en ook gedurende de verdere reis) dat er telkens een specifieke gids is voor de vogels en een tweede gids voor het herpetologische. Voor Ranomafana is onze gids Mamifeno Saminirina. Tijdens deze wandeling observeren we 3 soorten lemuren (zij worden naar een vast punt gelokt, doordat de gidsen op verschillende takken en boomstammen banaan wrijven), nl. Red-bellied Lemur (*Eulemur rubriventer*), Brown Mouse Lemur (*Microcebus rufus*) en Greater Dwarf Lemur (*Cheirogaleus major*). Wat wordt er gefotografeerd en geflitst... en wanneer er nog een koppeltje niet-schuwe Civetkatten Striped Civet (*Fossa fossana*) uit de struiken te voorschijn komt, is het volop natuur-genieten. André maakt hier wel een eerste kennis met bloedzuigers, nl. eentje op zijn bovenlip en eentje op de duim. De herpetologische notities bestaan uit een roepend boomkikkertje **Anodonthyla boulengeri**, de bladstaartgekko **Uroplatus phantasticus**, de kameleon **Calumma nasuta** en een tweede soort bladstaartgekko **Uroplatus fimbriatus**. Om 20:00u gaan we eten en wanneer André naar de auto een fles water gaat halen, bemerkt hij - op de muur van het hotel - meerdere gekko's van de soort **Hemidactylus mercatorius**. Na het diner worden de dagvangsten biometrisch afgewerkt. Bij hun vrijlaten, zit er vlak voor onze hut een juweeltje van een boomkikker, nl. **Boophis rappiodes**. Pas om 01:00u, hebben we uiteindelijk gedaan met verslag maken en gaan we slapen, met een meer dan tevreden gevoel van deze eerste prachtige Madagaskar-dag!

Woensdag 19 oktober 2005

Na een zeer korte nachtrust, zijn we al om 4:45u wakker. We staan op, brengen wat orde op zaken en gaan ontbijten. Om 6:10u staan we aan de ingang van het Parc Nat. de Ranomafana voor de dagwandeling. We maken kennis met onze nieuwe herpetologische gids: Emile Rajeriarison (zoals later zal blijken een expert in het determineren van de 84 soorten amfibieën en reptielen, die in Ranomafana leven). Het regent ondertussen nog steeds constant en we maken meermaals kennis met het bloedzuigerbestand van dit park. De observaties bestaan uit Eastern Red Forest Rat, de zeldzame Golden Bamboo Lemur, de daggekko *Phelsuma lineata ssp.* en dan... onze allereerste mini-kameleon van de soort *Brookesia superciliaris*. Het is een adult exemplaar, fantastisch gecamoufleerd en amper 73mm groot. Wat genieten we volop van deze prachtige waarneming. We moeten wel toegeven dat we deze kameleon zonder gids nooit hadden gevonden (verder zal blijken dat dit bijna voor elke kameleon-observatie geldt: je staat er met je neus voor en je ziet de kameleon niet). Maar Emile heeft nog iets in petto voor ons: hij weet namelijk buiten het park en vlak bij enkele woningen, een boa *Sanzinia madagascariensis* zitten. Deze slang schijnt er overigens al jaren te “wonen”. Daar aangekomen wordt onder algemene belangstelling en na enig wringwerk, het anderhalve meter grote dier uit zijn ondergronds hol gehaald. De biometrische gegevens worden nauwkeurig genoteerd en nadien wordt de boa op zijn vertrouwde plek terug vrijgezet. Hierna gaan we lunchen en stellen met plezier vast dat de zon volop is beginnen te schijnen, waardoor de temperatuur oploopt tot 41.2°C in de zon. In afwachting van het eten gaan André en Freddy even dritsen en komen terug met de skink *Mabuya gravenhorstii*. In hetzelfde biotoop genieten meerdere *Phelsuma quadriocellata quadriocellata* volop van de zonnewarmte. We zitten amper aan tafel of Emile komt ons roepen: aan de ingang van het park zit een familie Red-fronted Brown Lemur (*Eulemur fulvus rufus*). Hierna kunnen we uiteindelijk om 13:30u genieten van onze lekkere brochette met Malgache-rijst. Veel tijd hebben we niet, want om 14:00u start de namiddagwandeling met als hoofddoel de gifkikkers van de familie *Mantella*. Emile weet een goede plek, waar we ze zeker kunnen waarnemen. We rijden naar Vohiparara en daar aangekomen kunnen we al onmiddellijk onze eerste gordelstaarthagedis vangen, nl. een *Zonosaurus ornatus*. Plots roept Chris: “hé, wat een raar kikkertje” en dan blijkt dat het gezochte gifkikkertje te zijn, nl. *Mantella madagascariensis*. Ons geluk en dat van de fotografen kan niet op. De dieren worden uitgebreid gefotografeerd en voor de gifkikkers past Emile een bijzondere truc toe: hij verdooft ze enigszins via zijn “roertruc” (hij neemt de kikker in de handpalm en maakt er meerdere circulerende bewegingen mee om het diertje een beetje suf te maken: zo blijft de kikker even onbeweeglijk zitten. Nou niet zo diervriendelijk, maar de truc valt enorm in de smaak van de fotografen! Uiteindelijk maken we nog kennis met onze reeds 16^e soort voor deze excursie, nl. de gekko *Lygodactylus (?) heterurus* (soort bepaald door de gids). Hierna wil Emile zeker nog enkele rijstvelden bezoeken. Hij weet namelijk nog een voor ons nieuwe gifkikker *Mantella* zitten. Het is niet ver rijden en pas aangekomen of we horen er meerdere kikkertjes roepen. Emile benadrukt dat dit de gezochte soort is. En ons geluk kan niet op. Na toch enig intensief zoeken, vinden we een tweede soort gifkikker, nl. *Mantella baroni*. In deze rijstvelden werden er ook meerdere *Ptychadena mascareniensis*. Hierna moeten we onmiddellijk vertrekken om tegen 17:00u paraat te zijn voor de nocturne-wandeling in Het Parc Nat. de Ranomafana. En ook hier komen we aan onze herpetologische trekken met vangsten van de boomkikkers *Boophis tasymena*, *Boophis madagascariensis* en *Boophis boehmei* en van de kameleons *Calumma gastrotaenia*, *Brookesia nasus* en *Calumma oshaugnessyi oshaugnessyi*. De observatie aan de bladstaartgekko *Uroplatus sikorae sikorae* blijft bij een visuele notitie, want deze prachtige gecamoufleerde hagedis zit te hoog op een tak om hem te vangen. Om 20:00u komen we voldaan en gelukkig in de chalets aan en is het tijd om de hygiëne wat te verzorgen via een douche- en scheerbeurt. Tijdens het diner met kip, wordt

uitgebreid nagepraat over deze fantastische dag. Maar hierdoor moeten we nog tot 00:30u werken aan het verslag, het biometrisch afwerken van de diervangsten en het invullen van de dierkundige gegevens.

Donderdag 20 oktober 2005

We kennen alweer een zeer korte nachtrust, wanneer we om 04:50u opstaan. We beginnen onmiddellijk met het fotograferen en filmen van de gevangen dieren en dit duurt tot 6:30u. als we gaan ontbijten. Hierna is het dan tijd voor de fotosessies van de reisgenoten, die ook volop en enthousiast meegenieten van de verschillende kameleonsoorten. Om 7:15u vertrekken we dan richting Isalo. Om 10:00u zijn we op de N7. In Fianarantsoa gaan we tanken en blijkbaar is de brandstof hier goedkoper (1720 MGA of 0.72 EUR per liter). Om 13:00u houden we picknick naast een wijngaard in Ambalavao. Zoals gebruikelijk kan Freddy niet stilzitten om te eten en al wandelend vangt hij - in een half ingegraven ijzeren ton met water - de kikkersoort **Scaphiophryne calcarata**. Als tweede amfibiesoort noteren we hier de aanwezigheid van juveniele **Ptychadena mascareniensis**. De namiddagrit is zeer vermoeiend, via een monotoon en volledig afgebrand heuvellandschap. In Ihosy maken we zelfs een echte savannebrand mee. Uiteindelijk arriveren we in Ranohira om 17:15u in ons hotel Orchidee. We maken uitgebreid toilet en tijdens het diner komt Faly de twee gidsen voorstellen voor de volgende dag, nl. Dollard (voor de vogelmannen) en Roland (voor de amateur-herpetologen). We vragen aan Faly of hij een nachtrit wil maken. In een dergelijk droog habitat moet er 's nachts toch herpetologische activiteit zijn. We gaan onze pillamp halen en op weg naar de hotelkamer vangen we twee prachtige boomkickers **Boophis doulioti** op de douchemuur. De korte busrit (als zoektocht naar amfibieën en reptielen) van 20:30u tot 21:30u heeft als resultaat: een velduil en de zoogdier-topper: een Lesser Hedgehog Tenrec (*Echinops telfairi*)! Terug in het hotel maken we uitgebreid verslag en gaan pas om 01:00u doodmoe slapen, in een herpetologisch zeer tevreden toestand!

Vrijdag 21 oktober 2005

De Tenrec heeft de nacht goed doorgebracht in zijn grote kartonnen doos, want om 5:15u ligt hij nog opgerold te slapen. We fotograferen de boomkikker, de gekko en de Tenrec bij een zalige temperatuur van 20.6°C. We gaan ontbijten en vertrekken om 7:30u met Dollard en Roland naar het Parc Nat. de l'Isalo, om er de Canyon des Makis en de Canyon des Rats te gaan bezoeken. Tijdens de wandeling kunnen we volgende soorten observeren: **Mabuya gravenhorstii**, **Ptychadena mascareniensis** en **Heterixalus luteostriatus** (van deze laatste zitten er meerder exemplaren te zonnen op de rubberplant Gonda). Wanneer we deze laatstgenoemde rietkickers bestuderen, horen we plots in de verte een geschreeuw, dat blijkbaar voor ons is bedoeld. Er werd een slang gezien. Wij als de bliksem daar naartoe en... gids Dollard wijst een prachtige **Liopholidophis lateralis** aan, die we vrij gemakkelijk kunnen vangen. In ditzelfde biotoop maken we kennis met de kameleon **Furcifer oustaleti** (deze kan tot 1m groot worden en is aldus de grootste kameleon-soort ter wereld). Verder observeren we **Phelsuma modesta ssp.** Dan gaat de wandeling naar de biotoop van de Verreaux's Sifaka (*Propithecus verreauxi verreauxi*), een prachtige lemuursoort die we mooi van zeer dichtbij kunnen bekijken. Hierna bezoeken we de Canyon des Rats, waar opnieuw een slang van de soort **Liopholidophis lateralis** wordt gevangen. Ondanks we hier ettelijke tientallen stenen omdraaien, is het resultaat zeer mager: enkel een schorpioen die door de gids als *Grophus palpator* wordt gedetermineerd. Het is ondertussen snikheet en we wandelen terug naar de auto om pas rond 14:45u te genieten van een lekkere lunch: brood belegd met eieren, kaas en hesp. Maar juist voor we de picknick bereiken, vangen we nog een subadulte kameleon **Furcifer lateralis**. We leggen na het eten nog even contact met de plaatselijke kinderen door hen snoepjes te geven. Maar ze zijn ook hongerig en aanvaarden - in dank en in de rij staand op verzoek van Johan - onze restant van

vers en oud brood. Op de terugweg naar het hotel Orchidee vallen we in panne met het busje. Uiteindelijk is het de herpetologische gids Roland (met vroegere kennis van autotechniek), die de motor terug aan de praat krijgt. Hierdoor zijn we pas rond 17:15u in onze hotelkamer. We maken toilet en schrijven het dier- en dagverslag. Na het diner maken we opnieuw met Faly (en Harry en Johan, die de velduil van de vorige nacht willen zien) een korte nachtrit van 21:00u tot 21:55u. Dit levert op: een nieuwe gekkosoort **Paroedura picta** en duidelijke observaties aan twee velduilen (*Asio capensis hova*). Het is pas rond middernacht dat we gaan slapen. En verslag maken zal voor morgenvroeg zijn.

Zaterdag 22 oktober 2005

Het dag- en dierverslag werd de vorige avond niet gemaakt en dat is reden genoeg om op te staan om 5:15u, temeer daar ook de koffers dienen ingepakt te worden. André nestelt zich gezellig op het terrasje en maakt dagverslag onder de "goedkeurende blik" van de kameleon **Furcifer lateralis**. We zijn hier echter niet alleen om amfibieën en reptielen te observeren. Een Spaans koppel heeft in de tuin van dit hotel ook een kameleon van dezelfde soort gevangen. Ook zij hebben interesse in de herpetofauna van Madagaskar en het wordt dus een uitwisselen van onze gegevens. Chris maakt van deze gelegenheid gebruik om haar Spaanse cursus avondschoon om te zetten in praktijk. Wanneer we gaan ontbijten is Werner (alweer) opgedirkt in een fantastische mooie shirt met diersporen. Overigens zal tijdens de verdere reis blijken dat hij er meerdere in dit genre heeft!. Om 8:10u vertrekken we onder leiding van gids Roland, naar de Canyon Namaza in het Parc Nat. de l'Isalo (hij weet hier op een unieke plaats een zeer speciale gifkikker zitten). Op de camping in deze Canyon, spoort Roland ons aan om intens op zoek te gaan naar de boa **Acrantophis dumerili**, die hier al enkele dagen gesignaleerd werd. Eerst observeren we de gordelstaarthagedis **Zonosaurus laticaudatus** in een rotsspleet. Het is uiteindelijk een jonge kampeerder, die André de gezochte boa aanwijst. Het is geen agressief exemplaar en heeft veel bekijks bij al de toeristen. Na het inwinnen van de biometrische gegevens, wordt met de boa geposeerd voor de fotosessie. Ondertussen is Roland niet bij de pakken blijven zitten en heeft hij enkele gekko's **Paroedura bastardi** weten te vangen. We gaan dan verder voor een zeer mooie wandeling in de kloof, die als een oase nog veel water bevat. Wanneer het wandelpad het dal verlaat, blijven Freddy en André nog even op de oeverzone verder zoeken. Maar ondertussen hebben de reisgezellen in een kleine waterpartij twee kikkers gefotografeerd, nl. **Mantidactylus lugubris** en ... een **Mantidactylus ulcerosus complex** (later zal blijken dat de Madagaskar-kenner bij uitstek Frank Glaw ons laat weten, dat het waarschijnlijk een nieuwe soort is voor dit land en vandaar voorlopig het onderbrengen in dit ulcerosus-complex. Uiteindelijk vraagt Roland of we nog interesse hebben in die speciale gifkikker, want daarvoor moeten we zeker 20min intensief naar de top van een heuvel klimmen. André, Freddy, Johan, Harry en Anne-Mie gaan in op dit voorstel, terwijl de overigen rustig terug naar het busje zullen wandelen. Het wordt inderdaad - door tijdsgebrek - een moordende klim in commandostijl en dit bij een snikhete temperatuur. Onderweg noteren we de aanwezigheid van de skink **Mabuya gravenhorstii** en valt de groep uiteen. De "spanning stijgt" tussen Freddy en Johan bij het observeren en fotograferen van de leguaan **Oplurus cyclurus**. Maar eenmaal aangekomen op de gewenste plek, nl. een piepkleine waterpartij in een rotskloof, is het "volop en samen genieten" van de gifkikker soort **Mantella expectata** en van **Mantidactylus corvus**. Bij laatstgenoemde soort heeft gids Roland moeite met de determinatie, daar het voor hem een eerste vaststelling is van deze soort voor deze plaats! We maken ook kennis met de wijze waarop Mantella zijn eieren aflegt op de droge oeverrand. Na deze Mantella in de hand te hebben gefotografeerd, heeft deze kikker blijkbaar huidgif afgegeven, want André krijgt via een vingerwonde, een brandend gevoel en stekende pijn in de wijsvinger. Na enkele minuten neemt de zwelling en pijn gelukkig af, zonder verdere nadelige gevolgen. Dan gaan we "in volle charge" terug naar beneden, waar we op de

parking om 11:30u bij onze andere reisgezellen aankomen. We rijden naar hotel Orchidee en laden onze reiskoffers in. Hier nemen we ook op emotionele wijze afscheid van gids Roland. Hij vraagt even het woord om op een grootse en sublieme wijze, een korte toespraak te houden. Hij bedankt ons uitdrukkelijk voor deze vorm van ecotoerisme, dat hem en zijn familie en het natuurbehoud financieel ten goede komt! Zijn zeer oprechte toespraak uit het hart, veroorzaakt bij André een emotie van tranen. We gaan vervolgens in Ranohira nog inkopen doen voor de picknick en vertrekken dan naar het zuiden, richting Tuléar. Onderweg te Sakaraha nabij Ankilimaro, moeten we vaststellen dat de dorpingen op de autoweg meerdere kameleons **Furcifer oustaleti** aan het doodslagen zijn (reden hiervan is dat kameleons "boze geesten" zouden vertegenwoordigen). We kunnen er 3 redden, maar voor 1 komt alle hulp te laat! Tijdens de lunch om 13:00u nabij Veloma, worden de kameleons gemeten, gewogen, bestudeerd, gefotografeerd en terug vrijgelaten. En dan is het lunch time, maar onze Freddy is dan altijd op zoek met de boterham in de hand. En ja hij heeft een slang gezien, die zich gemakkelijk door André laat vangen. Het is de voor ons nieuwe soort **Mimophis mahfalensis**. We zijn amper terug vertrokken of we observeren opnieuw een slang maar dan als verkeersslachtoffer. Zij kan pas later gedetermineerd worden als **Leioheterodon geayi**. Om 18:00u bereiken we onze bestemming Sarodrano nabij Tuléar. Hier logeren we in hotel La Mangrove en al vlug blijkt dat dit gerund wordt door een pittige Parisienne. We komen pas het hotel binnen of we observeren al **Paroedura bastardi**. Na het uitpakken van de koffers en toilet maken, gaan we lekker dineren. Op het menu staan visbrochetten. Het diner wordt begeleid door een plaatselijke zanggroep. De twee danseressen krijgen André en Freddy in het oog en komen voor deze "vrijgezellen" wat uitdagend dansen...! Terug in de aangename lodge (type Isalo), schrijven we nog een deel van het dag- en dierverslag en gaan uiteindelijk tegen 23:50u slapen.

Zondag 23 oktober 2005

We zijn na een uitstekende nachtrust, om 5:30u al op en gebruiken de tijd tot het ontbijt om het verslag van de vorige avond te vervolledigen. We proberen om telefonisch contact te krijgen met het thuisfront. Dit lukt prima en alles is er onder controle! De vogelaars beslissen om het eiland Nosy Ve te bezoeken voor een kennismaking met de Red-tailed Tropicbird. De kruidier-enthousiasten krijgen van de Française als gids Elysée voorgesteld, om met hem een herpetologische wandeling in de nabije heuvels te maken. Onderweg komt een familielid van Elysée mee op stap en Freddy laat deze wat "bijverdienen" door hem zijn rugzak te laten dragen. De wandeling, bij een temperatuur van 31°C in de schaduw in het Massief Belaza, levert ons 8 soorten op: **Tracheloptychus madagascariensis**, **Furcifer oustaleti**, **Paroedura picta**, **Mabuya gravenhorstii**, **Mabuya elegans**, **Chalarodon madagascariensis**, **Oplurus cyclurus** en **Phelsuma breviceps**. Om 12:00u komen we verhit en moe in La Mangrove aan en gaan we uitgebreid douchen. Dan hadden we stilaan de vogelaars verwacht, maar deze laten op zich wachten. Door het lage tij kon de boot niet meer met motor varen en moest er geduwd worden. Onze reisgezellen zien er dan ook uitgeput uit en bovendien goed verbrand door de zon, wanneer ze uiteindelijk rond 14:00u de steiger van het hotel bereiken! Iedereen geniet van het lekkere buffet, maar zelfs dan nog zijn we attent om een **Furcifer oustaleti** te gaan observeren in een boom in het hotelcomplex. Het is blijkbaar nog te heet om iets herpetologisch te ondernemen maar we genieten toch van interessante observaties aan **Phelsuma mutabilis**. Zij zitten overal op de boomstammetjes en hebben bijna dezelfde kleur van de schors. Kenmerkend voor deze daggekko is, dat hun staart turkoois verkleurd wanneer ze opgewarmd zijn (wat nu wel het geval was). Na de siësta worden de gevangen dieren van de voormiddag biometrisch afgewerkt en maken we verslag. Om 16:00u staat er een korte vogelwandeling in de directe omgeving op het programma en samen met Johan en Harry vertrekken Freddy en André. Wijzelf zien weinig vogels, maar wel de gordelstaarthagedis **Tracheloptychus madagascariensis**, de

kikker *Ptychadena mascareniensis*, de leguaan *Chalarodon madagascariensis* en de skink *Mabuya elegans*. Wanneer we de voor ons nieuwe skink *Mabuya aureopunctata* in een struik zien vluchten, gelukt het ons deze pas te vangen dank zij een groepje kinderen, dat familie van Elysée blijken te zijn. We zijn om 17:30u terug aan het hotel om ons aan te sluiten bij de wandeling naar de Ringstaartlemuren (*Lemur catta*). Deze komen iets verder in een gekende rotswand elke avond slapen en zijn relatief goed te observeren. We kunnen er 2 heel mooi bekijken en maken verder kennis met meerdere Madagaskar-nachtzwaluwen! We genieten van 19:30u tot 21:30 in hotel La Mangrove, van een perfect diner met uitstekende wijn. We maken verslag tot middernacht in aanwezigheid van meerdere gekko's *Paroedura bastardi*, die op de muren van onze lodge/chalet op zoek zijn naar prooi.

Maandag 24 oktober 2005

We staan om 5:30u op om onmiddellijk de zeer mooi getekende *Mabuya aureopunctata* biometrisch af te werken en te fotograferen. Na het ontbijt verlaten we definitief hotel La Mangrove. Het is een echte brousse-jeep, die ons "opeengepakt" naar de luchthaven van Tuléar vervoert. Pas aangekomen of op enkele bomen voor de hoofdingang vangen we *Phelsuma modesta leiogaster* en bemerken ook een legsel van twee eitjes (waarschijnlijk ook van deze gekkosoort). Een laatste herpetologische controle van de boomstammetjes bezorgt ons dan nog een nieuwe *Lygodactylus tuberosus*. De check-in verloopt met veel tumult en voorkruipers, die hun beurt niet kunnen afwachten. Met een redelijke vertraging stijgen we uiteindelijk om 9:26u op voor de vlucht naar Tolagnaro. Hier komen er enkele passagiers bij en opnieuw take off om 10:45u richting Tana, waar we landen om 11:49u. Hier moet iedereen uit het vliegtuig en opnieuw inchecken (wat alweer zeer tumultueus verloopt). Om 13:50u zitten we in de lucht, ditmaal richting noorden Diego Suarez, waar we te 14:55 uiteindelijk landen, na 3 binnenlandse en vermoeiende vluchten. We hadden hier afspraak met de gids Eugène Goulam maar tot onze beider ontsteltenis, blijkt Anders Reizen het definitieve programma niet te hebben gemaild aan Goulam. Bijgevolg stond hij gisteren tevergeefs op ons te wachten. Er wordt tot 17:30u druk overgelegd, gediscuteerd en uiteindelijk beslist hoe we dit gaan invullen. Uiteindelijk wordt beslist om niet in Diego Suarez (hotel Kikoo) te gaan logeren, maar rechtstreeks door te rijden naar de gîte van Parc Nat. de la Montagne d'Ambre. Het is een korte tocht van amper 40km, maar toch al donker wanneer we om 18:45 daar aankomen. We krijgen als verwelkoming een punch-drankje, terwijl we op de muur kennis maken met de gekko *Phelsuma lineata dorsivittata*. De kamers van de gîte zien er comfortabel uit en we maken ons onmiddellijk klaar voor de avondwandeling in dit natuurpark. Tijdens deze nocturne maken we kennis met een echte *Uroplatus cf. ebenau*. Maar het beste moet nog komen: een herpetologisch festijn (temeer omdat Goulam een echte reptiel-specialist blijkt te zijn), wanneer we kennis maken met 5 voor ons nieuwe soorten kameleons: *Calumma brevicornis*, *Calumma boettgeri*, *Brookesia antakarana*, *Calumma oshaugnnessyi ambreensis*. We kunnen hier ook 2 nieuwe kikkersoorten vangen, nl. *Mantidactylus granulatus* en *Mantidactylus ambohitra*! Hier dient toch even de kennis van Eugène Goulam benadrukt: hij gaat werkelijk op handen en voeten op zoek naar de (bijna) allerkleinste kameleon ter wereld. En hij vindt uiteindelijk 2 volwassen *Brookesia tuberculata* van 26mm en 31mm "groot"! Ter plaatste werden ze eerst gedetermineerd als *Brookesia minima*. Bij een latere controle van de foto's, weerlegt Frank Glaw deze vaststelling en bepaalt de soort met zekerheid als *tuberculata*. En ondertussen wringt iedereen zich zo naar voor om deze kleine juweeltjes te fotograferen, dat André het even op de heupen krijgt. Hij heeft nl. nog geen kans gekregen om deze mini-kameleons van nabij en in de hand te observeren!. Maar Anne-Mie brengt soelaas en stelt orde op zaken om hem zijn dipje vlug te laten vergeten. Gepakt met meerdere nylon kousjes (ons alweer welwillend afgestaan door Cathy) gevuld met de gevangen dieren van de nocturne, gaan we pas om 22:00u dineren in de gîte. De maaltijd is fantastisch bereid

door Patricia, de vrouw van Eugène Goulam. We besluiten om niet mee te gaan met de wandeling van volgende dag. We willen die tijd liever spenderen aan het afwerken en fotograferen van de gevangen reptielen en amfibieën en aan verslag maken, want nu ontbreekt ons de moed om nog te gaan schrijven! Wel onthouden we voor opname in het verslag het feit, dat we tijdens deze nocturne-wandeling in het pikdonker een man tegenkwamen met zware zakken op de rug, die al 11km te voet had afgelegd en nog 30km te gaan had. Het trof ons hoe Eugène spontaan een pillamp aan deze voor hem onbekende man gaf ...

Dinsdag 25 oktober 2005

Onmiddellijk na het opstaan om 5:30u starten we met het herpetologisch afwerken van de dieren. Dan een vlug ontbijt om 7:00u en terug aan het werk. Even wordt onze aandacht afgeleid door een op de muur zittende boomkikker: het is een **Boophis tephraeomystax**. Gedurende 4 volle uren genieten we van het opmeten, het wegen, het fotograferen, enz... van de gevangen kameleons van de vorige nocturne-excursie. Wanneer de vogelaars van hun wandeling aankomen, is het al middag en gaan we lekkere spaghetti eten, alweer het werk van Patricia. In de namiddag staat er opnieuw een wandeling in Montagne d'Ambre op het programma. André en Freddy gaan ditmaal wel mee en maken kennis met de dagactieve kameleons **Calumma brevicornis** en **Calumma oshaugnessyi ambreensis**. Om 15:30u verlaten we definitief dit prachtige primaire regenwoud en rijden naar het "vakantiedorp" van Eugène Goulam in Ankarana. Onderweg stoppen we nog meermaals voor de kameleon **Furcifer oustaleti** (het is onvoorstelbaar hoe Eugène en de tweede gids Jean-Noël, vanuit het rijdende busje, de kameleons in de struiken zien zitten. We maken kennis met de slagzin van Eugène, wanneer hij een kameleon (of ander reptiel aanwijst dat wij niet onmiddellijk bespeuren) "tu veux voir la petite bête... et bien ton ami te regarde... mais il te regarde..."; en wij dan zoeken en hij lachen als we het dier niet onmiddellijk wisten te spotten. Maar nogmaals het observeren van kameleons is en blijft een moeilijke onderneming en vergt een degelijke veldervaring! Om 18:45u bereiken we het kamp van Eugène. Het is even schrikken wanneer onze "kamer" een houten hutje blijkt met een dak van palmladeren, een primitief houten bed, geen elektriciteit of water aanwezig is en verder alleen een plankenvloer. Het toilet is gemeenschappelijk op loopafstand en de douche bestaat uit een openluchtruimte van 4 zijwanden in palmladeren. Water wordt bovengehaald met een emmer uit een 14m diepe put met grondwater. Om te douchen krijg je een emmer water en een beker: het is dus eerst volledig inzepen en dan ... afspoelen. Maar de avontuurlijke Westerse mens past zich snel aan. Op een bepaald ogenblik slaakt Werner een kreet: er zit een grote hagedis in het toilet. We zijn er als de kippen bij om vast te stellen, dat het een prachtige bladstaartgekko is van de soort **Uroplatus henkeli**. De komende dagen zal overigens blijken dat het dier zeer plaatstrouw is. Eugène voegt er aan toe dat de gekko daar al lang een vaste stek heeft om insecten te vangen, die door het toilet worden aangetrokken. Tegen 20u heeft Patricia een fantastisch diner klaargemaakt van vis en Malgache-rijst. Het is lekker tafelen in open lucht en bij een zalige temperatuur van 25°C. We zijn te moe om verslag te maken en stellen dit dan maar uit tot morgen. We besluiten om te 21:00u al te gaan slapen. Maar amper gelegen onder het muskietennet, horen we aan de "voordeur" van onze hut een stem (blijkt die van Eugène te zijn) die ludiek zegt: "Monsieur, il y a un message pour vous; désolé de vous déranger." In het kamp was de slang **Madagascarophis colubrinus ssp.** op wandel en hij heeft ze voor ons maar gevangen; of we geïnteresseerd zijn...natuurlijk! We wippen uit ons plankenbed en nemen het dier in ontvangst, stoppen ze in een Cathy-kousje en gaan "zeer herpetologisch gelukkig" slapen in wat we de komende dagen ons "Kongo-dorp" zullen noemen!

Woensdag 26 oktober 2005

We staan op om 5:20u, brengen wat orde op zaken in onze hut en beginnen onmiddellijk met het afwerken van de slang, die Eugène ons gisteravond als "message" bracht. We bestuderen van nabij de prachtige henkeli-bladstaartgekko en zetten hem terug op zijn vertrouwde toiletplekje. Tijdens het ontbijt bemerken we een **Phelsuma madagascariensis grandis** in een holle bamboe van een werktafel. Wanneer Jean-Noël ons goedemorgen komt zeggen, vraagt hij of we de adulte man kameleon **Furcifer pardalis** boven ons in de boom gezien hebben. Neen, hadden we niet en Jean-Noël klimt in no time in de boom en overhandigt ons deze nieuwe kameleonsoort! Om 8:55u start dan de eerste wandeling in Ankarana onder leiding van gids Eugène. We maakten de volgende notities aan lemuren: Sanford's Brown Lemur (*Eulemur fulvus sanfordi*), Northern Sportive Lemur (*Lepilemur septentrionalis*) en Crowned Lemur (*Eulemur coronatus*). Verder de; vleermuis Madagascar Rousette (*Rousettus madagascariensis*); de mangoest Ring-tailed Mongoose (*Galidia elegans*); herpetologisch: de daggekko **Phelsuma madagascariensis grandis**, de nachtkekko **Blaesodactylus boivini**, die ongelooflijk gecamoufleerd in een boomspleet zit te rusten; kameleon **Furcifer pardalis** en de gordelstaarthagedis **Zonosaurus tsingy**. Het is ondertussen tijd voor de middagpicknick. Hier heeft Harry een slang zien vluchten in een boom. En ja ... iedereen (ook de gidsen van andere groepen) mee op zoek gegaan. En na 20 minuten wordt ze gevonden: ze zit 5 meter hoog in een boom. Voor Goulam geen probleem om ze "voorzichtig" uit de boom te schudden en ... beneden staat André paraat voor de vangst. Ze heeft een opvallend en kenmerkende rode staart en wordt gedetermineerd als **Ithycyphus miniatus**. Om 14:15u gaan we terug op stap en genieten volop van de prachtige tsingy-formaties. Er blijken hier ook meerdere slangen **Dromicodryas quadrilineatus** volop dagactief te zijn. Uiteindelijk eindigen we de wandeling aan de indrukwekkende "Perte de Rivière", een soort diepe kloof, waarin het water van de omgevende rivieren zich eerst massaal verzamelt om dan zomaar in de kloof totaal te verdwijnen! Wanneer we om 18:00u in het Kongo-dorp terug aankomen, ligt er een plastic buis - met aan weerszijden een kous overgetrokken - voor ons klaar. Het zijn twee slangen, die in het kamp vandaag gevangen en bewaard werden voor André en Freddy. Maar dat is werk voor morgen bij daglicht! We gaan op primitieve wijze douchen, maar het eindresultaat is voldoende proper en verfrissend. Na alweer een lekker avondmaal van Patricia, besteden we de verdere avond volledig aan verslag maken tot we gaan slapen om 23:00u.

Donderdag 27 oktober 2005

Wanneer we om 5:00u wakker worden, heeft André gedroomd van een grijze poes die in een amfibiekuik in zijn vijver thuis in Zoersel heen en weer aan het zwemmen was !?! We rommelen de hut een beetje op en beginnen onmiddellijk met verslag maken. Na het ontbijt bekijken/bestuderen we de inhoud van de plastic buis. Nu we ze voor het eerst bij daglicht kunnen bestuderen, blijken het grote en imposant sterke slangen **Leioheterodon madagascariensis** te zijn (een exemplaar is in vervellingfase). Dan gaan we terug aan de slag voor het afwerken van de dieren en verslag schrijven, terwijl **Furcifer pardalis** ons beloert. De temperaturen zijn ondertussen gestegen tot 31,4°C in de schaduw om 9:45u en 42,7°C in de zon! 's Morgens was onze groep voor de dagwandeling in twee gesplitst: Werner, Anne-Mie, Johan en Chris ondernemen met gids Jean-Noël, de grote 21km-uitstap naar de Lac Vert. Voor Freddy, André, Harry en Cathy heeft Eugène de wandeling naar de Grotte des Crocodiles gepland. Tegen 11:00u hebben we gedaan met ons herpetologisch studiewerk in het Kongo-dorp en kunnen we vertrekken. Onderweg genieten we van lekker mango- en jackfruit en heerlijke smakende zoete aardappel! Terwijl we op het middaguur picknick houden (op de achterdeur van de 4x4), observeren we rondom ons, de vrij algemene prachtig groen gekleurde dagactieve gekko's van de soort **Phelsuma madagascariensis grandis**. Dan start de voetwandeling bij een snikhete temperatuur. Aan de Grotte des Crocodiles aangekomen, moet André zich even terugtrekken voor een sanitaire behoefte. Maar

blijkbaar is hij daar niet alleen... want tussen zijn benen glijdt er een slang door (**Dromicodryas quadrilineatus**). Ja en die is dan gemakkelijk te grijpen. Verder genieten we van prachtige tsingy-rotsformaties en worden hier herpetologische notities verricht aan **Mabuya elegans**, **Furcifer oustaleti** (voor het eerst een exemplaar door Freddy zelf waargenomen, we beginnen het dus te kennen!) en **Phelsuma madagascariensis grandis** (met vorkstaart). De grot zelf (zonder krokodillen) is een lust voor het oog wat de verschillende vormen, kleuren en soorten gesteenten betreft. Hier vinden we enkel een dode vleermuis van de soort *Minyopterus minor*. Om 17:00u juist voor we terug vertrekken, maken we nog enkele plaatselijke kinderen blij met hun de film te laten zien die Harry van hen maakte, we geven ze snoepjes, onze lege waterflessen (waar ze verzot op zijn) en een viltstift. Dit blijkt werkelijk een godsgeschenk te zijn voor hen. Eugène laat ons ook nog even kennis maken met een man, die met de blote hand zijn avondmaal - bestaande uit een twintigtal kleine visjes - wist te verschalken. Wanneer we om 18:00u in het Kongo-dorp aankomen is het al donker. De andere groep is al aangekomen maar het blijkt een zeer zware voettocht te zijn geweest. Dat belooft voor ons morgen! Maar nu gaan we eerst genieten van een primitieve douche bij pillamplicht. Het diner, dat Patricia met eenvoudige middelen heeft weten te bereiden, is alweer subliem: kreeftjes met rijst en bonen op Malgache wijze! We hebben nog moed genoeg om hierna dagverslag te maken. Aangezien er morgen een zware voettocht op het programma staat, beslissen we om eens vroeg (te 21:30u) te gaan slapen.

Vrijdag 28 oktober 2005

Voor de verandering staan we nog eens vroeg op om 5:15u; we maken uitgebreid toilet en dan ontbijt. Hierna worden vlug enkele dieren afgewerkt en gefotografeerd. Om 7:15u geeft Eugène het startsein voor de grote voettocht van 14km (ongeveer dezelfde richting, die onze reisgezellen de vorige dag maakten). Het is een zeer aangename wandeling, waarbij we ruimschoots de tijd hebben om - per herpetologische soort - meerdere exemplaren te vangen, te observeren en te bestuderen: **Mabuya gravenhorstii**, **Furcifer oustaleti**, **Dromicodryas quadrilineatus**, **Phelsuma madagascariensis grandis** en **Blaesodactylus boivini**. Aan zoogdieren noteren we drie soorten lemuren, nl. Sanford's Brown Lemur, Northern Sportive Lemur en Crowned Lemur. Op het middaguur genieten we van brood en als beleg lekkere (door Patricia) klaargemaakte tonijnsalade. Maar we zijn hier niet alleen, want deze picknick plek is duidelijk gekend door meerdere lemuren van de soort Crowned Lemur. We laten ons hart spreken en geven ze kleine stukjes Mango, die ze heel voorzichtig uit onze hand komen aannemen. Eugène doet vervolgens een interessant voorstel, nl. de keuze tussen de Lac Vert of het Camp des Anglais. Deze Camp is namelijk de enige plek, waar hij een voor ons zeer speciale nieuwe gekko weet zitten. Ja ... en dan is de keuze vlug gemaakt en begeven we ons op weg naar dit oud vervallen Engels legerkamp. Ter plaatse stellen we vast dat er nog één toiletgebouwtje volledig intact is. In de nok van het golfijzeren dak, observeren we inderdaad de zeldzame gekkosoort **Geckolepis typica**. Zijn Engelse naam "Fish-scaled Gecko" is goed gekozen, want zijn schubben overlappen elkaar, identiek als bij een vis. Wanneer we de terugweg willen aanvatten, hebben we nog de gelegenheid om zeer goed een koppeltje Ring-tailed Mongoose (*Galidia elegans*) te bekijken. Het valt ons op dat ook deze niet schuw zijn, maar waarschijnlijk foerageren ze hier ook op eetrestanten van toeristen? Tijdens de terugweg is het snikheet, maar we genieten toch van de wandeling op een traag en aangenaam tempo. Wanneer we om 16:15u in het Kongo-dorp aankomen, stellen we vast dat de andere groep al aanwezig is. Maar zij kijken teleurgesteld, want de 4x4 die hen naar de Grotte des Crocodiles moest brengen, is in panne gevallen. En zo hebben zij de hele dag in het Kongo-dorp moeten doorbrengen. Steeds wachtend op nieuws dat de jeep zou hersteld worden, maar uiteindelijk werd het voor hen een "verloren dag". Maar ze weten zich blijkbaar af te reageren op ons, wanneer we moeten toegeven niet zo ver te zijn gegaan als zij de vorige dag naar Lac Vert. Maar wij kunnen heel

tevreden zijn met een blijkbaar unieke gekkosoort. Aangezien de zon nog volop schijnt, besluiten we om bij daglicht uitgebreid te douchen en toilet te maken. Om 17:30u beginnen we verslag maken, tot we alweer van een lekker diner van Patricia gaan genieten. Aangezien de wandeling ons toch redelijk vermoeid heeft, beslissen we om 20:30u te gaan slapen.

Zaterdag 29 oktober 2005

Door het vroeg gaan slapen, zijn we blijkbaar ook vroeg wakker om 4:45 en genieten van een prachtige zonsopgang, terwijl iedereen nog slaapt. We beginnen vervolgens rustig onze koffers in te pakken, want vandaag verlaten we het definitief het Kongo-dorp van Goulam. Tijdens het ontbijt genieten we van de aanwezigheid - boven ons in de boom - van de kameleon *Furcifer pardalis* samen met de nachtgekko *Blaesodactylus boivini*. Als afsluiter passeert vlak voor onze voeten, de gekende en vervellende *Leioheterodon madagascariensis* slang, die we de vorige dag vrijlieten. Eugène zegt dat de slang ons "au revoir" komt zeggen. Om 7:35u nemen we definitief afscheid van het Kongo-dorp en vertrekken met het busje naar Diego Suarez. Onderweg houden we halt in twee dorpjes, waar het volop markt is. Het is werkelijk "couleur locale" en Eugène bestelt voor ons kokosnoten, die door een vrouw zeer behendig worden geopend. Het is heerlijk drinken aan het koele vruchtsap en nadien eten we smakelijk aan de cocospulp. Maar ondertussen zijn we toch nog herpetologisch actief, want we observeren op de boomstammen *Phelsuma madagascariensis grandis*. Om 10:30u komen we aan in hotel Kikoo. Na het uitpakken van de reiskoffers gaan we zeer, zeer lekker eten "Chez le Français". Nadien houden we siësta tot 15:00u, wanneer Eugène ons komt oppikken voor een geleide wandeling in Diego Suarez. In de parken van de stad, noteren we de aanwezigheid van meerdere kameleons *Furcifer pardalis*, *Furcifer oustaleti*, *Blaesodactylus boivini* en *Phelsuma madagascariensis grandis*. Verder is het een vervuilde en onderkomen stad. Alle gebouwen staan te verkrotten en aan de enkele bewoonde, wordt er al evenmin iets onderhouden. We bezoeken nog een souvenirwinkel om postkaarten te kopen en passeren dan het gloednieuwe "Grand Hotel" met bijhorende patisserie. En ja... hier kunnen we niet voorbijgaan zonder te genieten van gebak, cake en lekkere koffie. Maar ook Werner en Anne-Mie hebben deze stek gevonden en vervoegen ons op het terras!

Wanneer Freddy en Werner toevallig over een gemeenschappelijke directeur van Fortis St. Niklaas aan de praat geraken, duurt hun gesprek wel een half uur met het ophalen van positieve en negatieve herinneringen en anekdotes over deze man. Wanneer we om 18:00u in hotel Kikoo aankomen, noteren we de aanwezigheid van meerdere gekko's *Hemidactylus mercatorius*. Om 19:00u gaan we eten bij de Italiaan (ons als 2e beste restaurant na de Fransman, aangeraden door Eugène). Maar het diner valt niet zo best mee!. Om 21:00u zijn we terug in hotel Kikoo en gaan slapen.

Zondag 30 oktober 2005

Gewoontegetrouw tijdens deze reis, zijn we alweer opgestaan om 5:30u. We maken een korte wandeling in Diego Suarez en stellen vast dat meerdere palmbomen bewoond worden door twee daggekko-soorten, nl. *Phelsuma madagascariensis grandis* en *Phelsuma dubia*. Na het ontbijt komt Eugène ons met het busje ophalen voor een excursie naar de Baie des Dunes en Baie de Sakalava. Enkele korte zoekstops leveren volgende soorten op: *Furcifer oustaleti*, *Mabuya elegans* en *Phelsuma madagascariensis grandis*. Om 10:30u begint de eerste strandwandeling in Baie des Dunes. Het is eerder een toeristische wandeling bij een snikhete temperatuur, maar we kunnen er toch van genieten. Cathy en Chris gaan heerlijk zwemmen in het prachtig blauwe water. Maar we zijn niet alleen op het strand. Het is zondag en blijkbaar komt de jeugd van Diego Suarez hier haar vrije dag doorbrengen. We lunchen vroeg van heerlijke krab met Malgache rijst en

houden een korte siësta tot 13:00u. Wanneer André toevallig een voorbijtrekkende Zebu-koe filmt, die vriendelijk door Freddy wordt begroet, valt de koe plotseling Freddy aan, maar zonder nadelige gevolgen. Dan vertrekken we naar de tweede baai (Sakalava), met onderweg actieve **Furcifer oustaleti** en **Furcifer pardalis**. In de baai zelf noteren we de aanwezigheid van Crowned Lemur en **Phelsuma madagascariensis grandis** en **Mabuya elegans** en vangen we een pasgeboren **Hemidactylus mercatorius**. Tijdens de wandeling genieten we vooral van het mangrovegebied! Om 17:15u arriveren we terug aan hotel Kikoo, maken we toilet en gaan we opnieuw bij onze Fransman lekker dineren. Op muren van de gebouwen, zijn meerdere gekko's **Hemidactylus sp.** op jacht naar insecten. Om 21:00u zijn we terug in hotel Kikoo en aan de ingang van het hotel, zien we enkele **Hemidactylus mercatorius**. Op onze kamer maken we nog verslag van deze dag. Aangezien we echter niet veel konden noteren vandaag, liggen we om 22:00u al onder onze muskietennet.

Maandag 31 oktober 2005

Het is een snikhete nacht geweest, maar we hebben toch goed geslapen. We pakken onze reiskoffers netjes in en gaan om 6:00u in Diego Suarez nogmaals de korte wandeling van de vorige dag maken. Zo zien we opnieuw gekende dieren, nl. de gekko's **Phelsuma madagascariensis grandis** en **Phelsuma dubia**. Terug in het hotel is er wat tumult, om op tijd te kunnen ontbijten. Maar uiteindelijk krijgen we toch brood met jam en koffie en thee. Eugène is ondertussen aangekomen om ons naar de luchthaven te vervoeren. We zijn er vlug en het inchecken gebeurt zeer primitief, maar wel degelijk en zonder oponthoud. We nemen hier definitief afscheid van Eugène (die het blijkbaar moeilijk heeft en toch een traantje moet wegpinken). We beloven hem een herpetologische gids van Madagaskar op te sturen en Freddy belooft hem de drie handtassen voor zijn zuster in Brussel, persoonlijk te gaan afgeven. Het voorziene vertrek van 9:55u wordt uiteindelijk tot 10:25 uitgesteld. De korte vlucht naar de hoofdstad Tana duurt amper 2u. Hier landen we om 12:50u en krijgen we vlug onze bagage. Bij het buitengaan, zien we chauffeur Faly, die ons enthousiast begroet. De rit gaat nu naar het Parc Nat. Andasibe Mantadia. Onderweg doen we aankopen in een zeer moderne supermarkt. Het is ondertussen 14:00u geworden. Tijdens de 120km lange rit, kunnen we een kameleon **Furcifer lateralis** als verkeersslachtoffer redden. Het dier wordt niet in het gebruikelijke kousje gestoken, maar voelt zich blijkbaar goed in zijn sas op schoot bij afwisselend Cathy, Werner en André. Door de slechte staat van het wegdek, duurt het meer dan 3u om uiteindelijk het Parc Nat. Andasibe Mantadia te bereiken tegen 17:15u. Maar hier is het een luxeverblijf in hotel Feon'ny Ala. Freddy moet wel enige charme gebruiken om een chalet met twin-bed te bekomen (zou Anders Reizen dit alweer vergeten zijn bij de reservatie?). Terwijl we in het hotel dineren, tracht Faly contact te leggen met twee gidsen voor de excursie van de volgende dag. Het zal uiteindelijk Jacques voor de vogelaars worden en Dona Marcel voor de amateur-herpetologen. Wanneer we in de chalet onze pillamp halen voor de nocturne-wandeling, zijn de gekko's **Hemidactylus mercatorius** en **Phelsuma quadriocellata quadriocellata** actief. Tijdens de nocturne maken we enkel kennis met een nieuwe boomkickersoort, nl. **Heterixalus punctatus**. Wanneer we hierna in onze chalet dagverslag maken, stellen we vast dat onder de twee verlichtingslampen telkens een **Phelsuma lineata lineata** op de loer liggen voor insecten. Wat is het heerlijk om zo de dag te kunnen afsluiten, wanneer we om 23:00u gaan slapen.

Dinsdag 1 november 2005

Wanneer we om 5:00u opstaan is het buiten met 15,7°C redelijk fris in vergelijking met de temperaturen in het noorden. We zijn meerdere keren wakker geworden van de door merg en been gaande roepen van de Indri's, om hun territorium af te bakenen. We kunnen hier om 6:00u ontbijten en maken daar dankbaar gebruik van. Om 6:45u staan we aan de ingang van het park en betalen de inkom. We hebben amper goedemorgen gezegd

tegen onze gids Dona Marcel of hij wijst al een kameleon **Calumma brevicornis** aan. En terwijl we het dier observeren, splitst de groep zich omdat de vogelaars al willen vertrekken. Het zal de volgende dagen blijken, dat we aan Dona Marcel een prima gids hebben: hij is constant bezig met het zoeken en discreet aanbrenge (want gidsen mogen geen dieren vangen) van amfibieën en reptielen. We maken kennis met volgende nieuwe soorten: de gekko's **Lygodactylus guibei** en een niet op naam te brengen **Lygodactylus sp?**; verder bestuderen we de kikkers **Mantidactylus albolineatus complex**, **Scaphiophryne marmorata**, **Mantidactylus liber**, **Platypelis tuberifera** en **Mantidactylus pulcher**. Aan gekende soorten wordt het de gekko **Phelsuma lineata lineata** en de mini-kameleon **Brookesia superciliaris**. Rond 11:00u krijgt André blijkbaar een hongerflauwte met hoofdpijn en misselijkheid aan de maag. Maar hij wordt zo lief opgevangen door Chris, dat alles snel betert (hij krijgt koekjes, snoepjes, moet zijn rugzak niet dragen ... goed om weten voor de toekomst). Op de terugweg naar het vertrekpunt, is er nog even paniek bij de gidsen want als gevolg van een officieel bezoek van de Italiaanse ambassadeur aan dit natuurpark, mogen we hem en zijn gevolg niet voor de voet lopen! Aan de ingang van het park (het is ondertussen na 12:00u) noteren we nog een **Calumma brevicornis**, maar we hebben nu oog voor het primitieve restaurantje. We bestellen onmiddellijk pizza (zeker voor de hongerige André, maar ook voor Chris en Freddy). Blijkbaar kan de keuken de bestelling niet aan. Pas om 13:38 wordt de eerste pizza geserveerd, terwijl we bekeken worden door de **Phelsuma quadriocellata quadriocellata**. Ondertussen zijn de overige reisgezellen toegekomen en wanneer ook zij pizza bestellen is het in de keuken helemaal paniek. Na het eten besluiten we terug te keren naar ons hotel, houden er een korte siësta, determineren en fotograferen de gevangen dieren. De overige reisgezellen maken een wandeling in de Orchideeëntuin en worden door de gids gewezen op een nieuwe gekkosoort **Phelsuma pusilla ssp**. In de late namiddag beslissen Freddy, Harry en Cathy om deel te nemen aan de nocturne met gids Dona Marcel, terwijl de overigen vroeg om 19:00u gaan dineren. André beperkt zich eerst alleen tot een kippensoepje. Maar dit smaakt hem zo dat Anne-Mie hem overhaalt om mee van haar scampi's en gebakken aardappeltjes te eten. En inderdaad, die zijn zo lekker en subliem klaargemaakt, dat zij André over zijn dagziekte helpen. Om 21:00u trekt André "terug gezond" naar de chalet en heeft nieuwe moed om dagverslag te maken. Wanneer de nocturne-wandelaars aankomen, zijn ze doorweekt van de regen. Maar het resultaat mag er zijn. Zij maken interessante observaties aan **Calumma gastrotaenia**, **Calumma parsonii cristifer**, **Mantidactylus tornieri**, **Boophis viridis**, **Mantidactylus blommersae**, **Mantidactylus bicalcaratus complex**, **Mantidactylus betsileanus** en **Calumma nasuta**. Wel pech dat de nocturne-wandelaars nog tot 21:30u moeten wachten alvorens (hun reeds te 19:00u besteld) eten geserveerd te krijgen. Wanneer Freddy op de kamer aankomt, ligt André al onder de muskietennet. Maar als hij verneemt dat Freddy de parsonii-kameleon bij heeft, is hij opeens klaarwakker en geniet nog volop van dit reptiel om pas tegen middernacht te gaan slapen.

Woensdag 2 november 2005

André blijkt volledig genezen en gezien de noodzaak aan het biometrisch afwerken van de nocturne-vangsten, zijn we al om 5:00u herpetologisch actief. Vlug ontbijten en om 7:00u vertrek naar een nog interessanter deel van het reservaat. Hoewel het maar een rit is van 20km, dwingt de staat van de piste ons om er meer dan een uur over te rijden. Wanneer we om 8:10u uitstappen, is het al onmiddellijk bingo: de gids heeft een adulte boa **Sanzinia madagascariensis** gezien. Er wordt veel tijd gependeed aan het fotograferen van deze grote slang van 1,42m, maar ook aan de nocturne-vangsten van de vorige avond. De groep van de vogelaars is al vertrokken. Het herpetologisch groepje bestaat uit Chris, Werner, Freddy en André. Uiteindelijk vertrekken we om 9:10u maar moeten al onmiddellijk halt houden voor een gekende gifkikker **Mantella baroni** En dan totaal onverwacht (volgens Dona Marcel maakten we in deze omgeving geen kans op de soort): een adulte **Calumma**

parsonii cristifer. Het was de gids van de voorgaande groep, die het dier gespot had. Ondanks de kameleon hoog en onbereikbaar op een tak zit, wipt André op de schouders van Freddy en is de parsoni op diervriendelijke wijze gevangen. Het is een prachtig gekleurd exemplaar van 42cm, maar wel een agressieve bijter. Het is oppassen geblazen (behalve voor Freddy die zich later bewust laat bijten in de vinger, echt pijnlijk maar zonder nadelig letsel). Gedurende bijna een volledig uur wordt deze herpetologische topper door iedereen uitgebreid gefotografeerd en gefilmd. Op de verdere wandeling wijst de gids ons op een speciaal amfibie-fenomeen. In de met water gevulde wortelholte van een boom, zit er een **Platypelis grandis** man, die zacht brullend en voorwaarts springend, het door zijn wijfje gedeponeerde eilegsel verdedigt. Nog interessanter is deze waarneming, wanneer blijkt dat deze kikker(soort) hier al jaren deze plek gebruikt voor zijn specifiek verdediging- en voortplantingsgedrag. Dan worden we door Dona Marcel naar een speciale lemuur-plek van de Diademed Sifaka (*Propithecus diadema diadema*) gebracht. Hier kunnen we toch ook van genieten! Op de terugweg naar de picknick-plek observeren we nog 3 Common Brown Lemur (*Eulemur fulvus fulvus*). Maar tijdens de lunch is Dona Marcel nog actief en wijst ons 2 subadulte **Calumma brevicornis** aan. Na het middagmaal levert een zeer korte wandeling **Boophis madagascariensis** op en de nieuwe soort **Aglyptodactylus madagascariensis**. Om 15:45u arriveren we terug in het hotel en beseffen dat de reis stilaan op zijn einde loopt. We maken uitgebreid toilet en we gaan dan, gezellig met een drankje op het terras, ons uitgebreid verslag maken. Wanneer Dona Marcel komt afspreken voor de nocturne-wandeling, zeggen we deze af, waardoor hij wel even mistroostig toekijkt. Hij had ons nog zo veel willen laten zien. We noteren zijn gegevens en spreken af dat we in 2007 zullen terugkomen. We genieten van het gezellige diner en hierna vragen we aan Faly om met ons een laatste nachtritje in de omgeving te maken. Hij reageert positief en de rit van 21:00 tot 22:00u brengt ons de allermooiste afsluiter, die we kunnen indenken, nl. een subadulte **Uroplatus sikorae sikorae**. Het is een werkelijk, ongelooflijk mooi, gecamoufleerde bladstaartgekko! Niettegenstaande dit alles hebben we toch nog oog voor de twee **Hemidactylus mercatorius**, die bij onze aankomst in de chalet, op de muur op prooi zitten te jagen. We beseffen maar al te goed dat we morgen vroeg, ons samen met de andere fotografen en filmers, zullen kunnen uitleven met die mooie "sikorae-gekko". We gaan als zeer gelukkige mensen slapen om 22:00u.

Donderdag 3 november 2005

Het is een frisse nacht geweest en 's morgens om 6:00u is het amper 14°C. Maar dit deert ons weinig, want we kunnen ons niet genoeg haasten om – als eersten - bij daglicht de **Uroplatus sikorae** te fotograferen. Maar lang duurt het niet of Johan heeft lont geroken en verschijnt ten tonele. Maar ook hij is zo in extase van deze bladstaartgekko dat hij begint te fotograferen zonder filmrolletje in het toestel ... Na het ontbijt gaat de foto- en filmsessie onverminderd verder tot 9:00u. En dan is het definitief afscheid nemen van dit park, dat ons altijd zal bijblijven met unieke herpetologische herinneringen. Hier moeten en zullen we terugkomen! Wanneer we om 9:30u vertrekken, vertelt Werner ons (zich dit herinnerend van de vorige Madagaskar-reis) dat er voor ons nog iets speciaals te beleven zal zijn in La réserve de Mandraka (op de weg naar Tana). En hier aangekomen om 11:05u, beseffen we in een herpetologisch paradijs te zijn terecht gekomen. De dieren zitten dan wel in kooien, maar we kunnen uitgebreid in de hand, kennis maken met de gemiste soorten kikkers en padden. Wanneer we gaan lunchen in het plaatselijke restaurant, observeren we op de trap als 91e nieuwe soort, de leguaan **Oplurus fierinensis**. Ondanks verwoede vangpogingen, is hij ons telkens te vlug af en blijft het bij een visuele notitie zonder biometrische afwerkgegevens. Na de lunch is het verder genieten in La réserve de Mandraka. Even is er wel tumult, wanneer een tomaatkikker zich in verweer stelt door een volledige gifafscheiding (via de huidporiën), in de hand van Freddy. Na afspoelen blijft er een lichte tinteling over, maar zonder nadelige gevolgen. Wanneer

we om 15:00u Mandraka verlaten, beslissen we om hier een hele dag te voorzien als start van een volgende Madagaskar-reis! Om 18:15 bereiken we de luchthaven in Tana, checken we in, wisselen onze restant van MGA geld om in euro's, eten een sandwich en stappen in het vliegtuig om te 23:10 de lucht in te gaan voor de 10:39u durende vlucht naar Parijs. In het vliegtuig zelf is er even tumult, wanneer Freddy door de zetel zakt. Een bijgeroepen techniker brengt geen soelaas en Freddy wordt een andere plaats aangeboden. We hadden nochtans gehoopt businessklas te krijgen, wat we dan hadden kunnen doorschuiven aan de zieke Cathy en Harry. André beslist dan om zelf de zetel te herstellen met twee draadklemmen van Werner. Wanneer we in Charles de Gaulle Airport aankomen, leggen we telefonisch contact met de Anders Reizen-chauffeur die ons met een busje naar Zaventem luchthaven zal brengen. De vrouwelijke bestuurster van de VW-bus arriveert om 9:15u en we laden alle bagage in. De rit verloopt zo vlot dat we om 12:00u reeds in Zaventem zijn. Hier nemen we spijtig genoeg, te snel definitief afscheid van elkaar. André en Freddy nemen de Sabena-bus naar Antwerpen en de andere reisgezellen nemen de trein en hier eindigt onze fantastisch mooie Madagaskar-reis.

6. BIOMETRISCHE GEGEVENS.

Hiernavolgend wordt, volgens de systematiek van Glaw & Vences (1992), per soort in tabelvorm, een samenvattend overzicht gegeven van onze herpetologische notities. Waar de omstandigheden dit toelieten, werd het waargenomen dier gevangen om biometrische gegevens (lengte, gewicht, geslacht, enz...) te verzamelen. Onder deze tabel geven we dan een korte toelichting van onze notities betreffende habitat, gedrag en andere vermeldenswaardigheden. Hierna worden in een korte toelichting, de belangrijkste ecologische literatuurgegevens geciteerd. Hiervoor baseerden wij ons op de voornaamste veldgidsen voor Madagaskar, nl. Henkel & Schmidt (1995) en Glaw & Vences (1992). Om de leesbaarheid van de besprekingen vlot en aangenaam te houden, worden deze auteursgegevens niet telkens vernoemd (tenzij als benadrukking van een vaststelling). Wanneer wordt verwezen naar Frank Glaw, bedoelen we hiermee het e-mail contact, dat we na de reis met hem hadden, ter bevestiging van onze determinaties.

6.1. Amphibia.

6.1.1. Rhacophoridae (Schuimnestboomkikkers)

MANTIDACTYLUS ALBOLINEATUS COMPLEX											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc Nat. Andasibe Mantadia	01/11	08:50	1	-	-	-	750	-	-	28	1,2
Parc Nat. Andasibe Mantadia	01/11	09:45	1	-	-	-	750	-	-	16	0,2
Parc Nat. Andasibe Mantadia	01/11	09:45	1	-	-	-	750	-	-	24	0,8

De wandeling van 1/11 in het Parc Nat. Andasibe Mantadia, is ook één van de hoogtepunten van onze herpetologische waarnemingen in Madagaskar. De gids Dona Marcel spant zich tot het uiterste in, want hij wil zoveel mogelijk amfibieën en reptielen laten zien, die in "zijn" park voorkomen. Wij kunnen 3 dagactieve kikkers van deze soort vangen, uit de met water gevulde bladoksels van Ravenala-planten in primair regenwoud.

Albolineatus is geen gemakkelijke soort om op naam te brengen en zij bezorgt ons en de gids, veel determinatie-kopzorgen. Maar de fotografie bracht uiteindelijk soelaas! Frank Glaw meldde ons dat deze boomkikker tot het complex van *Mantidactylus albolineatus* behoort. Dus ook niet verwonderlijk als er geen melding van deze soort wordt gemaakt in Henkel & Schmidt (1995) en Glaw & Vences (1992).

MANTIDACTYLUS AMBOHITRA											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc Nat. Montagne d'Ambre	24/10	20:46	1	-	-	-	1000	-	-	19	-
Parc Nat. Montagne d'Ambre	24/10	20:46	-	1	-	-	1000	-	-	-	-

Dat ook Montagne d'Ambre herpetologisch tot de top behoorde tijdens deze excursie, getuigt deze unieke observatie. Niettegenstaande de handvangst, kan de kikker niet gedetermineerd worden door de gidsen. Frank Glaw deed dit wel en deelde ons mee, dat het een "ambohitra" was. Noch Henkel & Schmidt (1995) noch Glaw & Vences, (1992) vernoemen de soort als voorkomend in Madagaskar.

Wij kunnen enkel opgeven dat beide dieren 's nachts actief waren, bij regenweer in primair regenwoud op een altitude van 1000m.

MANTIDACTYLUS BETSILEANUS											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc Nat. Andasibe Mantadia	01/11	20:46	-	-	-	1	750	♂	-	-	-

Alweer een soort die we enkel auditief kunnen observeren, dank zij de opmerkelijke herpetologische kennis van Dona Marcel. Deze man is werkelijk een aanrader voor elke natuurliefhebber, die in dit park kennis wil maken met het endemische amfibie- en reptielenbestand. En hij is daarbij nog uiterst vriendelijk en belooft ons, bij ons volgend bezoek (2006 of zeker 2007) nog beter zijn best te doen!

Deze bewoner van de kustzone in het noorden en oosten van Madagaskar, is een kleine kikkersoort van amper 25-40mm; hij wordt meestal waargenomen in stilstaande waterpartijen buiten het regenwoud; de ei-afzet gebeurt niet in het water, maar wel op het land (onder stenen op de droge oeverzone of onder rottende bladeren); de pasgeboren juvenieltjes zijn ook zeer klein en amper 10-13mm.

MANTIDACTYLUS BICALCARATUS COMPLEX											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc Nat. Andasibe Mantadia	01/11	11:03	-	8	-	-	750	-	-	-	-
Parc Nat. Andasibe Mantadia	01/11	20:24	-	1	-	-	750	-	-	-	-

Een boomkikker, die zeker voor ons en ook voor gids Dona Marcel, het determineren niet gemakkelijk maakte. Reden hiervan is de grote kleurvariëteit binnen de soort t.o.v. hun verspreidingsgebied. Wij observeren in totaal 9 dagactieve dieren, in de met water gevuld oksels van Pandanus-bladeren.

Het is een bewoner van primair regenwoud. De mannetjes zijn 23-26mm en de wijfjes 28-29mm. Hun verspreidingsgebied is de oostkust van Madagaskar. Vooral het Parc Nat. Andasibe Mantadia telt grote populatie-aantallen in de geprefereerde plantensoorten Pandanus en Ravenala. Het wijfje kleeft haar eipakketje (van ong. 20-30 eieren) in de oksels van bladeren boven het wateroppervlak, zodat uitkomende larfjes onmiddellijk in het water terechtkomen.

MANTIDACTYLUS BLOMMERSAE											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc Nat. Andasibe Mantadia	01/11	20:29	-	1	-	-	750	-	-	-	-

We willen elke natuurliefhebber met specifieke herpetologische interesse, zeker aanraden om dit Parc Nat. Andasibe Mantadia te bezoeken. Daarenboven moet je zeker een beroep doen op gids Dona Marcel, niet alleen voor de dagwandeling, maar zeker voor de nocturne. Het is werkelijk onvoorstelbaar, hoeveel soorten amfibieën en reptielen hij kan vinden. Hij is beslist een sterk aan te raden gids!

De literatuur is met enkele regels tekst uiterst schaars: soort nr. 86 van onze checklist is een zeer kleine, boombewoner van 19 tot 20mm en beperkt in voorkomen tot dit nationale park.

MANTIDACTYLUS CORVUS											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc Nat. de l'Isalo	22/10	10:35	-	1	-	-	-	-	-	-	-

Bij nazicht van onze basisliteratuur, blijkt dat we met deze schuimnestboomkikker een speciale waarneming hebben verricht. Hoewel gids Roland de juiste naam van "corvus" bepaalt, vertelt hij deze kikker hier in het Parc Nat. de l'Isalo, voor het eerst te zien. De soortbepaling werd na de reis bevestigd door Frank Glaw. Maar in de herpetologische gidsen van Glaw & Vences (1992) en Henkel & Schmidt (1995) is *Mantidactylus corvus* niet vernoemd!

MANTIDACTYLUS GRANULATUS											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc Nat. Montagne d'Ambre	24/10	20:44	-	1	-	-	1000	-	-	-	-

Ons enig exemplaar is door Johan gefotografeerd, tijdens de nocturne in Montagne d'Ambre. Het is dank zij hem en de latere bevestiging door Frank Glaw, dat we "granulatus" als nieuwe soort op onze checklist kunnen aanduiden.

Hoewel niet gekend voor Henkel & Schmidt (1995), wordt de soort wel uitgebreid beschreven door Glaw & Vences (1992). Een middelgrote bruine kikker van 40-47mm, meestal met een W-vorm op de rug en een donkere band tussen de ogen; een bewoner van primair regenwoud; tijdens de voortplantingsperiode zitten de kikkers in de directe omgeving van beekjes; mannetjes roepen tijdens het regenseizoen van februari tot maart; juvenieltjes zijn bij hun geboorte 10mm lang.

MANTIDACTYLUS LIBER											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc Nat. Andasibe Mantadia	01/11	09:15	1	-	-	-	750	-	-	21	0,7
Parc Nat. Andasibe Mantadia	01/11	10:07	-	4	-	-	750	-	-	-	-

Ook "liber" blijkt een specifieke bewoner van de Ravenala-plant, waarin we meerder exemplaren kunnen observeren, gedurende onze dagwandeling in het Parc Nat. Andasibe Mantadia.

Glaw & Vences (1992) bevestigt dat "liber" tot de "depressiceps" groep behoort en blijkbaar is er dus een nauwe verwantschap tussen beide soorten. Het is Glaw, die ons later op de juiste soortnaam wijst. Dona Marcel noemde, aanvaardbaar en begrijpelijk, deze "liber" verkeerdelijk "depressiceps".

Volgens de literatuur prefereert de soort, de oksels van grote planten zoals Pandanus, Ravenala, bananen- en palmbomen. Ze vertonen vooral een activiteit gedurende de schemeringsperiode en zijn niet beperkt tot een voorkomen in het primaire regenwoud. Hun voortplantingsgedrag tijdens de maanden november tot mei, is zeer grondig bestudeerd geworden!

MANTIDACTYLUS LUGUBRIS											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc Nat. de l'Isalo	22/10	09:45	-	1	-	-	-	-	-	-	-

Ter plaatse determineert gids Roland, deze kikker als *Mantidactylus biporus*. Het is dank zij de foto's van Cathy, dat wij de juiste wetenschappelijke naam "lugubris" van Frank Glaw bekomen. We kunnen deze kleine bruine kikker niet vangen, omdat er een andere groep toeristen rond het dier staat te kijken. Hadden we dit toch gedaan, brachten we gids Roland mogelijk in problemen: hij mag namelijk geen dieren vangen, zoniet verliest hij zijn gids-vergunning. Ons exemplaar zit op een steen tussen mos, op de oeverrand van een stilstaand plasje van een traagstromend beekje. Deze plek is volledig beschaduwde en volgens ons bereikt het zonlicht nooit deze plaats

Wat vernoemt de literatuur: een kleine soort van 30-45mm, vooral actief op stenen in beekjes en met een specifiek vluchtgedrag. Hij springt namelijk van de ene steen naar/op de andere (wat ook wij hebben kunnen vaststellen). De reden zou zijn, dat hij op deze wijze aan zijn voornaamste predators (crustaceans) kan ontsnappen. De voortplantingsroep is niet gekend; de juvenielen van 10-11mm grootte, worden geboren in december en januari.

MANTIDACTYLUS PULCHER											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc Nat. Andasibe Mantadia	01/11	09:47	1	-	-	-	750	-	-	-	-

Wanneer je een natuurexcursie organiseert, moet dit park zeker in het reisprogramma opgenomen worden. We raden ook een minimum verblijf van 3 dagen aan. Het hotel Feon'ny Ala, met verblijf in heel comfortabele lodges is prachtig gelegen. Bovendien kan je in het restaurant van dit hotel lekker en goedkoop eten! Je logeert midden in het park en je hoort de Indri's dag en nacht roepen!

Onze gids brengt deze soort correct op naam (en "pulcher" werd later bevestigd door Frank Glaw).

Het is een kleine soort, in lengte variërend tussen 22 en 38mm. De determinatie is zeer, zeer moeilijk en gebeurt bijna enkel op kleurpatroon. Ze verlaten nooit hun habitat, dat enkel en alleen de Pandanus is!

MANTIDACTYLUS TORNIERI											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc Nat. Andasibe Mantadia	01/11	20:35	1	-	-	-	750	-	-	-	-

De soort komt voor in Oost-Madagaskar van zeeniveau tot max. 1000m altitude. Deze bruine kikker, variërend in grootte tussen de 43 en 49mm, houdt zich zeer graag op in Ravenala-planten. De voortplanting vindt plaats van november tot april in stilstaande waterpartijen buiten het regenwoud; de eitjes worden boven stilstaand water tegen de vegetatie afgelegd, zodat de uitkomende larfjes onmiddellijk in water terechtkomen; dergelijke meest ideale plekjes, worden soms door meerdere wijfjes samen gebruikt voor de ei-afzet!

MANTIDACTYLUS ULCEROSUS COMPLEX											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc Nat. de l'Isalo	22/10	9:45	-	1	-	-	-	-	-	-	-

Dit is ongetwijfeld de meest opmerkelijke en wetenschappelijke observatie van deze reis. In hetzelfde habitat als *Mantidactylus lugubris*, kunnen Cathy, Harry en Werner deze kikker "gelukkiglijk" fotograferen en filmen. Freddy en André kunnen dit exemplaar niet vangen, omdat ze te laat op deze plek aankomen en er overigens een andere groep toeristen staat.

Voor "ulcerosus" algemeen, detailleert de literatuur: een typische bodembewoner van secundair regenwoud; altijd in de omgeving van water; bij voorkeur aan stilstaande plassen van traagstromende beekjes; mannetjes worden 35mm en wijfjes 45mm.

Bij navraag aan Frank Glaw voor een determinatie, krijgen we als antwoord dat de kikker tot het "ulcerosus-complex" behoort. Hij kan geen juiste naam geven, want... de soort blijkt VOOR HEM NIEUW TE ZIJN EN DUS WAARSCHIJNLIJK OOK VOOR MADAGASKAR!

AGLYPTODACTYLUS MADAGASCARIENSIS											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc Nat. Andasibe Mantadia	02/11	14:15	1	-	-	-	800	-	juveniel	28	2

Dit is de laatste amfibiesoort (nr. 90 op onze checklist) van onze Madagaskar-reis, die we als juveniel exemplaar konden bestuderen. Voor ons was het een gewoon bruin kikkertje, maar met wel opvallend grote ogen. Gids Dona Marcel determineerde de soort zeer correct (zoals later bleek door de bevestiging ervan door Frank Glaw).

Zeer goed aanpassingsvermogen aan verschillende of veranderende habitats, een grote bodembewonende kikker van 92mm, die zeer goed springt; een groot verspreidingsgebied; voorkeur voor open vlaktes in het regenwoud; bij gevaar platten ze hun lichaam af en drukken zich tegen de grond; mannetjes roepen van oktober tot december en altijd in de directe omgeving van waterpartijen, noodzakelijk beschermen door de zon, hierdoor komen de larven al vlug na 4 tot 6 weken tot ontwikkeling; bij hun metamorfose zijn ze tussen de 10 en 15mm.

BOOPHIS BOEHMEI											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc Nat. de Ranomafana	19/10	19:30	1	-	-	-	900	-	adult	30	2,4

We hebben tijdens deze excursie in al de natuurreservaten, elk amfibie en reptiel mogen vangen. Er werd ons nooit een beperking of verbod opgelegd, op voorwaarde dat de dieren terug werden vrijgelaten. Dat maakte

deze reis extra interessant en waardevol, omdat ze hierdoor in de hand konden gefotografeerd en gefilmd worden. Daarenboven was het ons mogelijk biometrische gegevens te verzamelen, daar waar de reisomstandigheden dit toelieten.

Boophis boehmei is een zeer mooie (nachtactieve) boomkikker, waarvan we één exemplaar hebben gevangen in het Parc Nat. de Ranomafana. Ons adulte mannetje heeft een opvallende blauwe ring rond het oog!

Deze kleine bruine boomkikker, waarvan alleen mannetjes (!) gekend zijn, worden amper 25-30mm groot. Over de voortplanting, eieren en larven is er absoluut niets gekend in onze basisliteratuur.

BOOPHIS DOULIOTI											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc Nat. de l'Isalo	20/10	20:05	1	-	-	-	-	-	-	36	3,2
Parc Nat. de l'Isalo	20/10	20:10	1	-	-	-	-	-	-	41	6,8

Dank zij een herpetologische controle bij nacht van de douche- en toiletmuren van het hotelcomplex Orchidee, in Ranohira nabij het Parc Nat. de l'Isalo, maken we voor het eerst kennis met deze boomkikker. Gids Roland denkt aan *Boophis tephraeomystax*. Toen bij thuiskomst in België, aan Frank Glaw de bevestiging werd gevraagd, kregen we als antwoord dat het een *Boophis doulioti* was. Noch in Henkel & Schmidt (1995) noch in Glaw & Vences (1992) staat de soort *doulioti* beschreven! Alweer een wetenschappelijke wijziging, die de plaatselijke gidsen niet bekend is! Volgens Frank Glaw komt "*tephraeomystax*" enkel voor in het oosten (dus o.m. in Ranomafana) en "*doulioti*" in het westen (Ranohira).

BOOPHIS MADAGASCARIENSIS											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc Nat. de Ranomafana	19/10	18:41	1	-	-	-	900	-	-	-	-
Parc Nat. Andasibe Mantadia	02/11	14:15	1	-	-	-	800	-	-	-	-

Deze 60-80mm grote boomkikker, komt enkel voor in Centraal- en Zuid-Madagaskar. Onze twee observaties passen volledig in dit verspreidingsgebied. Als boombewoner van uitsluitend primair regenwoud, wordt hij tot 10m hoog aangetroffen. Tijdens de voortplantingsperiode komen de kikkers wel op de grond, om in open waterpartijen te paren. Het eilegsel van het wijfje bevat ongeveer 400 eitjes en wordt in traagstromend, beschaduwde beekjes afgelegd. Pas gemetamorfoseerde juvenieltjes meten amper 13 à 24mm.

BOOPHIS RAPPIODES											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc Nat. de Ranomafana	18/10	23:15	1	-	-	-	900	-	adult	26	0,8

Toen we een bestudeerde halfvingergekko vrij lieten aan onze bungalow in het Parc Nat. de Ranomafana, sprong deze *Boophis* - bij hevige regenval - vlak voor onze voeten in het gras. Wijzelf, maar ook onze reisgezellen waren weg van dit supermooie kikkertje, dat al vlug de bijnaam "juweeltje" kreeg. Met zijn rode vlekjes op de lichte fluorgroene rug en poten, de zwarte spikkelingen op de rode oogleden en de aaibare zithouding, is dit boomkikkertje uitermate fotogeniek! Het beste kenmerk om de soort te herkennen, is de gele

flankstreep, die doorloopt van de lies tot aan de neus. Wat hebben we geluk gehad met deze enige en uniek mooie waarneming!

Het blijkt nochtans een algemene soort in Oost-Madagaskar, van Andasibe tot Tuléar, die zowel in, als buiten het regenwoud voorkomt. Daar waar de andere Boophis-soorten boombewoners zijn, is "rappiodes" eerder op de grond actief. Wijfjes kunnen 34mm groot worden en mannetjes blijven met 24mm opvallend kleiner (ons exemplaar is dus met een lengte van 26mm zeker een adult dier). Zij roepen meestal in de maand januari. Het wijfje legt in keer haar eipakket - dat tot 260 eitjes kan bevatten - af in traagstromende beekjes. Er moet wel zeer veel vegetatie aanwezig zijn, want de eitjes kunnen niet tegen het zonlicht. De pasgeboren juvenieltjes zijn zeer klein, nl. tussen de 11 en 14mm.

BOOPHIS TASYMENA											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc Nat. de Ranomafana	19/10	18:22	1	-	-	-	900	-	adult	22	0,8

Zoals meermaals tijdens deze excursie is gebleken, geschiedt ook nu deze notitie aan de hand van één enkele observatie. Tijdens de nocturne-wandeling in dit park, vangen we bij hevige regenval, een voor ons nieuwe boomkikker. Het is gids Emile die deze onmiddellijk als "viridis" determineert, terwijl Frank Glaw later als correcte naam "tasymena" zou doorgeven aan ons. Aangezien in onze beide veldgidsen "tasymena" niet vernoemd wordt, is dit een begrijpelijke en aanvaardbare vergissing van Emile.

BOOPHIS TEPHRAEOMYSTAX											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc Nat. Montagne d'Ambre	25/10	07:06	1	-	-	-	1000	-	-	-	-

Een soort die op basis van onze veldervaring, moeilijk te onderscheiden is van Boophis doulioti. De meest betrouwbare determinatie gebeurt via het verspreidingsgebied: "tephraeomystax" komt overal voor langs de (3000km) kustzone van Madagaskar. Daarenboven is het een uitgesproken regenwoudbewoner. Wij noteren zijn aanwezigheid in Montagne d'Ambre, op de buitenmuur van de gîte.

Wijfjes zijn met 50mm het grootst en mannetjes met 40mm kleiner; een nachtactieve soort; het kleurpatroon kan zeer variabel zijn, van groen tot geel tot bruin; kenmerkend zijn de grote ogen en het opvallende trommelvlies.

BOOPHIS VIRIDIS											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc Nat. Andasibe Mantadia	01/11	20:22	1	-	-	1	750	♂	-	-	-

Boophis viridis kan zeker doorgaan als een zuster van Boophis rappiodes. Het is een bijna even mooi juweeltje van een boomkikker. We hebben geluk met deze soort kennis te maken via één exemplaar, actief tijdens onze nocturne-wandeling bij hevige regenval.

De literatuur citeert voor "viridis": max. 30mm; leeft enkel en alleen in het Parc Nat. Andasibe Mantadia; een boom- en struikbewoner; nachtactief en enkel gedurende het regenseizoen, dan worden ze waargenomen, zittend op bladeren tussen de 2 en 4m; van hun voortplanting, roep, eieren en larven is niets gekend.

6.1.2. Hyperoliidae (Rietkikkers).

HETERIXALUS LUTEOSTRIATUS											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc Nat. de l'Isalo	21/10	09:00	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Parc Nat. de l'Isalo	21/10	09:00	-	4	-	-	-	-	-	-	-

Indien gids Roland ons deze rietkikkertjes niet aanwijst (ze werden in dit park alleen op een Gonda plant waargenomen en nergens anders gedurende de hele reis), hadden we ze misschien nooit opgemerkt. Ze zitten zo onopvallend, onbeweeglijk en afgeplat te zonnen, dat je geen poten of kop kan herkennen als diervorm. Volgens Roland betreft het de soort "betsileo", maar Frank Glaw bepaalt de genomen foto's later als "luteostriatus" (een soort, die hij zelf in 1992 nog niet kende voor Madagaskar). Maar ook voor Henkel & Schmidt (1995), was de soort onbekend. Dus geen wonder dat een plaatselijke gids zich vergist. Hopelijk vernemen we in de nieuwe gids van Frank Glaw (druk voorzien begin 2006), de specifieke kenmerken om deze soort als "luteostriatus" te herkennen.

HETERIXALUS PUNCTATUS											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc Nat. Andasibe Mantadia	31/10	21:40	1	-	-	-	750	-	-	-	-

Een zeer korte bespreking: bij het waarnemen hebben we geen punctatus-literatuur voor handen en we observeren slecht 1 exemplaar... Hoe kunnen wij deze soort herkennen, als ze niet beschreven is in de gidsen van Henkel & Schmidt (1995) en Glaw & Vences (1992)? Ja, ditmaal is de determinatie van gids Dona Marcel 100% correct en wordt ze bevestigd Frank Glaw. Voor ons betreft het een waardevolle kennismaking, via één unieke waarneming tijdens de nocturne-wandeling in het Parc Nat. Andasibe Mantadia.

6.1.3. Ranidae (Echte Kikkers).

PTYCHADENA MASCARENIENSIS											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Ambositra	17/10	13:30	1	-	-	-	-	-	juveniel	-	-
Ambositra	17/10	13:30	-	7	-	-	-	-	-	-	-
Ambohimahasoa	18/10	12:45	1	-	-	-	-	-	subadult	26	0,8
Ambohimahasoa	18/10	12:45	-	6	-	-	-	-	-	-	-
Parc Nat. de Ranomafana	19/10	16:25	-	12	-	-	900	-	-	-	-
Ambalavo	20/10	13:40	1	1	-	-	-	-	-	-	-
Parc Nat. de l'Isalo	20/10	08:50	-	9	-	-	-	-	-	-	-
Parc Nat. de l'Isalo	21/10	09:00	-	10	-	-	-	-	-	-	-
Sarodrano - Tuléar	23/10	16:45	-	1	-	-	-	-	-	-	-

Hoewel Ptychadena mascareniensis vrij algemeen zou zijn, hebben wij de soort enkel in het centrum en het zuiden kunnen observeren. Ze hebben een kenmerkende spitse kop en kunnen zeer ver springen. Wij noteren

enkel dagactiviteit in een open, zonnig en vochtig habitat van rijstvelden, van zeeniveau tot 900m altitude. De voortplantingsperiode is blijkbaar al voorbij, want we vangen meerder juvenieltjes, die dit (voor)jaar geboren werden.

Volgens de literatuur is dit de enige vertegenwoordiger van deze familie Ranidae in Madagaskar, waartoe o.m. ook onze inheemse bruine en groene kikkers behoren; Deze Ptychadena wordt max. 70mm groot en dan zijn het zeker wijfjes; ze geven wel de voorkeur aan vochtige open terrein, zoals savannes en graslanden; er moet direct zonlicht op de bodem kunnen vallen, waardoor ze maar zeer zelden voorkomen in de regenwouden; de voortplantingsperiode valt na de regentijd in het voorjaar.

6.1.4. Mantellidae (Gifkikkers).

MANTELLA BARONI											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc Nat. de Ranomafana	19/10	16:25	1	-	-	-	900	-	adult	-	-
Parc Nat. de Ranomafana	19/10	16:25	-	-	-	5	900	♂	-	-	-
Parc Nat. Andasibe Mantadia	02/11	09:35	1	-	-	-	800	-	adult	-	-

Hoewel noch Henkel & Schmidt (1995) noch Glaw & Vences (1992) deze soort opgeven, was "baroni" toch gekend bij onze Emile. De soort is zeer nauw verwant/gelijkend op "madagascariensis". Qua rugkleur gelijken ze sterk op elkaar. Als je echter naar de buikzijde gaat kijken, is de keel bij "baroni" turkoois gevlekt en bij "madagascariensis" is enkel de kinrand hoefijzervormig afgeboord. Gids Dona Marcel determineert in het Parc Nat. Andasibe Mantadia, een gifkikkertje als "madagascariensis", daar waar de Madagaskar-wetenschapper Frank Glaw deze later op onze foto, als "baroni" bepaalt. Wij kunnen de soort eerst horen roepen en pas in de hand observeren na zeer lang zoeken met 4 personen (twee gidsen samen met Freddy en André). Deze gifkikkertjes waren dagactief, onder een uiterst dikke vegetatielaag van afgestorven grasvegetatie in een rijstveldcultuur. De roepende exemplaren zaten goed verscholen op het oevertalud van een stilstaand beekje.

MANTELLA EXPECTATA											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc Nat. de l'Isalo	22/10	10:20	2	-	-	-	-	-	adult	-	-
Parc Nat. de l'Isalo	22/10	10:20	-	3	-	-	-	-	adult	-	-
Parc Nat. de l'Isalo	22/10	10:20	-	-	-	5	-	♂	adult	-	-
Parc Nat. de l'Isalo	22/10	10:20	-	4	-	-	-	-	eieren	-	-

Gids Roland heeft onmiddellijk onze aandacht, wanneer hij melding maakt van een speciale endemische gifkikker, die hij alleen - in het Parc Nat. de l'Isalo - slechts op één plaats weet zitten. We moeten hiervoor wel een forse en vermoeiende klim over rotsen ondernemen van zeker 1/2u bij 40°C in de zon. We komen daar doodvermoeid aan, maar dan is het "genieten" van 5 prachtige blauwbenige gifkikkers met gouden rug en met ook de opmerkelijk blauwzwart gekleurde buikzijde! Er waren meerdere mannetjes volop aan het roepen (in ditzelfde biotoop observeren we ook Mantidactylus corvus). Het is blijkbaar volop voortplantingstijd, want niet in het water, maar in de oeverzone en op een dicht bij het water gelegen rotswandje, liggen er 4 eipakketjes van "expectata".

Terwijl een exemplaar in de hand van André gefotografeerd wordt, voelt hij plotseling een brandende pijn. Vermoedelijk toch geïrriteerd door de vangst, heeft een kikker zijn huidgif afgegeven. Via een "huidwondje" in de hand van André, is er gif binnengedrongen. Er ontstaat geen zwelling en evenmin zijn er later vergiftigingsverschijnselen. Na 10 minuten trekt de pijn traag weg, maar tot 's avonds voelt André nog een minieme tinteling in die hand.

Volgens Henkel & Schmidt (1995) is de soort pas in 1992 voor de wetenschap ontdekt; *expectata* komt voor in het zuid en zuidwesten, maar niet in primaire of secundaire regenwouden; ze kunnen tot 25mm groot worden. Er is tot 1995 niets geweten over het leefgedrag; nihil over de habitat, nihil over de roep en nihil over het voortplantingsgedrag. Dit maakt onze observaties aan de eiklompjes en de roepende mannetjes des te interessanter en waardevoller!

MANTELLA MADAGASCARIENSIS											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc Nat. de Ranomafana	19/10	14:50	1	-	-	-	1100	♂	adult	23	1,1

De soort blijkt volgens de gids zeer plaatsgebonden en enkel dagactief te zijn in het regenwoud. In Ranomafana ging Emile rechtstreeks naar een oevertalud van een klein riviertje, waar de soort ZEKER voorkomt en onmiddellijk wordt gevonden (zij het dan op aanwijzen van Chris).

Het zijn uniek mooi gekleurde gifkikkertjes en de tegenhangers van de Dendrobatidae in Centraal- en Zuid-Amerika. Even mooi is de buikzijde, egaal zwart glinsterend met turkoois ronde vlekjes. Kenmerkend voor "madagascariensis" is de volledige doorlopende hoefijzervormige streep op de onderkaak. Ons mannetje met zijn 23mm is een adult exemplaar.

Een vrij algemene en goed bestudeerde soort aan de Oostkust. Hun biotoop zijn de oeverzones met gras en compacte vegetaties, langs waterloopjes/riviertjes. Blijkbaar houden ze van grote temperatuurschommelingen. Maximum grootte 22-31mm, waarbij wijfjes het grootst worden. Pasgeborenen meten 10mm.

6.1.5. Microhylidae (Smalbekkikkers).

SCAPHIOPHYRNE CALCARATA											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Ambavalao	20/10	13:40	1	-	-	-	950	♂	adult	26	1,2

Een goede en soms minder aangename eigenschap van Freddy is dat – wanneer we op excursie zijn – hij zelfs tijdens de lunch niet rustig kan eten en ook dan op zoek gaat naar kruipdieren. Dit was ook nu weer het geval. In een kurkdroog en intens door de zon beschenen biotoop, waren er vroeger enkele ijzeren tonnen ingegraven. Deze zijn verroest, maar in de laatste die water bevat zit er, naast enkele *Ptychadena mascareniensis*, een bruin kikkertje, dat later met hulp van Frank Glaw als "calcarata" wordt gedetermineerd. Opvallend is dat er geen overgang is van de kop naar het lichaam en de kikker dus blijkbaar geen nekzone bezit. Juist dit is eigen aan deze familie van smalbekkikkers.

Scaphiophryne calcarata houdt tijdens de droge periode een zomerslaap en is dan onvindbaar/inactief! Haar voorkeur gaat uit naar door de zon beschenen moerassen, maar ze wordt ook in steden aangetroffen.

Mannetjes worden 20-27mm en wijfjes 28-33mm. Tijdens de maand december paren de kikkers en de ongeveer 500 eitjes, worden jaarlijks eenmalig in een eiklomp afgelegd. De pasgeborenen zijn 5-8mm groot.

SCAPHIOPHYNE MARMORATA											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc. Nat. Andasibe Mantadia	01/11	09:45	1	-	-	-	750	-	adult	35	4,6

Wat komt Dona Marcel ons tegemoet met een lach tot achter zijn oren: hij heeft zelf een prachtig groene kikker in de hand, die hij ons vlug overhandigt (want ook hij mag geen dieren vangen). En inderdaad ... De soort is zo herkenbaar van kleur en vorm, dat vergissingen in naam uitgesloten zijn.

Een specifieke grondbewoner (35-50mm groot), die zich van vochtige regenwouden ook verspreidde naar cultuurlandschap. Het is een geheimzinnig, nachtactief amfibie met een zeer verborgen levenswijze en vooral actief na regenbuien. Bij dreigend gevaar, blaast deze kikker zich op en neemt een dreighouding aan (idem zoals wanneer onze Gewone pad tegenover een Ringslang komt te staan). Over de voortplanting, roep, eieren en larven is niets gekend.

ANODONTHYLA BOULENGERI											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc. Nat. de Ranomafana	18/10	22:00	-	1	-	1	900	♂	adult	-	-

De enige waarneming wordt 's nachts verricht bij hevig regenweer. Op 3m hoogte, in een kleine holte van een bamboeboom, zit een roepende kikker. We kunnen deze plek niet bereiken om het dier te vangen. Hij is ongeveer 20mm groot. Het is de ervaren gids Emile, die deze soort onmiddellijk determineert. Onze waarneming betreft een mannetje, dat probeert een wijfje te lokken.

De holte waaruit hij roept, is hoogstwaarschijnlijk gevuld met water; na de amplexus legt het wijfje hierin haar 20-30 eitjes, waaruit de 8mm grote jongen metamorfoserend. Het vermoeden is dat het mannetjes de eitjes bewaken. Het zijn typische bewoners van zowel primair- als secundair regenwoud aan de Oostkust van Madagaskar. Zij leven alleen op bomen, waarin holtes zijn en die bovendien water kunnen bevatten. Ook de met water gevulde holtes van de bladeren van de Ravenala, komen hiervoor in aanmerking. Zowel het mannetje als het wijfje, worden beiden max. 23mm groot. Hun hoofdvoedsel bestaat uit mieren.

PLATYPELIS GRANDIS											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc. Nat. Andasibe Mantadia	02/11	10:48	-	1	-	-	800	♂	adult	-	-

Zonder onze ervaren gids Dona Marcel, hadden we nooit deze soort ontdekt. In een met water gevulde holte van het wortelgestel van een boom, zien we "iets" zien bewegen. Door dichterbij te komen, horen we een knorrend geluid, gevolgd door een dreigend sprongetje van een kikker. Het is een "grandis" mannetje, dat het eilegsel van zijn wijfje (en later de larfjes) bewaakt! Dona Marcel vertelt dat deze holte al jaren in gebruik is door een (dezelfde?) "grandis" man.

Bij gebrek aan boomholtes, worden ook de met water gevulde oksels van *Ravenala* gebruikt. 's Nachts zou het mannetje wel zijn bewaking opgeven, om te gaan foerageren in de directe omgeving. Uiteraard is "grandis" een bewoner van het regenwoud. Mannetjes worden 61mm en blijven kleiner dan de tot 88mm grote wijfjes. Merkwaardig is dat de larfjes gedurende hun ontwikkeling in de boomholte, zich niet zouden voeden?

PLATYPELIS TUBERIFERA											
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL				ALT m	SEX	LEEF- TIJD	KRL mm	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS	AUD					
Parc. Nat. Andasibe Mantadia	01/11	09:25	1	-	-	-	750	-	adult	31	2,4
Parc. Nat. Andasibe Mantadia	01/11	09:55	-	1	-	-	750	-	juveniel	-	-

We hadden al zoveel soorten kikkers in *Pandanus* aangetroffen, dat onze aandacht meer en meer op deze plant werd gefixeerd. En dat loonde. Voor deze soort konden we 2 dieren in de hand bestuderen; zowel een adult als een juveniel exemplaar. Het kleurverschil tussen beide was opvallend: adulten hebben een centrale lichte streep over de rug terwijl de rug van de juvenieltjes wit gespikkeld is.

Zowel adulten (30-40mm) als juvenielen (6mm) zijn in voorkomen bijna uitsluitend gebonden aan *Pandanus*.

6.2. Reptilia.

6.2.1. Chamaeleonidae (Kameleons).

BROOKESIA ANTAKARANA													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Parc Nat. Montagne d'Ambre	24/10	20:08	1	-	-	1000	♀	adult	106	55	51	0	4,2

In Montagne d'Ambre maken we kennis met deze soort. Tijdens de nocturne-wandeling wijst Eugène Goulam ons een adult wijfje aan! Zoals later zeer dikwijls zal blijken, heb je echt een gids nodig om in de regenwouden kameleons te observeren. En we moeten dit hier een keer extra benadrukken: Eugène Goulam is de expert van kameleons voor Madagaskar.

Het was Frank Glaw, die op basis van onze foto's tot "antakarana" kwam. Noch Henkel & Schmidt (1995) noch Glaw & Vences, (1992) vernoemden deze kameleon op het ogenblik van publicatie van hun boek (er zijn voor deze bespreking dan ook geen literatuurgegevens te citeren). Weinig verwonderlijk, wanneer Eugène Goulam de soort determineert als *Brookesia stumpffi*, die daar erg op lijkt.

BROOKESIA NASUS													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Parc Nat. de Ranomafana	19/10	19:05	1	-	-	-	♀	Adult	54	33	21	0	1,9

Alweer een kennismaking via een eenmalige observatie aan, ditmaal aan een drachtig wijfje van 54mm in het regenwoud van Ranomafana. Onze gids Emile determineert onmiddellijk en correct de soort. In de veldgids van Henkel & Schmidt (1995) wordt "narus" niet vernoemd. Wel in Glaw & Vences (1992), zij het niet veel: amper een beschrijving van 3 lijnen, inhoudend: bewoner van primair regenwoud; totale lengte 50-60mm; geen doorlijnen aan weerszijden van de rug; verspreiding enkel in het zuidoosten.

BROOKESIA SUPERCILIARIS													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Parc Nat. de Ranomafana	19/10	10:59	1	-	-	-	♀	adult	73	43	30	0	2,8
Parc Nat. Andasibe Mantadia	01/11	10:55	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Wat was het genieten bij onze allereerste observatie aan de endemische Wenkbrauw-kameleon. Het wijfje van 19/10 is overduidelijk een drachtig en wordt nauwkeurig biometrisch afgewerkt. Zij is zo fotogeniek, dat ze oneindig door alle deelnemers wordt gefotografeerd. Opmerkelijk zijn haar gecamoufleerd kleurpatroon en een huidstructuur met een doornige rugkam. Bij de tweede waarneming, leek de kameleon op een klein takje. Terwijl we hem van zeer dichtbij bekijken en veelvuldig fotograferen en filmen, blijft hij onbeweeglijk zitten. We hebben de indruk dat hij op loer ligt om insecten te vangen.

Het vochtige regenwoud is zijn uitgesproken habitat, waarin hij van 0 tot 1000m altitude wordt aangetroffen. Als eerder bodembewoner, klimt hij toch in lage struikjes op takjes om vanuit deze positie, prooi te proberen vangen. Direct zonlicht wordt absoluut gemeden. De totale lengte (=kopromp+staart) kan tot 90-100mm bedragen. Van juni tot augustus is "superciliaris" inactief en in rustfase. Kenmerkend zijn (1) de opgerichte wenkbrauwen en (2) de kleine puntige uitsteeksels aan weerszijde van de onderlip.

BROOKESIA TUBERCULATA													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Parc Nat. Montagne d'Ambre	24/10	20:47	1	-	-	-	-	adult	31	16	15	0	0,4
Parc Nat. Montagne d'Ambre	24/10	20:48	1	-	-	-	-	adult	26	13	13	0	0,4

Tijdens de nocturne-wandeling in Montagne d'Ambre, zien we gids Goulam en Jean-Noël op handen en voeten zoeken naar de kleinste kameleon (zelfs kleinste reptielsoort) ter wereld ... en zij vinden twee adulte exemplaren van 31mm en 26mm. Ons geluk kan niet op! Ze lijken op pasgeboren reptieltjes, maar dan wel adult. Ze zijn ter grootte van een lucifer en uiterst, uiterst moeilijk vindbaar of herkenbaar in de vegetatie. Hun lichaam en staart lijken eerder op een bladstengeltje en bovendien vallen de korte pootjes weinig op en er ontbreekt een halszone. Door dit alles is het moeilijk voor de mens om dit kleine reptiel met een dier te associëren.

Henkel & Schmidt (1995) detailleren twee opmerkelijke eigenschappen: (1) op het voorhoofd hebben ze een klein beige vlekje, dat zeer helder kan oplichten; hierdoor kunnen beide geslachten elkaar gemakkelijker vinden en (2) alvorens er gepaard wordt, draagt het wijfje gedurende meerdere dagen het mannetje met zich mee en pas dan laat zij de paring toe.

Gelet op de zo uitstekende kameleonkennis van de gids Goulam, was het even schrikken toen Frank Glaw later niet akkoord ging met zijn determinatie als *Brookesia minima*. Frank Glaw veranderde (op basis van onze foto's) de soortnaam naar *Brookesia tuberculata*. Maar opmerkelijk dan weer is dat Glaw & Vences (1992) slechts een zin opgeven over tuberculata, nl. "reliable differences between minima en tuberculata are not known"!

Ter plaatse hebben wij duidelijk kunnen vaststellen dat de gidsen niet de mogelijkheid hebben zich te abonneren op herpetologische literatuur via dure tijdschriften, boeken en Internet. Het is hen hierdoor praktisch

onmogelijk om up to date te blijven over de veranderingen in systematiek en nomenclatuur van de amfibieën en reptielen van hun land en ook over nieuwe soortbeschrijvingen. We zullen al onze gidsen zeker van deze naamswijziging in kennis stellen, via een Engelse vertaling van deze korte bespreking (in afwachting van de verschijning in 2006 van de nieuwe herpetologische gids van Glaw).

CALUMMA BOETTGERI													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Parc Nat. Montagne d'Ambre	24/10	20:03	1	-	-	1000	♀	adult	98	49	49	0	1,5
Parc Nat. Montagne d'Ambre	24/10	20:08	-	1	-	1000	-	-	-	-	-	-	-
Parc Nat. Montagne d'Ambre	24/10	20:27	-	1	-	1000	-	-	-	-	-	-	-
Parc Nat. Montagne d'Ambre	24/10	21:47	-	1	-	1000	-	-	-	-	-	-	-

We zullen deze kameleon niet vlug vergeten en zeker niet zijn Engelse naam: "Blue Nose". Inderdaad de blauwgekleurde neusverlenging en kleine oorflapjes, kenmerken deze niet agressieve kleine soort. Ons 98mm groot exemplaar is een adult en uitzonderlijk worden de dieren tot 130mm lang. De soort preferereert het regenwoud en directe omgeving en foerageert van grondniveau tot 4m hoog in struiken en bomen. Hoewel het geen cultuurvolger is, zijn er meldingen van waarnemingen in verwilderde tuinen.

De soort is algemeen verspreid, maar wij kunnen enkel in het noorden, dank zij de opmerkingsgave voor kameleons van Eugène Goulam, 4 exemplaren van nabij observeren. Hoogtepunt is wel de vangst van een adult wijfje, die we uitgebreid biometrisch in de hand kunnen bestuderen.

CALUMMA BREVICORNIS													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Parc Nat. Montagne d'Ambre	24/10	19:55	1	-	-	1000	♀	adult	210	113	97	0	19
Parc Nat. Montagne d'Ambre	24/10	20:06	1	-	-	1000	♀	adult	173	76	97	0	8,6
Parc Nat. Montagne d'Ambre	24/10	20:29	-	1	-	1000	-	-	-	-	-	-	-
Parc Nat. Montagne d'Ambre	24/10	20:35	-	1	-	1000	-	-	-	-	-	-	-
Parc Nat. Montagne d'Ambre	24/10	20:56	-	1	-	1000	-	-	-	-	-	-	-
Parc Nat. Montagne d'Ambre	24/10	22:07	-	1	-	1000	-	-	-	-	-	-	-
Parc Nat. Montagne d'Ambre	25/10	15:21	-	1	-	1000	-	-	-	-	-	-	-
Parc Nat. Andasibe Mantadia	01/11	07:10	-	1	-	750	-	-	-	-	-	-	-
Parc Nat. Andasibe Mantadia	01/11	12:31	-	1	-	750	-	-	-	-	-	-	-
Parc Nat. Andasibe Mantadia	02/11	12:45	-	2	-	800	-	subadult	-	-	-	-	-

Wat hebben we kunnen genieten van 11 prachtige waarnemingen aan deze Korthoornkameleon. Maar alweer gelukkig dat we tijdens de wandelingen in de parken een gids hebben. Voor ons is het nog steeds moeilijk om op enkele meter afstand een dier te situeren; pas in de derde week krijgen we enige ervaring in kameleonobservatie. Onze meeste "brevicornis"-kameleons blijken wel agressief bij het vangen en vastnemen. Hun habitatvoorkeur gaat duidelijk naar de randzones van de regenwouden. Hier zowel in anderhalve meter lage struikjes als in de kruinen van bomen. Mannetjes worden tot 350mm groot en de wijfjes tot 280mm. Met zijn opvallende grote occipitale oorflappen (idem als de oren van een olifant, maar kleiner uiteraard ...), die bij gevaar dreigend worden opgelicht en zijn continu variërende kleurpatroon, is het voor ons een uitermate

fotogenieke kameleon. We hebben gehoopt een adult mannetje, met zijn opvallend rode neusuitstulping te kunnen observeren, maar dat zal voor een volgende reis zijn.

CALUMMA GASTROTAENIA													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Parc Nat. de Ranomafana	19/10	18:50	1	-	-	-	-	subadult	73	37	36	0	1,8
Parc Nat. Andasibe Mantadia	01/11	19:52	1	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Wij hebben deze Buikstreepkameleon tweemaal kunnen vangen. Het subadult exemplaar van Ranomafana was volop in vervellingfase. Het tweede exemplaar werd slapend waargenomen tijdens een regenachtige nocturne in Andasibe. Ons exemplaar is niet agressief, heeft een verleidelijke blik en vlucht absoluut niet wanneer hij, als middelpunt van 8 waarnemers constant wordt gefotografeerd en gefilmd!

Het is met een totale lengte van 120mm een kleine kameleonsoort, meestal grasgroen van kleur; het zijn zonnekloppers, die vooral aan de rand van het primaire regenwoud genieten van de eerste zonnestralen; hun vluchtgedrag bestaat uit het horizontaal uit het zicht verdwijnen naar de achterzijde van de stengel.

CALUMMA NASUTA													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Parc Nat. de Ranomafana	18/10	17:50	-	1	-	900	-	juveniel	-	-	-	-	-
Parc Nat. Andasibe Mantadia	01/11	19:22	1	-	-	750	-	-	-	-	-	-	-

Een schat van een juweeltje of een bijouke (dixit Johan), kun je deze kameleon-met-neusje wel noemen. Er worden slechts twee exemplaren waargenomen tijdens nocturne-wandelingen, maar alweer: zonder gids is het bijna niet mogelijk ze in hoge struiken te vinden. Dank zij gids Mamifeno kunnen we eerst visueel met de soort kennis maken, via een juveniel individu dat op 3m hoogte op een twijgje zit te slapen. Maar het is gids Dona Marcel, die ons de mogelijkheid "aanreikt" om een exemplaar te vangen, zodat we het biometrisch kunnen bestuderen.

Een zeer typische bewoner van de regenwouden in Oost-Madagaskar, waar vooral lagere struiken als micro-habitat worden geprefereerd. De dieren hebben een variërend kleurpatroon, van groen, grijs, geel en tot bruin; totale lengte van 100mm; kenmerkend bij de voortplanting is de balts: het uitstulpende neusje wordt imponerend gebruikt en rond de ogen verkleurt het mannetje hemelsblauw.

CALUMMA OSHAUGNESSYI AMBRENSIS													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Parc Nat. Montagne d'Ambre	24/10	20:31	1	-	-	1000	♀	subadult	130	57	73	-	7,0
Parc Nat. Montagne d'Ambre	24/10	20:34	1	-	-	1000	♂	subadult	120	58	62	-	4,0
Parc Nat. Montagne d'Ambre	24/10	20:37	-	1	-	1000	-	-	-	-	-	-	-
Parc Nat. Montagne d'Ambre	24/10	22:05	-	1	-	1000	♀	-	-	-	-	-	-
Parc Nat. Montagne d'Ambre	25/10	13:35	1	-	-	1000	♀	-	-	-	-	-	-

Een "dubbele" endem: niet alleen voor Madagaskar, maar nog eens exclusief voor Montagne d'Ambre, die wij op onze waarnemingslijst kunnen aanvinken. We hebben geluk zowel een subadult mannetje als wijfje te kunnen vangen, met hun eigen specifieke kleur: het mannetje is volledig roestbruin, het wijfje volledig grasgroen, beiden met een witte flankstip en een zeer kenmerkend wit plekje aan het uiteinde van elke teen en voet. Adulte mannetjes hebben een rugkam en de (kleinere) oorflappen zijn duidelijk aanwezig. De soort leeft alleen in het regenwoud tussen de 600 en 1300m altitude en foerageert zowel op de grond als in de boomkruinen; "ambreensis" kan tot 390mm groot worden; wijfjes zijn altijd groen terwijl mannetjes van licht roestbruin tot groen variëren; meestal op de bodem op zoek naar prooidieren.

CALUMMA OSHAUGNESSYI OSHAUGNESSYI													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Parc Nat. de Ranomafana	19/10	19:25	1	-	-	900	♀	adult	339	149	190	0	55

Wat hebben we alweer geluk... met deze enige en unieke ontmoeting. Het betreft een 34cm groot drachtig wijfje, dat als soort correct wordt gedetermineerd door gids Emile (cfr de akkoord-bevestiging van Frank Glow). Eigenlijk kunnen we hier besluiten dat de gidsen hun herpetologische soorten – ondanks de voor hen weinig beschikbare gegevens - uitstekend kennen.

Uit de literatuur vernemen we: max. 390mm; in het oosten voorkomende soort en absoluut geen cultuurvolger; oorflappen zijn aanwezig; een duidelijke "dorsal crest" (rugkam) bij de mannetjes, die ook een platgedrukte neusuitstulping vertonen; zeer goed aan het regenwoud aangepaste soort, die zonder moeite tot in de boomkruinen klimt; voorkeur voor een altitude tussen de 600 en 1300m.

CALUMMA PARSONII CRISTIFER													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Parc Nat. Andasibe Mantadia	01/11	21:05	1	-	-	800	-	subadult	172	80	92	0	11
Parc Nat. Andasibe Mantadia	02/11	09:26	1	-	-	800	♂	adult	418	198	220	-	220

Het is een specifieke kameleon van het primaire regenwoud met een strikte noodzaak aan een zeer hoge luchtvochtigheidsgraad en hierdoor meestal aanwezig langs riviertjes; overdag stil zittend op de loer naar prooi; mannetjes worden max. 650mm en de wijfjes blijven iets kleiner.

In dit park zouden er geen grote parsonii-kameleons meer voorkomen; al de grote exemplaren zijn naar verluidt weggevangen tbv de dierenhandel. Bij het begin van de wandeling, vertelt Dona Marcel dat we geen kans maken op parsonii en zeker niet op een "groot" exemplaar. We zijn dan ook overgelukkig, wanneer een vorige toeristengroep een 42cm groot mannetje heeft gevonden, zittend op een 3m hoge tak. Aangezien we dit exemplaar biometrisch willen bestuderen, besluiten we toch (ondanks de aanwezigheid van meerdere toeristen) het dier te vangen. De hoogte wordt vlug overbrugd, doordat André op de schouders van Freddy wordt opgetild ... en de zeer, zeer agressieve kameleon wordt naar begane grond gebracht! En dan is het een waar fotografiefeest voor al de toeristen (en nadien voor ons), die deze prachtige turkooisgekleurde kameleon maar al te graag willen fotograferen en filmen.

De ondersoort "cristifer" is een endem, die enkel in dit park voorkomt! Hij verschilt van de nominaatsvorm door de aanwezigheid van een rugkam! Voor ons was het de mooiste gekleurde kameleon van onze excursie in Madagaskar.

FURCIFER LATERALIS													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Parc Nat. de l'Isalo	21/10	13:15	1	-	-	50	♂	subadult	184	83	101	0	14
Anjitra	31/10	16:01	1	-	-	-	-	subadult	-	-	-	-	-

Als cultuurvolger, wordt deze soort overal in de parken van de hoofdstad aangetroffen en algemeen op de bermen van de rijstvelden; meestal in struiken of op de grond actief; zeer agressief bij het vastnemen; kan tot 250mm groot worden en is heel het jaar actief; het wijfje legt tussen de 4 à 23 eieren (verdeeld over 4-5 legsel), in zelfgegraven holletjes ongeveer 10cm onder de grond; de ontwikkeling van de eieren kan ½ tot 1 jaar duren en bij hun geboorte meten de jongen 22-24mm; 4 à 6 maanden later, nemen zij al deel aan de voortplanting.

De Tapijtkameleon is gemakkelijk om als soort te herkennen aan zijn opvallende medioventrale witte streep (op de buikrand) en drie witte ocellen op iedere flank. Ons subadult exemplaar van 21/10, actief in een 2m lage struik in de snikhete grassavanne van het Parc Nat. de l'Isalo, is bij de eerste waarneming goudgeel van kleur. Aangezien wij het dier biometrisch gaan afwerken, nemen we het mee naar de auto. Hier 5 minuten later aangekomen, is hij echter al totaal verkleurd, tot spijt van meerdere fotografen.

Ons tweede dier wil in de namiddag de baan oversteken. Door de alertheid van Freddy kunnen we deze subadulte "lateralis" van een verkeersdood redden. Hij wordt meegenomen naar Andasibe en daar vrijgelaten in een gelijkaardige habitat, ons aangewezen door gids Dona Marcel.

FURCIFER OUSTALETI													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Parc Nat. de l'Isalo	21/10	09:25	1	-	-	750	♀	subadult	191	90	101	0	24
Parc Nat. de l'Isalo	21/10	09:36	1	-	-	750	♀	subadult	252	114	138	0	38
Parc Nat. de l'Isalo	21/10	10:41	1	-	-	750	♂	adult	526	244	282	0	550
Sakaraha - Ankilimaro	22/10	12:45	-	-	1	-	-	subadult	291	144	147	0	43
Sakaraha - Ankilimaro	22/10	12:45	1	-	-	-	♀	subadult	433	209	224	0	162
Sakaraha - Ankilimaro	22/10	12:45	1	-	-	-	-	subadult	253	119	134	0	33
Sakaraha - Ankilimaro	22/10	12:45	1	-	-	-	-	subadult	308	131	177	0	74
Sakaraha - Ankilimaro	22/10	13:00	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-
Sarodrano – Tuléar	23/10	08:45	-	2	-	50	-	-	-	-	-	-	-
Sarodrano – Tuléar	23/10	14:30	-	1	-	50	-	-	-	-	-	-	-
Parc Nat. Montagne d'Ambre	25/10	16:30	-	1	-	1000	♂	-	-	-	-	-	-
Réserve Spéciale Ankarana	27/10	15:35	-	2	-	100	-	-	-	-	-	-	-
Réserve Spéciale Ankarana	28/10	09:20	-	1	-	100	-	-	-	-	-	-	-
Diego Suarez	29/10	15:45	-	3	-	0	-	-	-	-	-	-	-
Diego Suarez	30/10	08:56	-	1	-	0	-	-	-	-	-	-	-
Diego Suarez	30/10	09:20	-	1	-	0	-	-	-	-	-	-	-
Diego Suarez	30/10	13:05	-	1	-	0	-	-	-	-	-	-	-

Met in totaal 25 observaties aan deze soort, hebben we een goede indruk bekomen van de habitat en ecologie van de Reuzenkameleon. Het is een imposante soort, wat wordt benadrukt door zijn grootte en zijn opvallende

helm. Ook de onderbroken, ocelvormige witte flankstreep is kenmerkend voor de soort. Onze bevindingen kunnen we als volgt summier samenvatten: een grote (tot 1/2m) agressieve kameleon, warmteminnend en dus graag actief op het heetste moment van de dag.

Deze bewoner, zowel van het vochtige regenwoud als van de kurkdroge savanne, houdt zich zeer graag op in de omgeving van de mens: wordt veelvuldig in de stad Diego Suarez en op de stranden met menselijke activiteit waargenomen; zeer honkvast: tijdens ons verblijf in Kamp Goulam, verbleef hetzelfde individu – gedurende 4 dagen – afwisselend in 2 dezelfde bomen!

Oustaleti komt algemeen voor in Madagaskar; is dikwijls op de grond actief; leeft graag in de hutten en de tuinen van de mens, omdat hij daar gemakkelijker prooi vindt; houdt van zon en warmte: wordt overigens dikwijls op het hete middaguur gezien, terwijl hij de weg oversteekt; bijzonder plaatstrouw; de grootste soort in Madagaskar, die uitzonderlijk 1 meter als totale lengte kan bereiken (meestal max. 700mm).

FURCIFER PARDALIS													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Réserve Spéciale Ankarana	26/10	08:26	1	-	-	50	♂	adult	343	157	186	0	65
Réserve Spéciale Ankarana	26/10	10:20	-	1	-	50	-	subadult	-	-	-	-	-
Réserve Spéciale Ankarana	26/10	10:34	1	-	-	100	♂	adult	359	157	202	0	72
Réserve Spéciale Ankarana	26/10	10:45	-	1	-	100	-	-	-	-	-	-	-
Réserve Spéciale Ankarana	26/10	11:30	-	1	-	100	-	-	-	-	-	-	-
Réserve Spéciale Ankarana	27/10	08:30	-	1	-	100	-	-	-	-	-	-	-
Réserve Spéciale Ankarana	29/10	06:46	-	1	-	100	-	-	-	-	-	-	-
Diego Suarez	29/10	16:05	-	2	-	0	-	-	-	-	-	-	-
Diego Suarez	30/10	13:18	-	1	-	0	-	-	-	-	-	-	-

De literatuur vernoemt als voorkeurs habitat: “deforested coastal areas” met open landschap en voldoende bomen en struiken. Het regenwoud wordt absoluut gemeden tenzij de bosranden. Het is een forse soort: mannen worden 520mm groot en wijfjes 350mm. Kenmerkend bij beide geslachten is de altijd aanwezige niet-onderbroken laterale streep. Het is een pioniersoort, die in kaalkappingen het vrijgekomen gebied onmiddellijk inneemt en de andere kameleonsoorten verdrijft. Tijdens de voortplantingstijd legt het wijfje, 31-45 dagen na de paring, 12-46 eitjes in de grond; bij geboorte zijn de juvenielen 55mm lang.

De Panterkameleon is voor ons één van de mooist gekleurde tussen zijn soortgenoten. In het Réserve Spéciale Ankarana (Kamp Goulam) waren er boven en naast de openlucht-eettafels, drie lage bomen waarin een “pardalis” een vaste stek had. Hierdoor kregen we ervaring in het zoeken naar kameleons. We stelden ook opmerkelijke kleurverschillen vast in functie van het tijdstip van de dag, gaande van grijs tot spierwit met bonte kleuren.

6.2.2. Iguanidae (Leguanen).

CHALARODON MADAGASCARIENSIS													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Sarodrano – Tuléar	23/10	10:50	1	-	-	200	♀	subadult	142	51	91	0	4,3
Sarodrano – Tuléar	23/10	17:40	-	1	-	200	-	-	-	-	-	-	-

Wat kan deze kleine vertegenwoordiger van de leguaan-familie razendsnel wegvlugten! Maar uiteindelijk na enig overleg en strategie en dito materiaal (hoed en zweet-handdoek) gelukt het ons om deze kleine spurter te vangen. Met zijn specifiek zwart vlekje op de kop, is hij als soort goed herkenbaar. Zijn habitat en voorkomen in het Belaza massief, onmiddellijk palend aan/in de kustzone van Sarodrano in Zuid-Madagaskar, stemt volledig overeen met de literatuur: een uitsluitende bewoner van de zee kust en duinen, met veel doornige struiken. Ons exemplaar is een subadult, want de adulten worden 300mm groot.

OPLURUS CYCLURUS													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Parc Nat. de l'Isalo Sarodrano – Tuléar	22/10	10:05	-	1	-	950	-	-	-	-	-	-	-
	23/10	11:04	-	1	-	200	-	-	-	-	-	-	-

Onze tweede ontmoeting met een endemische leguaansoort van Madagaskar. Een schuwe en zeer snel vluchtende soort, die zich niet door ons laat vangen. Met zijn opvallende zwarte halsband met witte afboording, een gedrongen lichaamsbouw, een doornachtige staart die dakpansgewijs geschubd is, kunnen we hem gemakkelijk op naam brengen. Onze twee dieren zitten telkens te zonnen op een kleine rotspartij.

Het is de kleinste leguaan in Madagaskar met een max. lengte van 250mm met als verspreidingsgebied het zuiden en zuidwesten; hoofdzakelijk actief op boomstammen, op rotsen, aan bosranden en in kaalgekapte stukken in het open bos.

OPLURUS FIERINENSIS													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
La réserve de Mandraka	03/11	13:31	-	1	-	-	-	adult	-	-	-	-	-

Het is werkelijk op de valreep, dat we nog in La réserve de Mandraka, terwijl we naar het restaurant gaan lunchen, deze grote en egaal grijsgekleurde leguaan op de blauwe arduinmuur zien vluchten. Ondanks uitgebreid tactisch overleg, gelukt het ons niet om deze leguaan te vangen. Dan maar een foto genomen, om later in België bevestiging van de soort te vragen aan Frank Glaw.

Hoewel de (moeilijk verstaanbare) gids van een natuurlijk voorkomen spreekt in Mandraka, vermeldt de literatuur enkel een voorkomen in het zuidwesten; de soort wordt max. tussen de 280 en 309mm, waarvan 2/3 staart; een zeer zeldzame leguaan met maar enkele populaties met zeer minieme aantallen; is nauw gebonden aan blauw-grijze rotsen (cfr onze observatie op een metershoge en –lange blauwe arduinmuur!). De inheemse bevolking noemt deze leguaan “Lo-lam-ba-lo” of “geest van de stenen”.

6.2.3. Cordylidae (Gordelstaarthagedissen).

TRACHELOPTYCHUS MADAGASCARIENSIS													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Sarodrano – Tuléar	23/10	08:45	-	1	-	50	-	-	-	-	-	-	-
Sarodrano – Tuléar	23/10	16:25	-	1	-	200	-	-	-	-	-	-	-

De soort leeft enkel op de zuidkaap van Madagaskar, ten zuiden van de lijn Tuléar-Tolagnaro. Met een lengte van 250mm een forse hagedis, met drie kenmerkende lengtestrepen op de rug, waarvan de middelste eindigt ter hoogte van de staartwortel. De twee uitersten lopen door tot aan de staartpunt. Het is een specifieke bodembewoner, die gedurende de hele dag constant op zoek is naar prooidieren!

Wij observeren onze 2 individuen tijdens een snikhete voormiddagwandeling in het Belaza-massief in het zuiden van Madagaskar.

Door lichaamsbouw, gedrag en habitat, vermoeden we de Latijnse naam te moeten zoeken bij de familie van de gordelstaarthagedissen. Dit was correct, maar voor de soortnaam moesten we alweer de hulp inroepen van Frank Glaw.

ZONOSAURUS LATICAUDATUS													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Parc Nat. de l'Isalo	22/10	08:15	-	1	-	750	-	-	-	-	-	-	-

Op de camping in het Parc Nat. de l'Isalo, zit in een spleet van een rots, een niet schuwe gordelstaarthagedis, die door gids Roland Zonosaurus bilineatus wordt genoemd (later door Frank Glaw verbeterd naar Zonosaurus laticaudatus). Ondanks een verwoede poging (zelfs met de hulp van gids Roland), gelukken we er niet in om hem te vangen; hij zit te diep teruggetrokken in zijn rotsspleet!

Aan de hand van deze (alweer) enige waarneming zonder biometrische gegevens, kunnen we hier geen bespreking geven en verwijzen we naar de literatuur: grondbewoner van zowel vochtig als droog primaire en secundair regenwoud; wordt 450mm groot (waarvan 1/3 lichaam en 2/3 staart) en behoort hiermee tot de grootste vertegenwoordiger van de familie van de gordelstaarthagedissen (alleen Zonosaurus maxima is met een lengte van 700mm het grootst); beste kenmerk is de twee overlangs gele ruglijnen, die pas achter de kop beginnen en uiteindelijk aan de staartpunt samensmelten; mannetjes hebben een rode keel; houdt in het zuiden een winterrust; hierna begint onmiddellijk het voortplantingsseizoen; de juvenieltjes worden geboren in januari.

ZONOSAURUS ORNATUS													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Parc Nat. de Ranomafana	19/10	13:20	-	1	-	1100	♂	adult	258	96	162	0	25,5

Er is zeer weinig gekend over "ornatus", tenzij: een uiterst zeldzame bewoner van de regenwoudgordel in het Oosten, waar hij leeft aan de vochtige bosranden van regenwouden, absoluut geen cultuurvolger en evenmin een savanne-bewoner en komt ook niet voor aan de kust.

Het kost ons wel enig overleg en onderlinge taktiek-bespreking, om onze schuwe gordelstaarthagedis in Ranomafana te vangen (overigens aan de vochtige bosrand van het park, waar ook Mantella madagascariensis werd gevonden). Ondanks door ons veroorzaakt staartbreukje, hebben we hem vrij vlug in de hand. Pas dan stellen we vast dat hij meer dan 250mm groot is (1/3 lichaam en 2/3 staart). Na het noteren van zijn biometrische gegevens, is het de beurt aan de fotografen en cineasten, die er blijkbaar een heel fotogeniek onderwerp aan hebben.

ZONOSAURUS TSINGY													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Réserve Spéciale Ankarana	26/10	12:05	-	1	-	100	-	-	-	-	-	-	-

Een zeer opmerkelijke anekdote. Tijdens een wandeling in de tsingy-formaties van de Réserve Spéciale Ankarana, observeren we op een kleine plek, waar het zonlicht toch even de bodem kan beschijnen, een klein hagedisje. Het is absoluut onmogelijk het dier te vangen, want het vlucht zelfzeker in de rotsspleten van de tsingys. Volgens ons is het een gordelstaarthagedisje (Zonosaurus), maar de gids kan de soort niet bepalen. Om het dier in het dagverslag toch te kunnen noteren, noemen we het Zonosaurus "tsingy". Later bij navraag aan Frank Glaw naar de wetenschappelijke naam, zijn we wel even verwonderd als we te lezen krijgen... het is een Zonosaurus tsingy! Wanneer we Henkel & Schmidt (1995) en Glaw & Vences (1992) raadplegen voor ecologie-gegevens, blijkt de soort voor deze auteurs niet gekend te zijn.

6.2.4. Gekkonidae (Gekko's).

BLAESODACTYLUS BOIVINI													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Réserve Spéciale Ankarana	26/10	11:40	1	-	-	100	-	-	224	125	16	83	38
Réserve Spéciale Ankarana	28/10	07:55	-	1	-	100	-	-	-	-	-	-	-
Réserve Spéciale Ankarana	28/10	08:20	-	1	-	100	-	-	-	-	-	-	-
Réserve Spéciale Ankarana	29/10	06:49	-	1	-	100	-	-	-	-	-	-	-
Diego Suarez	29/10	15:56	-	1	-	0	-	-	-	-	-	-	-

Een soort die niet onder *Blaesodactylus* wordt vermeld door Henkel & Schmidt (1995) en Glaw & Vences (1992), maar wel door laatstgenoemde auteurs als *Homopholis boivini*. Hoe komen wij dan aan onze soortnaam? Ja Frank Glaw! Hij determineerde onze foto van de nachtgekko als *Blaesodactylus boivini*. De naam *Homopholis sakalava*, ter plaatse gegeven door Goulam, is misschien synoniem voor *Homopholis boivini*. Deze bespreking beperkt zich dus veiligheidshalve tot onze observaties: een grote en robuuste gekko, die we 5x aantreffen enkel in het noorden van Madagaskar. Hier is het een bewoner van dry forest, waar hij in lange verticale spleten van grote bomen, onbeweeglijk stil zit (cfr. dagactiviteit). Blijkbaar ook een cultuurvolger, want in het park van Diego Suarez, is "boivini" aanwezig in gelijkaardige boomspleten.

GECKOLEPIS TYPICA													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Réserve Spéciale Ankarana	28/10	13:15	-	1	-	100	-	-	-	-	-	-	-

Geckolepis typica wordt opgegeven als gekkosoort voor Oost-Madagaskar, die zich graag ophoudt in de hutten van de plaatselijke bevolking. In de natuur prefereert hij struiken en bomen. Adulte dieren worden 125mm. Bij het vangen van deze gekkosoort, dient er erg voorzichtig gehandeld te worden, want de gekko-huid is zeer kwetsbaar!

Tijdens onze grote wandeling in de Réserve Spéciale Ankarana, doet Goulam het interessante voorstel om naar het Camp des Anglais te gaan. Dit is een van de enige plaatsen, waar deze zeldzame gekko gemakkelijk kan

geobserveerd worden. En we vinden hem daar redelijk vlug op de muren van een verlaten toiletgebouwtje van dit oud vervallen legerkamp. Zijn Engelse naam "Fish-scaled Gecko" is goed gekozen en uitermate soortspecifiek: zijn rugschilden overlappen elkaar zoals dit bij vissen het geval is.

HEMIDACTYLUS SP.													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Diego Suarez	29/10	19:00	-	12	-	0	-	-	-	-	-	-	-
Diego Suarez	30/10	21:01	-	6	-	0	-	-	-	-	-	-	-

We hebben zeer veel moeilijkheden gehad met de opsplitsing en het herzien van onze verkeerde determinaties (bij onze thuiskomst en het samenstellen van dit verslag) ivm *Hemidactylus mabouia* en *Hemidactylus frenatus*. Op basis van de informatie die we ontvingen van Frank Glaw, leven in het noorden van Madagaskar drie soorten *Hemidactylus*. Ons vermoeden is sterk, dat we één van deze drie halfvingergekko's gezien hebben (*Hemidactylus frenatus?*), zonder dat we hiervan bewust waren. We konden deze dieren overigens niet vangen, omdat ze veel te hoog op de muren van gebouwen liepen.

Met het oog op een volgende Madagaskar-reis, waarbij we in Diego Suarez meer aandacht zullen besteden aan *Hemidactylus*, maken we hiervan toch melding in dit verslag, via de notitie *Hemidactylus sp.*

HEMIDACTYLUS MERCATORIUS													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Parc Nat. de Ranomafana	18/10	21:45	1	-	-	-	♀	adult	122	59	63	0	4,5
Parc Nat. de Ranomafana	18/10	21:45	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Parc Nat. de Ranomafana	19/10	00:35	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diego Suarez	30/10	14:42	1	-	-	-	-	juveniel	-	-	-	-	-
Diego Suarez	31/10	07:00	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Parc Nat. Andasibe Mantadia	31/10	18:36	1	-	-	800	♀	adult	96	52	17	27	4
Parc Nat. Andasibe Mantadia	02/11	22:10	-	2	-	800	-	-	-	-	-	-	-

Deze halfvingergekko (in het Engels House Gecko) heeft bij ons voor problemen gezorgd, bij de samenstelling van dit definitieve rapport. Ondanks de beschikbare informatie van de herpetologische veldgidsen van Henkel & Schmidt (1995) en Glaw & Vences (1992), determineren wij deze soort verkeerd. Maar Frank Glaw bracht alweer soelaas met een correcte determinatie als "mercatorius" op basis van onze foto's.

Wij noteren op basis van onze 12 observaties: een dagactieve soort, die eerder cultuurvolger is; echte klimmers bij voorkeur op huismuren, tuinafsluitingen, boomstammen en aanwezig in zowel Noord-, Centraal- als Zuid-Madagaskar.

LYGODACTYLUS SP.													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Parc Nat. Andasibe Mantadia	01/11	07:41	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Waarom “sp.”... ? Wel, omdat we deze mini-gekko hebben kunnen vangen en fotograferen, maar spijtig genoeg zonder de nodige detailfoto's van beschubbing, kleur van buik, kin, onderkant van de pootjes, enz...

Noch gids Dona Marcel ter plaatse bij het observeren van het gekkootje, noch Frank Glaw bij de definitieve controle en bevestiging van onze determinaties, konden de soort bepalen.

Voor de volledigheid van dit rapport en ten einde bij ons volgend bezoek aan Madagaskar, deze waarneming (1) te kunnen situeren en herkennen en (2) om zeker uitgebreider foto's te nemen en biometrische gegevens in te winnen, maken we melding van deze notitie in het verslag.

LYGODACTYLUS (?) HETERURUS													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Parc Nat. de Ranomafana	19/10	15:45	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Deze kleine bruine hagedis heeft zelfs Frank Glaw voor problemen gesteld. Hij kan enkel de soort bepalen, wanneer hij het dier in de hand heeft. Via de verschillende foto's die we van deze gekko maakten, is het voor Frank Glaw niet mogelijk de soortnaam op te geven.

Volgens Ranomafana-gids Emile betrof het hier “heterurus”. De gekko hebben we niet kunnen vangen. Onze veldnotities beperken zich tot het feit dat het dier (1) dagactief was (2) op ong. 2m hoog op een bamboestengel en (3) in hetzelfde biotoop als *Zonosaurus ornatus* en de *Mantella madagascariensis*, nl. een open bosrand van het Parc Nat. de Ranomafana.

De literatuur citeert weinig ecologische informatie: dagactief; een solitaire boombewoner; wordt max. 60mm groot; schuwt directe zonnestrallen; vlucht door zich telkens horizontaal om de as van de stam te draaien (dus uit het zicht van de predator/mens).

LYGODACTYLUS GUIBEI													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Parc Nat. Andasibe Mantadia	01/11	08:41	1	-	-	750	♀	adult	69	35	13	21	2,2

Tijdens de zeer interessante en waardevolle wandeling van 1 november 's voormiddags in dit park, kunnen we in een *Ravenala*-plant een kleine gekko vangen. Gids Dona Marcel determineert het dier als *Lygodactylus madagascariensis*. Bij thuiskomst en contact met Frank Glaw, wijzigt de naam in *Lygodactylus guibei*.

Henkel & Schmidt (1995) kent de soort niet en Glaw & Vences (1992) vermelden één lijn in hun boek: de soort is gekend van het Parc Nat. Andasibe Mantadia.

LYGODACTYLUS PICTUS													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Ambositra	18/10	08:50	-	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ambohinahsoa	18/10	11:40	1	-	-	-	-	74	31	43	0	1.1	-

Een vrij moeilijk te determineren kleine gekko, die ons veel kopzorgen bezorgt. De soort wordt in totaal niet vernoemd in onze basisliteratuur. Het is pas dank zij Frank Glaw, dat we zekerheid bekwamen dat het “pictus” was. Wij treffen de soort dagactief aan, als cultuurvolger in de omgeving van hutten, huizen en stenen muurtjes.

LYGODACTYLUS TUBEROSUS													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Tuléar	24/10	08:59	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Zelfs wanneer we aan een luchthaven aankomen en nog tijd hebben, moet de directe omgeving ook herpetologisch gecontroleerd worden. En dat loont ook in Tuléar, via een kennismaking met twee nieuwe dagactieve gekko-soorten, te weten de hier besproken “tuberosus” en *Phelsuma modesta leiogaster*. Ze leven beiden op kleine boompjes, vlak voor de ingang van de luchthaven en waar het wemelt van toeristen en “couleur locale”. We hebben veel bekijks, want hagedissen op die plaatsen vangen en fotograferen, is blijkbaar niet alledaags. De soortbepaling gebeurt na de reis door Frank Glaw dank zij het feit ... dat we de onderzijde van het achterpootje hebben gefotografeerd (cfr klauwtjes en lamellen van de voetzool). Voor Henkel & Schmidt (1995) is de soort onbekend en de minieme opgave van Glaw & Vences (1992) bestaat uit het vernoemen van enkel de soortnaam!

PAROEDURA BASTARDI													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Parc Nat. de l'Isalo	22/10	09:35	3	-	-	750	-	-	-	-	-	-	-
Sarodrano - Tuléar	22/10	19:10	1	-	-	50	♀	adult	82	54	4	24	4,7
Sarodrano - Tuléar	22/10	19:10	1	-	-	50	♂	adult	87	56	31	0	4,6
Sarodrano - Tuléar	23/10	23:11	-	3	-	50	-	-	-	-	-	-	-

Paroedura bastardi is met 130mm een grote gekko. De mannetjes zijn onderling zeer agressief. Tijdens de voortplantingstijd van september tot april legt het wijfje tot 30 eitjes (2 om de 3-4 weken) in vochtig substraat. Bij het uitkomen zijn de juvenielen 50mm groot en na 10 maanden al geslachtsrijp!

Ondanks de 8 waargenomen dieren, is het voor ons zeer moeilijk geweest om “bastardi” van de hiernavolgende gekkosoot “picta” te onderscheiden.

Daarenboven hebben beide dieren hetzelfde verspreidingsgebied. De bevestiging van onze determinaties gebeurt via Frank Glaw en ons hierop baserend komen we tot volgende vaststelling: *bastardi* is cultuurvolger, dagactief en houdt zich graag op in menselijke omgeving (cfr lodges in Sarodrano); *picta* is eerder nachtactief en houdt zich niet op in de omgeving van de mens.

PAROEDURA PICTA													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Ranohira	21/10	21:35	1	-	-	-	♀	adult	140	83	57	0	11
Sarodrano - Tuléar	23/10	09:15	1	-	-	50	-	-	-	-	-	-	-
Sarodrano - Tuléar	23/10	09:15	-	1	-	50	-	-	-	-	-	-	-

Zelfs de plaatselijke gids Roland, moet langdurig beide soorten *Paroedura* in de hand bekijken en dan nog ...

Het is een gekkosoor van de droge regionen van het zuiden en westen. Wij vermoeden dat "picta" nachtactief is (cfr de vangst 's nachts op de baan en overdag onder stenen in de kustzone van Sarodrano). Soelaas wordt alweer bekomen door de determinaties van onze foto's door Frank Glaw.

Verspreiding in het zuiden en zuidwesten; bodembewoner van droge woestijn- en savannegebieden; overdag inactief onder stenen en houtstronken en ook in zelfgegraven holletjes; voorkeur voor zandsubstraat; grootste gekende totale lengte 140mm (cfr ons adult drachtig wijfje met een totale lengte van ... 140mm!).

PHELSUMA BREVICEPS													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Sarodrano - Tuléar	23/10	11:50	1	-	-	50	-	adult	108	52	56	0	5,5

Het is Frank Glaw die na de reis, onze foto's als "breviceps" bepaalt. Een soort, die enkel in het zuiden voorkomt. Hier prefereert ze de "spiny desert region", wat als meest droge habitat van Madagaskar wordt opgegeven met minder dan 350mm neerslag per jaar. Het droge seizoen met temperaturen ver boven de 40°C, kan hier 9 tot 11 maanden duren. Als het regent is het tussen oktober en april. Kenmerkend voor "breviceps" is de nauwe verbondenheid aan de plant *Euphorbia stenoclada*. De doornen van de plant zijn een prima verdediging tegen predators. De soort is pas sinds de beginjaren 1990 gekend voor Madagaskar.

PHELSUMA DUBIA													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Diego Suarez	30/10	06:45	1	-	-	-	-	Adult	118	55	63	0	3,8
Diego Suarez	30/10	06:49	1	-	-	-	-	Adult	125	56	69	0	4,0
Diego Suarez	30/10	06:49	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diego Suarez	30/10	08:10	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diego Suarez	31/10	06:50	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-

In afwachting van het ontbijt gaan we om 6u s' morgens, de bananen- en palmbomen in de straten van Diego Suarez controleren op daggekkos. Onze aandacht wordt onmiddellijk getrokken naar een voor ons nieuwe "dubia"-soort. En zo staat soort 72 op onze checklist aangekruist. De dieren zijn redelijk schuw en het duurt enige tijd, voor we met overleg en de gekende "vingerdruk-op-de-poot", biometrische gegevens van gevangen dieren kunnen inwinnen. Gelet op de max. literatuur-opgave voor een lengte van 150mm, kunnen wij onze twee gevangen dieren als adulten noteren.

Het is een cultuurvolger, die graag in groep leeft (een mannetje met meerdere wijfjes). Kenmerkend is ook dat meerdere wijfjes gebruik maken van dezelfde aflegplaats voor hun eitjes. Maar als een dergelijke plek verstoord wordt, gaan ze onmiddellijk op zoek naar een nieuwe aflegplaats.

PHELSUMA LINEATA DORSIVITTATA													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Parc Nat. Montagne d'Ambre	24/10	19:20	1	-	-	1000	♀	adult	108	55	53	0	3,6

Toen we na een vermoeiende vlucht van Tuléar naar Diego Suarez en een vermoeiende busrit Diego Suarez naar Montagne d'Ambre in de gîte aankomen, moeten we onmiddellijk in vang-actie komen. Op de muur worden we “bekeken” (cfr aanwijstaal van Eugène Goulam, waarmee we later – in het Frans - nog veel pret gaan beleven) door een nieuwe daggekko. Het is een cultuurvolger, die als kustbewoner gebonden is aan het tropische klimaat van Oost-Madagaskar en nauw verwant aan de nominaatsvorm; deze ondersoort wordt max. 145mm.

PHELSUMA LINEATA LINEATA													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Parc Nat. Andasibe Mantadia	31/10	18:10	-	2	-	800	-	-	-	-	-	-	-
Parc Nat. Andasibe Mantadia	01/11	10:55	-	4	-	750	-	-	-	-	-	-	-

Al onze waarnemingen zijn afkomstig van het Parc Nat. Andasibe Mantadia, zowel in volle natuur in het park als op de binnenmuren van onze chalet. Hier genieten we meermaals van twee “residente” exemplaren, die actief jagen op insecten, aangetrokken door de verlichtingslampen. En dit is prachtig om waar te nemen en ook als direct notitie, terwijl we ons dagverslag maken! De soort is te herkennen aan de zwarte lengtestreep tussen de groene flank en de witte buik.

Een vrij algemene daggekko in de hoofdstad Tana (op iedere boom en in elk park) en in voorkomen waarschijnlijk beperkt tot het centrale hoogland. Na de koudste maanden juni en augustus beginnen de dieren actief te worden in functie van de voortplantingstijd. In november worden de eitjes afgelegd, per 1 of 2 om de 2 à 4 weken. In 1992 was de soort nog niet gekend voor Glaw & Vences (1992).

PHELSUMA LINEATA SSP.													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Ranomafana	19/10	06:46	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Onze eerste ontmoeting met deze endemische daggekko is niet zo prettig. Onze gids kan wel de soort, maar niet de ondersoort bepalen. Ook onze literatuur is betreffende determinatietabellen, veel te summier om hieraan te verhelpen. Bovendien is het een beetje spijtig dat we gedurende de hele reis, slechts eenmaal een observatie noteren en we dit enige exemplaar zelfs niet kunnen vangen.

Op basis van de gegevens is het niet mogelijk geweest gedetailleerde informatie te bekomen van Frank Glaw. Maar niet getreurd, dan hebben we reden om terug te komen. Bij een volgende Madagaskar-bezoek zullen we beter gedocumenteerd zijn, gelet op de nieuwe Madagaskar-gids, die van voornoemd auteur begin 2006 zal verschijnen.

PHELSUMA MADAGASCARIENSIS GRANDIS													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Réserve Spéciale Ankarana	26/10	08:12	1	-	-	50	♀	adult	228	106	122	0	13
Réserve Spéciale Ankarana	26/10	09:05	-	1	-	100	♂	-	-	-	-	-	-
Réserve Spéciale Ankarana	26/10	09:51	-	1	-	100	♂	-	-	-	-	-	-
Réserve Spéciale Ankarana	26/10	10:05	-	1	-	100	♀	-	-	-	-	-	-
Réserve Spéciale Ankarana	26/10	10:34	1	-	-	100	♂	adult	359	157	202	0	72
Réserve Spéciale Ankarana	27/10	12:30	-	1	-	100	-	-	-	-	-	-	-
Réserve Spéciale Ankarana	27/10	16:23	-	1	-	100	-	-	-	-	-	-	-
Réserve Spéciale Ankarana	28/10	07:30	1	-	-	100	♂	adult	205	108	97	0	28
Réserve Spéciale Ankarana	28/10	09:31	1	-	-	100	♂	adult	250	117	133	0	53
Réserve Spéciale Ankarana	28/10	10:03	-	1	-	100	-	-	-	-	-	-	-
Réserve Spéciale Ankarana	28/10	10:55	-	1	-	100	-	-	-	-	-	-	-
Réserve Spéciale Ankarana	28/10	12:50	-	1	-	100	-	-	-	-	-	-	-
Réserve Spéciale Ankarana	28/10	14:35	-	1	-	100	-	juveniel	-	-	-	-	-
Réserve Spéciale Ankarana	28/10	14:45	-	1	-	100	-	juveniel	-	-	-	-	-
Réserve Spéciale Ankarana	29/10	10:02	-	4	-	100	-	-	-	-	-	-	-
Diego Suarez	29/10	16:07	-	2	-	0	-	-	-	-	-	-	-
Diego Suarez	30/10	09:30	-	2	-	0	-	-	-	-	-	-	-
Diego Suarez	30/10	15:50	-	1	-	0	-	-	-	-	-	-	-
Diego Suarez	31/10	06:32	-	4	-	0	-	-	-	-	-	-	-

Dit is zonder enige twijfel met 27 waarnemingen de meest algemene daggekkko, die wij in Noord-Madagaskar observeren en dit zowel in dry-forest als in de steden en dorpen. Het blijkt hoofdzakelijk een boombewonende soort, van grondniveau tot in de boomkruinen. Wij zien de meeste dieren vertikaal op een hoogte tussen de 2 en 4m, solitair op een boomstam. Het is een grote gekko van max. 280mm met een kenmerkende lichaamsbouw en een specifieke rode streep tussen de neus en het oog. Opvallend is onze correcte opmeting van een exemplaar van 359mm. Juveniele dieren hebben een prachtig roodgroen gebandeerde staart! De voortplantingstijd situeert zich tussen november en mei, waarbij mannetje en wijfje zich als koppeltje ophouden; na de paring legt het wijfje alle 4-6 weken een of twee eitjes; de jongen zijn bij hun geboorte 70mm.

PHELSUMA MODESTA LEIOGASTER													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Tuléar	24/10	08:40	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tuléar	24/10	08:40	-	2	-	-	-	eieren	-	-	-	-	-

Aansluitend op de reeds beschreven observatie-omstandigheden bij *Lygodactylus tuberosus* (ingang luchthaven Tuléar), kunnen we kennis maken met deze daggekkko. Alweer hebben we problemen met de nomenclatuur. Volgens onze veldgidsen, komen we bij *Phelsuma leiogaster leiogaster*. Na de reis verbetert Frank Glaw ons en noemt de gekko *Phelsuma modesta leiogaster*. Niet gekend door Henkel & Schmidt (1995). Glaw & Vences (1992) beperkt zich tot volgende literatuuropgave: er is onvoldoende geweten en "modesta may be similar to *Phelsuma leiogaster*".

PHELSUMA MODESTA SSP.													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
<i>P. Nat. de l'Isalo</i>	21/10	10:10	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-

We observeren deze soort alleen visueel op de grassavanne van het Parc Nat. de l'Isalo. We proberen een zonnend exemplaar te vangen op een boomstam op ong. 3m hoogte. Het dier vlucht echter vertikaal onmiddellijk naar de top van zijn boom, wanneer wij en gids Roland als samenwerkend trio proberen om hem te vangen. Daar waar Roland, deze soort als *Phelsuma leiogaster* determineert, verbetert Frank Glaw dit naar *Phelsuma modesta ssp.*, omdat de soortnamen recentelijk veranderd werden.

Gelet op het ontbreken van de correcte ondersoort, kan hier geen korte literatuurbespreking gegeven worden.

PHELSUMA MUTABILIS													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
<i>Sarodrano – Tuléar</i>	23/10	15:40	-	7	-	50	-	-	-	-	-	-	-

Wanneer je in Zuid-Madagaskar in hotel Mangrove gaat logeren, kan je deze max. 100mm lange daggekkos onmogelijk missen. Op elke boom rond de lodges zitten er wel meerdere dagactieve exemplaren. Kenmerkend is dat hun staart turkoois verkleurt, wanneer de dieren opgewarmd zijn. De literatuur noemt ze overigens voor 100% een cultuurvolger, die in grote populatie-aantallen in de hutten van de plaatselijke bevolking algemeen voorkomt. Kenmerkend is ook hun voorliefde voor fruit. Tussen de periode van november tot april, wordt er met tussenpozen 5 eilegels (van telkens 2 eitjes) gedeponed, waaruit bij geboorte juvenieltjes van 35mm verschijnen.

PHELSUMA PUSILLA SSP.													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
<i>Parc Nat. Andasibe Mantadia</i>	01/11	15:52	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Een soort, die wij hebben kunnen noteren op informatie van onze reisgezellen. Toen zij in de Orchideeëntuin van het Parc Nat. Andasibe Mantadia gingen wandelen, waren Freddy en André meerdere gevangen kikkersoorten biometrisch aan het afwerken. In die tuin wees gids Dona Marcel deze daggekkos aan. Bij onze volgende Madagaskar-reis zal deze Orchideeëntuin zeker op het programma worden geplaatst.

Aangezien Dona Marcel geen ondersoort opgaf, kunnen wij geen exacte literatuursamenvatting geven. Ons vermoeden gaat wel uit naar de ondersoort *halmanni*, omdat deze specifiek voor het Parc Nat. Andasibe Mantadia is opgegeven. De soort *Pusilla* is een daggekkos van max. 80mm, een cultuurvolger en bewoner van de regenwouden aan de Oostkust van Madagaskar.

PHELSUMA QUADRIOCELLATA QUADRIOCELLATA

VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Parc Nat. de Ranomafana	18/10	15:30	1	-	-	900	♀	adult	106	48	58	-	3,7
Parc Nat. de Ranomafana	18/10	15:30	-	1	-	900	-	-	-	-	-	-	-
Parc Nat. de Ranomafana	19/10	12:10	-	2	-	900	-	-	-	-	-	-	-
Parc Nat. de Ranomafana	19/10	15:30	-	2	-	900	-	-	-	-	-	-	-
Parc Nat. Andasibe Mantadia	31/10	18:20	-	1	-	750	-	-	-	-	-	-	-
Parc Nat. Andasibe Mantadia	01/11	12:05	1	-	-	750	-	adult	90	48	42	-	4,1

Met een zwarte vlek (omgeven door een blauwe rand) in de oksels en voor de achterpoten, is het niet moeilijk om deze gekko te herkennen. We noteren de soort voor het oosten, nl. in het Parc Nat. de Ranomafana en het Parc Nat. Andasibe Mantadia.

De literatuur vernoemt de soort enkel voor de oostkust, omdat ze voorkeur geeft aan een warm, vochtig klimaat; ze is zeer algemeen in Parc Nat. Andasibe Mantadia; het is ook een cultuurvolger, die zich bij voorkeur ophoudt in bananenplantages; het grootste gemeten dier was 120mm; de paartijd begint in oktober-november, waarna er met tussenpozen, tot 6 keer, telkens twee eitjes worden afgelegd;

UROPLATUS CF. EBENAU

VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Parc Nat. Montagne d'Ambre	24/10	20:22	1	-	-	1000	♀	adult	80	69	5	6	6,0

Wanneer je naar de foto van deze gekko gaat kijken, zal je vaststellen dat we hier te maken hebben met een bizarre en excentrieke bladstaartgekko.

De literatuur citeert voor deze soort: enkel in het noorden voorkomend; overdag absoluut immobiel een takje of verdord blad imiterend en zelfs meedeinend met de wind; amper 75mm groot; als ze nog hun staartje hebben, is dit amper 14-18mm en heeft het de vorm van een gekarteld speerpuntje.

Onze ervaring voor deze soort is, dat de gidsen ter plaatse het moeilijk hebben met het onderscheid tussen *Uroplatus phantasticus* en *Uroplatus ebenau*. Omwille van het ontbreken van de staart, heeft Frank Glaw onze foto gedetermineerd als *Uroplatus cf. ebenau*.

UROPLATUS FIMBRIATUS

VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Parc Nat. de Ranomafana	18/10	19:15	-	1	-	900	-	subadult	-	-	-	-	-

We waren ontmoedigd deze soort niet te hebben kunnen vangen in het Parc Nat. de Ranomafana. Maar dit werd gecompenseerd, toen we in La réserve de Mandraka de soort wel in de hand mochten nemen en bestuderen.

Het is een prachtig mooie gekko met zijn kenmerkende franjes aan de kaken, de flanken en de poten; een uitsluitend boombewonende gekkosoort, die tot 350mm kan worden en tot de grootste gekkosoorten ter wereld behoort (Glaw & Vences, 1992). Hun voorkomen is beperkt tot de tropische regenwouden van Oost-Madagaskar en de dieren hebben absoluut noodzaak aan een uiterst warm (25-28°C) en zeer vochtig (min. 75° luchtvochtigheid) regenwoud-habitat.

UROPLATUS HENKELI													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Réserve Spéciale Ankarana	25/10	19:15	1	-	-	50	♂	adult	187	125	62	0	27

Voor deze soort wordt opgegeven dat ze overdag, bij voorkeur steeds met de kop naar beneden hangt op smalle boomstammen of armdikke lianen op een hoogte tussen de 70-130cm van de grond. Wanneer "henkeli" wordt vastgenomen, verandert hij onmiddellijk van kleur en maakt met geopende bek een afweergeluid. Het is een forse, niet agressieve bladstaartgekko, die max. 255-260mm groot wordt. Kenmerkend voor beide geslachten zijn de franjes aan weerszijden van de kop, het lichaam en de staart. Hierdoor verdwijnt elke schaduwovergang van het dier en versmelt de gekko met zijn ondergrond (cfr predatiecamouflage?).

Onze 187mm grote "henkeli" heeft als vaste standplaats: het stenen toiletgebouwtje in Kamp Goulam. Volgens Goulam is dit zijn vaste stek. Het was dan ook – zeker voor Freddy en André - bijzonder aangenaam hier gedurende ons 4-daags verblijf met plezier naar het toilet te gaan, terwijl "henkeli" gewoon bleef zitten, zonder enige angst of vluchtgedrag te vertonen. Deze herhaaldelijke dagelijkse waarnemingen werden niet opgenomen in bovenstaande tabel.

UROPLATUS PHANTASTICUS													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Parc Nat. de Ranomafana	18/10	17:12	-	1	-	900	-	adult	-	-	-	-	-

Het verschil tussen "phantasticus" en "ebenai" in de natuur herkennen is niet gemakkelijk. Volgens Henkel & Schmidt (1995) zouden de dieren eerder aan hun staart moeten herkend worden. Glaw & Vences (1992) vernoemen eveneens de sterke gelijkenis tussen beide soorten, maar "ebenai" heeft geen of een zeer dunne staart terwijl "phantasticus" eerder een bladvormige staart zou hebben. Wij stellen vast dat de gidsen in de parken er zelf moeite mee hebben. Dit is niet uitzonderlijk, want voor onze uiteindelijke foto-determinaties na de reis, hadden wij de hulp nodig van Frank Glaw.

Onze basis-literatuur detailleert voor deze soort: een uitgesproken voorkeur voor hoger gelegen regenwouden; wordt max. 100mm; een klein verspreidingsgebied van het noorden van Tana tot het Parc Nat. Andasibe Mantadia (onze waarneming van het Parc Nat. de Ranomafana is dus nieuw tov 1995, omdat ze buiten het voornoemd gekend gebied valt!); er is weinig gekend over de voortplanting; eieren worden, zoals bij andere Uroplatus-gekko's, in de grond onder bladeren gedeponerd.

UROPLATUS SIKORAE SIKORAE													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								

Parc Nat. de Ranomafana	19/10	19:30	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Parc Nat. Andasibe Mantadia	02/11	21:55	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Een werkelijke herpetologische topper voor ons. Daar waar we in het Parc Nat. de Ranomafana tevreden moesten zijn met een vluchtige visuele waarneming, konden we in Andasibe (tijdens een nachtelijke zoektocht) een subadult exemplaar vangen. De desbetreffende foto is een overduidelijk bewijs van de unieke camouflagekleuren (over het gehele lichaam) van deze bladstaartgekk. Zelfs zijn ogen hebben de kleur van de rugtekening. Er werd door de medereizigers en onszelf 3/4u aan fotograferen en filmen besteed.

Wat vernoemt de literatuur als bijkomende informatie: max. 150-185mm groot, leeft bij voorkeur boven de 1000m altitude en sympatrisch met *Uroplatus fimbriatus*; meest typische kenmerk om hem van de andere *Uroplatus* te onderscheiden is de zwartgekleurde keelholte; overdag actief op lianen en armdikke boomstammen, de huidzomen langs het lichaam "vermijden elk schaduwovergang", wat nog meer bijdraagt tot een unieke camouflage, die hen absoluut onherkenbaar maakt; dit wordt nog versterkt wanneer ze soms met de staart, de naar achter liggende achterpoten bedekken!

6.2.5. Scincidae (Skinken).

MABUYA AUREOPUNCTATA													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Sarodrano - Tuléar	23/10	17:04	1	-	-	50	♀	adult	191	72	119	0	9,9

Het wordt alweer een opmerkelijke kennismaking, met één observatie gedurende de gehele reis en hiervoor hebben we op de hulp mogen rekenen van een 10-tal neven en nichtjes van gids Elysée in Sarodrano. Zoniet was het waarschijnlijk niet mogelijk geweest, om deze soort in de hand te bestuderen. Het vluchtgedrag van "aureopunctata" is met het oog niet te volgen, wanneer je op handen en voeten hem probeert te benaderen. Deze kinderen staan mee rond de struik en geven ons telkens aanwijzingen van de vluchtroute van de skink en zo gelukt het ons om "aureopunctata" te vangen!

Kenmerkend zijn de witte gespikkelde lengterijen op de voorste helft van het lichaam, gevolgd door een minder opvallend gespikkeld tot volledig egaal bruin patroon. Het voorkomen is beperkt tot Zuid-Madagaskar en dan nog specifiek ten zuiden van de lijn Tuléar-Tolagnaro. In Tuléar is ze vrij algemeen op kleine rotspartijen, waarin ze met haar max. 190mm lengte (cfr ons individu van 191mm), bij het minste gevaar kan vluchten in de rotsspleten en -holten.

MABUYA ELEGANS													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Sarodrano – Tuléar	23/10	10:02	-	1	-	200	-	-	-	-	-	-	-
Sarodrano – Tuléar	23/10	16:50	-	1	-	50	-	-	-	-	-	-	-
Réserve Spéciale Ankarana	27/10	14:30	-	1	-	50	-	-	-	-	-	-	-
Réserve Spéciale Ankarana	27/10	14:37	-	1	-	50	-	-	-	-	-	-	-
Réserve Spéciale Ankarana	27/10	15:01	-	2	-	50	-	-	-	-	-	-	-
Diego Suarez	30/10	09:10	-	2	-	0	-	-	-	-	-	-	-
Diego Suarez	30/10	10:15	-	1	-	0	-	-	-	-	-	-	-

Diego Suarez	30/10	15:15	1	-	-	0	♂	adult	160	67	93	0	70
--------------	-------	-------	---	---	---	---	---	-------	-----	----	----	---	----

Uit onze notities blijkt dit een zeer algemene soort, zowel in Noord-, Centraal als Zuid-Madagaskar. Deze determinatie geschiedde zonder problemen. Je herkent ze onmiddellijk als Mabuya-skink en wanneer je haar - specifiek tijdens de voortplantingsperiode - rode halsvlek observeert, is het een "elegans".

Ook de literatuur vernoemt ze als meest algemene skink voor heel Madagaskar, met voorkeur voor halfwoestijnen, duinen, droge oeverzones, tuinen en plantages. In sommige gebieden komen extreem hoge populatieaantallen voor. Haar max. gekende lengte bedraagt 200mm.

MABUYA GRAVENHORSTII													
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT m	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL prim	SL sec	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS								
Parc Nat. de Ranomafana	19/10	13:10	1	-	-	900	♀	adult	158	60	98	0	6,3
Parc Nat. de Ranomafana	19/10	13:17	-	2	-	900	-	-	-	-	-	-	-
Parc Nat. de l'Isalo	21/10	08:40	-	2	-	750	-	-	-	-	-	-	-
Parc Nat. de l'Isalo	21/10	13:50	-	1	-	750	-	-	-	-	-	-	-
Parc Nat. de l'Isalo	22/10	09:30	-	1	-	750	-	-	-	-	-	-	-
Sarodrano – Tuléar	23/10	09:16	-	1	-	200	-	-	-	-	-	-	-
Sarodrano – Tuléar	23/10	09:31	-	1	-	200	-	-	-	-	-	-	-
Sarodrano – Tuléar	23/10	11:13	-	1	-	200	-	-	-	-	-	-	-
Réserve Spéciale Ankarana	28/10	10:47	-	1	-	100	-	-	-	-	-	-	-

Volgens onze vaststellingen een meestal bodembewonende skink, die echter ook goed kan klimmen; ze komen vrij algemeen voor in de door ons bezochte parken en als Mabuya-soort gemakkelijk te herkennen; het zijn echte zonnekloppers en wij observeren ze zowel in de vochtige regenwouden als in het kurkdroge en snikhete zuiden. Met een totale lengte van 250mm is het de grootste skinkensoort in Madagaskar, maar dergelijke grote dieren hebben we nergens gezien!

6.2.6. Boidae (Boa's).

ACRANTOPHIS DUMERILI															
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT	SEX	LEEF- TIJD	TL mm	KRL mm	SL mm	Ve	Sc	An	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS										
Parc Nat. de l'Isalo	22/10	08:23	1	-	-	750	♀	adult	-	1410	99	276	39	1	2400

Gids Roland weet in Parc Nat. de l'Isalo, nabij de camping een "dumerili-boa" zitten, die hier al enige dagen op een vaste plek verblijft. Wij natuurlijk daar volop op zoek gegaan en pas na een half uur zoeken – en dan nog op aanwijzen van een jonge kampeerder – kan André de slang vangen (in ditzelfde biotoop is ook *Paroedura bastardi* en *Zonosaurus laticaudatus* aanwezig). Het is een zeer mooie, niet agressieve slang van 1,41m en zo fotogeniek... iedereen wil ermee op de foto natuurlijk!

Volgens onze basis-literatuur kan deze boa 2m lang worden, maar blijft ze altijd kleiner dan boa-soort *Sanzinia*; kenmerkend verschil is: "dumerili" heeft kopschubben even groot als deze op de rug terwijl bij *Sanzinia* de kopschubben groter zijn dan deze van de rug; overdag rust ze onder afgevallen bladeren van "dry forest" en wordt pas actief vanaf het invallen van de duisternis; de adulten voeden zich met kleine zoogdieren de jongen met vogels; na 8 maanden dracht worden de 600mm grote jongen geboren.

SANZINIA MADAGASCARIENSIS															
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT	SEX	LEEF-TIJD	TL mm	KRL mm	SL mm	Ve	Sc	An	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS										
Parc Nat. de Ranomafana	19/10	11:46	1	-	-	900	♂	adult	1378	1255	123	200	38	1	1800
Parc Nat. Andasibe Mantadia	02/11	08:10	1	-	-	800	♀	adult	1417	1290	127	-	-	-	1300

Wanneer gids Emile in het Parc Nat. de Ranomafana ons vertelt, dat hij een boa van deze soort weet zitten, vragen we hem om daar in alle ijf naartoe te gaan. Maar we moeten ons niet haasten, want de plek waar hij verblijft, is al jaren zijn "vaste ondergrondse" verblijfplaats. En ja daar aangekomen ligt er – vlakbij menselijke bewoning – een 1,38m grote "madagascariensis-boa" in een hol in de grond. Het duurt wel even om het dier voorzichtig hieruit te halen. Onze eerste verwachting is dat (cfr onze ervaring met de zeer agressieve Centraal- en Zuid-Amerikaanse Boa's) deze slang, een gelijkaardig bijgedrag zou vertonen. Maar niets is minder waar. Ons mannelijk exemplaar is uiterst zachtaardig en maakt nooit aanstalten om te bijten. Ook de vangst in Andasibe, betreft een uiterst "lief" wijfje. Het zijn imposante, corpulente en mooi getekende slangen. Onze twee exemplaren zijn rond de 1,40m groot en aldus nog ver van de 2,50m, die als max. lengte wordt opgegeven in de literatuur.

In Madagaskar stelt deze boa absoluut geen eisen aan zijn biotoop en leeft hij evengoed in het regenwoud als in droge open savannes. Ze liggen overdag graag onder de wortels van bomen of onder dicht struikgewas of onder kreupelhout. Ze gaan bij voorkeur 's nacht op jacht naar kleine zoogdieren en vogels. Jonge boa's zijn wel bijzonder agressief, maar dit gedrag verdwijnt volledig bij het ouder worden! Het is een levendbarende soort, waarbij de dracht 6-7 maanden duurt. Bij hun geboorte zijn de jongen al 400mm groot en na 18 maanden geslachtsrijp.

6.2.7. Colubridae (Colubers).

DROMICODRYAS QUADRILINEATUS															
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT	SEX	LEEF-TIJD	TL mm	KRL mm	SL mm	Ve	Sc	An	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS										
Réserve Spéciale Ankarana	26/10	15:00	1	-	-	50	-	-	574	416	158	142	103	2	12
Réserve Spéciale Ankarana	26/10	16:55	1	-	-	50	-	-	540	388	152	176	96	2	14
Réserve Spéciale Ankarana	27/10	17:05	-	2	-	50	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Réserve Spéciale Ankarana	27/10	14:10	1	-	-	50	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Réserve Spéciale Ankarana	28/10	09:30	-	1	-	100	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Réserve Spéciale Ankarana	28/10	09:56	-	1	-	100	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Réserve Spéciale Ankarana	28/10	10:20	-	1	-	100	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Réserve Spéciale Ankarana	28/10	10:35	-	1	-	100	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Dit is voor ons met 9 observaties, de meest waargenomen slang tijdens deze natuurexcursie. Het is een onmiskenbare soort, gelet op haar 4 zwarte ruglijnen in de lengte op een geelachtige ondergrond.

Deze soort komt alleen voor in het noorden (cfr onze waarnemingen in Réserve Spéciale Ankarana). Het is een cultuurvluchter, die de voorkeur geeft aan het vochtige regenwoud, het "dry forest" en de grassavannes. Hoewel een niet-giftige soort, kan haar beet zeer pijnlijk zijn. In Madagaskar komen geen echte gifslangen voor, wel

schijngifslangen: dit zijn slangen met grote giftanden achter in de bek, maar niet gevaarlijk voor de mens. Verdere literatuurgegevens: dagactief, bodembewonend, jaagt vooral op hagedissen; max. 1200mm.

ITHYCYPHUS MINIATUS															
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT	SEX	LEEF-TIJD	TL mm	KRL mm	SL mm	Ve	Sc	An	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS										
Réserve Spéciale Ankarana	26/10	12:54	1	-	-	50	♀	adult	-	901	401	202	150	2	192

Hier weet Harry (die wegens ziekte forfait moest geven voor de voormiddagwandeling en rechtstreeks naar de picknick kwam) ons te vertellen, dat hij een slang heeft gezien, die de staart van een hagedis opat. Samen met Eugène en enkele andere gidsen, gaan we op zoek naar de bewuste slang. En ja... na een 20min zoeken, wordt ze gespot in een boom op ongeveer 5m hoogte. Eugène weet op diervriendelijke manier de slang uit de boom te schudden en dan hebben we ze onmiddellijk in onze handgreep. Ze heeft een opvallende, kenmerkende rode staart en wordt gedetermineerd als *Ithycyphus miniatus*.

Henkel & Schmidt, (1995) kennen de soort niet. Glaw & Vences (1992) vermelden: (1) een zuiver boombewonende soort en (2) beperkt in voorkomen tot Noord- en Noordwest-Madagaskar.

LEIOHETERODON MADAGASCARIENSIS															
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT	SEX	LEEF-TIJD	TL mm	KRL mm	SL mm	Ve	Sc	An	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS										
Réserve Spéciale Ankarana	26/10	17:00	1	-	-	50	-	adult	1139	935	204	232	72	1	276
Réserve Spéciale Ankarana	26/10	17:02	1	-	-	50	-	adult	1209	1004	205	234	66	1	544
Réserve Spéciale Ankarana	29/10	07:20	-	1	-	50	-	adult	-	-	-	-	-	-	-

Wanneer we terug van de excursie komen op 26/10, krijgen we de melding dat er twee slangen in het kamp voor ons zijn gevangen. Het blijken er twee van deze soort te zijn en gelet op de max. gekende lengte van 1,20m, zijn het zeker "oude adulten". Een exemplaar is in vervellingfase en geeft door de inwendige bultjes op de flanken, een zieke indruk. Het andere dier is puntgaaf en wordt dan ook de fotogenieke blikvanger voor onze fotografen en cineasten.

De literatuur benadrukt dat "madagascariensis" absoluut een cultuurvolger is, die zelfs niet vlucht wanneer de mens haar benadert. En dat hebben wij kunnen ondervinden. Aangezien ze in het kamp werden gevangen, vroeg Goulam om ze hier terug vrij te zetten (wat we doen in een kleine steenpartij van het kamp). Anekdotisch is dat 3 dagen later, op de dag van ons vertrek op 29/10 in Kamp Goulam, de gekende vervellende slang traagjes en "geïnteresseerd" voorbij de ontbijt tafel komt gekropen. Volgens Goulam houdt ze zo veel van ons, dat ze graag afscheid komt nemen van Freddy en André! We citeren Goulam: "elle vous aime beaucoup et vient vous dire au-revoir".

LEIOHETERODON GEAYI															
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT	SEX	LEEF-TIJD	TL mm	KRL mm	SL mm	Ve	Sc	An	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS										
Veloma	22/10	13:56	-	-	1	800	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Daar waar we tijdens vroegere excursies veel studiewerk konden verrichten aan verkeersslachtoffers, was dit nu (gelukkig uiteraard) niet het geval. Gedurende de toch 2010km afgelegde weg, hebben we maar één verkeersslachtoffer slang gevonden. En in dit geval was het deze haakneusslang, zo genoemd door de aanwezigheid van een overhangend neusschild. Deze schub is kenmerkend voor gravende slangen, omdat zij zo minder gemakkelijk zand in de bek te krijgen tijdens het graven.

Literatuur over "geayi" is zeer schaars. Henkel & Schmidt (1995) kent de soort niet en Glaw & Vences (1992) vermelden enkel dat het robuuste slangen zijn; ze kunnen wel 1,50m groot worden en hun voorkomen is beperkt tot het zuidwesten (cfr. onze vindplaats in Veloma) van Madagaskar.

LIOPHOLIDOPHIS LATERALIS															
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT	SEX	LEEF-TIJD	TL mm	KRL mm	SL mm	Ve	Sc	An	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS										
Parc Nat. de l'Isalo	21/10	09:10	1	-	-	750	♂	adult	623	441	182	156	89	2	37
Parc Nat. de l'Isalo	21/10	11:40	1	-	-	750	-	adult	583	422	161	156	109	2	38
Parc Nat. de l'Isalo	21/10	13:10	-	1	-	750	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Wat een verzuchting bij de observatie en vangst van onze eerste Madagaskar-slang. Het was de vogelgids in het Parc Nat. de l'Isalo, die ons van ver riep dat er een slang gezien was, op de oeverrand van een traagstromend beekje. Wij beiden vliegenvlug naar die plek gerend en grabbel: onze eerste slang is "binnen"!

Ze is door haar voedselvoorkeur (amfibieën) sterk aan het water gebonden. De habitat is vooral rijstvelden, waar ze foerageert op *Ptychadena mascareniensis*; ze wordt 600mm (cfr ons individu van 623mm); is dagactief en bodembewonend; een zeer uitgesproken zonneklopper; bij gevaar zal ze steeds als uitstekend zwemmer, in het water trachten te ontkomen.

MADAGASCAROPHIS COLUBRINUS SSP.															
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT	SEX	LEEF-TIJD	TL mm	KRL mm	SL mm	Ve	Sc	An	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS										
Réserve Spéciale Ankarana	25/10	22:10	1	-	-	50	♂	-	688	607	81	188	41*	2	98

*=onvolledig

Het is Goulam die ons 's avonds laat, we liggen al in bed, komt wakker maken. Hij zegt op zijn ludieke manier (in het Frans) dat er een boodschap voor ons is afgegeven en of we geïnteresseerd zijn? Natuurlijk zijn we dat, want we voelen onmiddellijk positieve "onraad". Wanneer we de deur van onze hut openen, staat Goulam daar met een slang in de hand: hij heeft ze juist in het kamp gevangen. Hij kent de soort en zegt dat het *Madagascarophis citrinus* is! (dit stemt overeen met de literatuur, die opgeeft dat *Madagascarophis* nooit voorkomt in primaire regenwouden maar zeer dikwijls in de directe omgeving van de mens).

Wanneer we 's anderendaags bij daglicht de biometrische opmetingen van de slang verrichten, zien we pas hoe prachtig goudgeel haar lichaamskleur is. De grote "verstandige" ogen met verticale pupil, wijzen op nachtafactiviteit. Bij vergelijking van het dier met de foto in onze herpetologische gids, is de (kleur)overeenkomst overduidelijk. We kijken dan ook even raar op wanneer Glaw, de citrinus-naam verandert in *colubrinus ssp.* Blijkbaar is de wetenschap de ondersoorten aan het herzien, want hij is dus niet zeker van de ondersoort. Via

een tweede e-mail contact met Frank Glaw, mbt de Goulam-determinatie, meldt hij ons dat "citrinus" een kleurvariëteit is. Goulam is dus toch grotendeels correct met zijn determinatie.

MIMOPHIS MAHFALENSIS															
VINDPLAATS	OBSERVATIE		AANTAL			ALT	SEX	LEEF-TIJD	TL mm	KRL mm	SL mm	Ve	Sc	An	GEW gr
	2005	UUR	HV	VO	VS										
Veloma	22/10	13:05	1	-	-	800	-	-	578	452	126	166	75	1	29

Elke reisgezel zal zich wel onze "lunch-slang" herinneren. We zitten gezellig te picknicken, wanneer Freddy ("zoekend" zijn boterham opetend) roept dat hij een slang heeft gezien. André legt zijn sandwich opzij om te helpen te vangen. En ja... heel snel vangen we deze niet-agressieve en slanke *Mimophis mahfalensis*. Ze doet ons nogal sterk deed denken aan de Afrikaanse familie van de Zandrenslangen (*Psammophis*).

Deze soort behoort tot de schijngifslangen en leeft bij voorkeur in droge habitats, zoals de dry-forest en savannegebieden van West-Madagaskar. Met een totale lengte van 650-750mm, is het een zeer beweeglijke bodembewonende slang, die graag – met opgericht voorlichaam – op de heetste uren van de dag, haar omgeving afspeurt naar prooi (voornamelijk hagedissen).

7. LITERATUUR.

Ammer, M. 1989.

"Verzorging en kweek van de gouden kikker (*Mantella aurantiaca*) in het terrarium." *Lacerta* 47(5):134-139.

Andreone, F. 1993.

"Kommentierte Liste von Amphibienfunden auf Madagaskar." *Salamandra* 29(3/4):200-211.

Angel, F. 1942.

"Les Lézards de Madagascar." *Mem. Acad. Malgache* XXXVI:7-193.

Bakker, A. 1988.

"Verzorging en kweek van de Madagascar-grondgekko (*Paroedura pictus*)." *Lacerta* 46(7):99-101.

Blanc, C. 1977.

"Faune de Madagascar 45 : Reptiles Sauriens Iguanidae." pp. 195. Paris: ORSTOM.

Böhle, A. and P. Schönecker. 2003.

"Eine Neue Art der gattung *Uroplatus* Duméril, 1805 aus Ost-Madagaskar (Reptilia, Squamata: Gekkonidae)." *Salamandra* 39(3/4):129-138.

Böhme, W. 1974.

"Ein seltenes Zwergchamäleon aus Madagascar." *Salamandra* 10(2):80-82.

Böhme, W. 1997.

"Eine neue Chamäleonart aus der *Calumna gastrotaenia*-Verwandtschaft Ost-Madagascars." *Herpetofauna* 19 (107):5-10.

Böhme, W. and F. Henkel. 1995.

"Studien an *Uroplatus* II: Die Artenkomplex um *Uroplatus ebenau* Boettger, 1879, mit Bemerkungen zu *Uroplatus guentheri* Mocquard, 1908." *Herpetofauna* 17(94):11-23.

Böhme, W. and P. Ibsch. 1990.

"Studien an *Uroplatus*. I. Der *Uroplatus-fimbriatus*-Komplex." *Salamandra* 26(4):246-259.

Böhme, W. and T. Ziegler. 2005.

"A new species of colubrid snake (*Liopholidophis*) from northern Madagascar." *Salamandra* 41(1/2):83-90.

Bosch, G. 1984.

"Enige opmerkingen over phelsuma's." *Lacerta* 42(10/11):212-216.

Branch, W. and H. Erasmus. 1976.

"Voortplanting bij drie boa's van Madagascar: *Acrantophis madagascariensis*, *Acanthopis dumerili* en *Sanzinia madagascariensis*." *Lacerta* 34(6/7):82-92.

- Deley, A. 1999.
"Verzorging en kweek van de Pantergekkoo (*Paroedura pictus*)."
Lacerta 57(2):41-44.
- Delheusy, V. and V. Bels. 1994.
"Comportement agonistique du gecko géant diurne, *Phelsuma madagascariensis grandis*."
Amphibia-Reptilia 15 (1):63-79.
- Ferguson, G. 1991.
"Ad-Libitum Feeding Rates, Growth, and Survival of Captive-Hatched Chameleons (*Chamaeleo pardalis*) from Nosé Be Island, Madagascar."
Herp. Review 22(4):124-125.
- Fischer, S. 2004.
"Goldfröschen im Terrarium."
Amphibia 3(1):3-7.
- Foekema, G. 1975.
"Ontwikkeling en voortplanting van *Sanzinia madagascariensis* in huiskamerterrarium."
Lacerta 3(5):71-82.
- Frank, R. and P. Mudde. 1988.
"De goudstofdaggekkoo (*Phelsuma laticauda*); verzorging en kweek in terraria."
Lacerta 47(1):7-14.
- Gehring, P. 2005.
"Herpetologische Beobachtungen aus Madagaskar."
Elaphe 13(3):60-66.
- Glaw, F. and B. Thiesmeier. 1993.
"Bioakustische Differenzierung in der *Boophis-luteus*-Gruppe (Anura: Rhacophoridae), mit Beschreibung einer neuen Art und einer neuen Unterart."
Salamandra 28(3/4):258-269.
- Glaw, F. and M. Vences. 1992.
"A Fieldguide to the Amphibians and Reptiles of Madagascar." pp. 331. Germany: Vences & Glaw.
- Glaw, F. and M. Vences. 1993.
"Zur Bioakustik und Systematik der Gattung *Heterixalus* aus Madagaskar (Anura: Hyperoliidae)."
Salamandra 29(3/4):212-230.
- Glaw, F. and M. Vences. 1997.
"Neue Daten über die *Mantidactylus*-Untergattung *Spinomantis* (Anura: Ranidae: Mantelinae) aus Madagaskar, mit Beschreibung einer neuen Art."
Salamandra 32(4):243-258.
- Glaw, F., M. Vences and T. Ziegler. 1999.
"Bemerkungen zu *Phelsuma dubia* (Boettger, 1881): Wiederentdeckung des Holotypus, Verwandtschaftsbeziehungen und Daten zur Fortpflanzung."
Salamandra 35(4):267-278.
- Glos, J. 2003.
"The amphibian fauna of the Kirindy dry forest in Western Madagascar."
Salamandra 39(2):75-90.
- Guibé, J. 1958.
"Les Serpents de Madagascar." *Mem. Instit. Sci. Madagascar XII(Série A):189-260.*
- Guibé, J. 1978.
"Les Batraciens de Madagascar." pp. 140. Bonn: Bonn. Zool. Monogr. 11.
- Hallmann, G. 1993.
"Bemerkenswertes Wiedersehen mit den Kurzkopf-Taggecko *Phelsuma breviceps* Boettger 1894."
Elaphe 1(2): 10.
- Hauschild, A. and D. Kubke. 1993.
"De Panterkameleon (*Furcifer pardalis*) in gevangenschap."
Lacerta 52(2):44-47.
- Henkel, F. and W. Schmidt. 1995.
"Amphibien und Reptilien Madagaskars." pp. 311. Stuttgart: Eugen Ulmer.
- Kauffmann, J. 1994.
"Veldwaarnemingen aan *Calumma brevicornis* en *C. oshaughnessyi ambreensis* op Madagascar."
Lacerta 53 (1):2-10.
- Koller, R. 1993.
"Een herpetologisch bezoek aan Madagascar."
Lacerta 51(3):87-103.

- Kreutz, R. 1989.
"Zur Kenntnis einiger Nattern aus Madagaskar." *Herpetofauna* 11(61):25-34.
- Krijnen, J. 1982.
"Phelsuma's." *Lacerta* 40(10/11):227-229.
- Krüger, J. 1993.
"Beschreibung einer neuen Unterart von *Phelsuma quadriocellata* aus dem Nord-Osten Madagaskars." *Salamandra* 29(2):133-139.
- Krüger, J. 1996.
"Angaben zur Intergradationszone von *Phelsuma m. madagascariensis* und *P. m. grandis* im Nord-Osten Madagaskars." *Salamandra* 32(3):217-222.
- Krüger, J. 1997.
"Beschreibung einer neuen Art aus der Gattung *Phelsuma* aus dem Süd-Osten Madagaskars." *Herpetofauna* 18(105):14-18.
- Krüger, J. 1999.
"Neue Erkenntnisse zur Faunistik einiger Reptilien Madagaskars." *Salamandra* 35(2):65-76.
- Kuijpers, M. 1996.
"Notities over de Grondboa's van Madagaskar (*Acrantophis*)." *Lacerta* 54(3):79-81.
- Kuijpers, M. 1997.
"Dwergkameleons, geslacht *Brookesia*, in het wild en in het terrarium." *Lacerta* 55(4):174-181.
- Kuijpers, M. 2000.
"De Bladstaartgekko, *Uroplatus fimbriatus*." *Lacerta* 58(6):170-173.
- Kuypers, M. 1995.
"*Chamaeleo parsonii* in het wild en in het terrarium." *Lacerta* 53(3):87-90.
- Laurens, B. 1989.
"Verzorging van de Madagascar-leguaan (*Oplurus cyclurus*) in het terrarium." *Lacerta* 47(3):91-93.
- Mebs, D. 1979.
"Untersuchung des Hautsekrets von *Dyscophus antongili* (Amphibia: Salienta: Microhylidae)." *Salamandra* 15(2):106-107.
- Meier, H. 1982.
"Ergebnisse zur Taxonomie und Ökologie einiger Arten und Unterarten der Gattung *Phelsuma* auf Madagascar, gesammelt in den Jahren 1972 bis 1981, mit Beschreibung einer neuen Form (Reptilia: Sauria: Gekkonidae)." *Salamandra* 18(3/4):168-190.
- Meier, H. 1993.
"Neues über einige Taxa der Gattung *Phelsuma* auf Madagaskar, mit Beschreibung zweier neuer Formen." *Salamandra* 29(2):119-132.
- Mertens, R. 1973.
"Bemerkungen über einige Chamäleons von Madagaskar." *Salamandra* 9(2):54-57.
- Mertens, R. 1973.
"Der typische Fundort von *Phelsuma dubia* (Sauria, Gekkonidae)." *Salamandra* 9(2):75-77.
- Nussbaum, R. and C. Raxworthy. 1995.
"A New Mabuya (Reptilia: Squamata: Scincidae) of the aureopunctata-Group from Southern Madagascar." *J. Herpetol.* 29(1):28-38.
- Oostveen, H. 1978.
"Persoonlijke ervaringen met het rode kikkertje uit Madagaskar, *Mantella aurantiaca*." *Lacerta* 36(4):51-55.
- Peek, R. 1987.
"Enige ervaringen met de tapijtkameleon." *Lacerta* 45(5):66-69.
- Pintak, T. 1987.
"Zur Kenntnis des Tomatenfrosches *Dyscophus antongili* (Grandidier, 1877) (Anura: Microhylidae)." *Salamandra* 23(2/3):106-121.

- Pintak, T. and W. Böhme. 1988.
 "Mantella viridis sp. n. (Anura: Ranidae: Mantellinae) aus Nord-Madagaskar." *Salamandra* 24(2/3):119-124.
- Pintak, T. and W. Böhme. 1990.
 "Mantella crocea sp. n. (Anura: Ranidae: Mantellinae) aus dem mittleren Ost-Madagaskar." *Salamandra* 26(1):58-62.
- Schmidt, T. 1998.
 "Der Madagassische Taggecko *Phelsuma madagascariensis grandis* im terrarium." *Elaphe* 6(3):18-21.
- Schmidt, W. 1986.
 "Über die Haltung und Zucht von *Chamaeleo lateralis* (Gray, 1831) (Sauria: Chamaeleonidae)." *Salamandra* 22(2/3):105-112.
- Schmidt, W. 1987.
 "Bemerkungen über das Panterchamäleon *Furcifer pardalis*." *Herpetofauna* 9(47):21-24.
- Schmidt, W. 1988.
 "Zeitigungsversuche mit Eiern des madagassischen Chamäleons *Furcifer lateralis* (Gray, 1831) (Sauria: Chamaeleonidae)." *Salamandra* 24(2/3):182-183.
- Schmidt, W. 1993.
 "Freiland- und Haltungsbeobachtungen an Parsons Chamäleon *Calumma parsonii* (Cuvier, 1824)." *Salamandra* 28(3/4):195-201.
- Schmidt, W., F. Henkel and W. Böhme. 1989.
 "Zur Haltung und Fortpflanzungsbiologie von *Brookesia stumpffi* Boettger, 1894 (Sauria: Chamaeleonidae)." *Salamandra* 25(1):14-20.
- Schmidt, W. and V Müller. 1994.
 "Freilandbeobachtungen und Bemerkungen zur Fortpflanzungsbiologie von *Uroplatus henkeli* und *Uroplatus fimbriatus* im Terrarium." *Elaphe* 2(4):26-30.
- Schönecker, P., S. Bach and F. Glaw. 2004.
 "Eine neue Taggecko-Art der Gattung *Phelsuma* aus Ost-Madagascar (Reptilia: Squamata: Gekkonidae)." *Salamandra* 40(2):105-112.
- Schröder, E. 1987.
 "Beobachtungen an 16 Nachzuchtgenerationen des madagassischen Geckos *Paroedura pictus* (Peters, 1854) (Sauria: Gekkonidae)." *Salamandra* 23(4):236-240.
- Schubert, C. and E. Christophers. 1985.
 "Dermolytische Schreckhäutung" - ein besonderes Autotomieverhalten von *Geckolepis typica* (Reptilia, Gekkonidae)." *Zool. Anz. Jena* 214(3/4):129-141.
- Siegenthaler, R. 1989.
 "Die Aufzucht des madagassischen Goldfröschchens *Mantella aurantiaca*." *Herpetofauna* 11(60):32-34.
- Unfried, H. 1987.
 "Beobachtungen am madagassischen Goldfröschen *Mantella aurantiaca* Boulenger, 1882." *Herpetofauna* 9(49):25-30.
- van Eijsden, E. 1982.
 "Hemidactylus frenatus, de tijtjak." *Lacerta* 40(10/11):221-222.
- Vences, M. and F. Glaw. 2003.
 "Phylogeography, systematics and conservation status of boid snakes from Madagascar (*Sanzinia* and *Acranophis*)." *Salamandra* 39(3/4):181-206.
- Zimmerman, H. and S. Hetz. 1992.
 "Vorläufige Bestandsaufnahme und Kartierung des gefährdeten Goldfröschen, *Mantella aurantiaca*, im tropischen Regen Ost-Madagaskars." *Herpetofauna* 14(77):33-34.
- Zimmerman, H., E. Zimmerman and P. Zimmerman. 1990.
 "Feldstudien im Biotop vom Goldfröschen, *Mantella aurantiaca*, im tropisch Regenwald Ost-Madagascars." *Herpetofauna* 12(64):21-24.
- Zwartepoorte, H. 1993.
 "Observaties aan enkele soorten Kameleons in Madagascar." *Lacerta* 51(5):155-159.

8. GEBRUIKTE AFKORTINGEN

<i>ALT</i>	<i>altitude</i>
<i>An</i>	<i>anale schub</i>
<i>AUD</i>	<i>audatieve waarneming</i>
<i>GEW</i>	<i>gewicht</i>
<i>gr</i>	<i>gram</i>
<i>HV</i>	<i>handvangst</i>
<i>JUV</i>	<i>juveniel</i>
<i>km</i>	<i>kilometer</i>
<i>KRL</i>	<i>kop-romplengte</i>
<i>m</i>	<i>meter</i>
<i>mm</i>	<i>millimeter</i>
<i>prim</i>	<i>primair</i>
<i>Sc</i>	<i>subcaudalia</i>
<i>sec</i>	<i>secundair</i>
<i>SL</i>	<i>staartlengte</i>
<i>TL</i>	<i>totale lengte</i>
<i>Ve</i>	<i>ventralia</i>
<i>VO</i>	<i>visuele observatie</i>
<i>VS</i>	<i>verkeersslachtoffer</i>

